

Chebský městský stát.

Počátky a vrcholné období do počátku 16. století.

Autor: František Kubů

Dějiny města Cheb v jeho vrcholném období, kdy si jako věčná říšská zástava udržel v rámci zemí České koruny autonomní postavení.

Formát knižního bloku 155×225

216 stran + 8 barevná příloha

Vyšlo v srpnu 2006.

Cena 289,- Kč.

Barevná a černobílá obrazová příloha, mapy, tabulky, poznámkový aparát, rejstříky. Knihu lze zakoupit ve všech knihkupectvích prostřednictvím distribuční firmy KOSMAS, nebo objednat na adrese nakladatelství

Bohumír Němec – VEDUTA

Vlastimila Rady 10

370 08 České Budějovice

tel.: 387 986 140

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ

Listy

číslo 3/2006
ročník XXVI.

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Obsah

Slovo na úvod	1
Martin Slaboch, 2. místopředseda	
ČLÁNKY A STUDIE	
Josef Kajetán Tyl a jeho rod	2
Tomáš Tyl	
Poznámky k odborné relevantnosti heraldického kompendia „Městské znaky v českých zemích“ z roku 1985	6
Stanislav Kasík	
Jsou Smíškové opravdu smíškové?	37
František Smíšek	
Genealogie a genetika – 3. část	41
Kristián Koubek	
Poučení nejenom pro začínající rodopisce – 4. díl	54
Václav Hásek	
ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI	
Zemřel pan Rudolf Melichar	68
Poslední fotografie pana Rudolfa Melichara	71
K jubileu pana Josefa Bady	71
Vzpomínka na PhDr. Miroslava Truce	73
Starší publikace z naší knihovny	75
Čestní členové České genealogické a heraldické společnosti v Praze	77
ANOTACE, RECENZE, ZAJÍMAVOSTI	
Sborník prací Josefa Křivky	79
Nové rejstříky, tentokrát z Vimperska	81
Výroční soud	81
Jarošové pocházející z Čech u Přerova mají svou první rodovou kroniku	84
Jihočeské Lhenicko ve Zlaté stezce	86
Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách	87
Strasti badatele	88
Jezuité opět v Klementinu	90
Lucemburkové ve světle dokumentů	91
Velký erbovník – svazek 2	91
Milostpán Trauttenberk aneb Trauttenbergové z Trauttenbergu	92
Setkání potomků Přemyslovců	93

PŘEDNÍ STRANA OBÁLKY:

JOSEF KAJETÁN TYL (1808–1856)

Vážení přátelé rodopisu a heraldiky,

dostává se vám do rukou letošní třetí vydání Genealogických a heraldických listů. Doufáme, že vás obsah časopisu zaujme a potěší. Rodinu dramatika a spisovatele Josefa Kajetána Tyla, od jehož úmrtí letos uplynulo 200 let, přibližuje v úvodním příspěvku JUDr. Tomáš Tyl. Pan Stanislav Kasík se ve své studii zamýšlí nad podobami historických městských znaků. Genetik RNDr. Kristián Koubek uveřejňuje již třetí díl zajímavého seriálu Genetika a genealogie, tentokrát se věnuje vrozeným chorobám vázaným na pohlaví. Ing. Václav Hásek rozluštil zápis ve tvaru kalicha v berounské matrice z roku 1623 a čtenářům ho předkládá v rubrice „Nejen pro začínající rodopisce“. Ve zprávách ze společnosti přinášíme soupis všech členů, kteří byli od roku 1990 za svou práci oceněni čestným členstvím.

Věříme, že jste léto prožili hezky a našli i dostatek času pro rodopis a heraldiku. Ani správní výbor během léta nezhálel. Připravovalo se vydání tohoto časopisu. Chystal se kurs pro začínající rodopisce a kronikáře, o který je letos velký zájem. Proběhly 2 úspěšné výstavy, v muzeu ve Vysokém nad Jizerou a v muzeu v Říčanech. Podařilo se zajistit bohatý program „středečnicků“ ve 2. pololetí letošního roku. Program jsme uveřejnili v minulém vydání Genealogických a heraldických listů. Byl zabezpečován běžný chod kanceláře a průběžně se vyřizovala došlá pošta. Často byly aktualizovány internetové stránky společnosti, které jsou v provozu od roku 1998. Velký kus práce odvedl ve spolkové knihovně, která již čítá více než 4 200 svazků, pan knihovník Miloslav Trnka se svou manželkou. Pan Trnka provedl v knihovně velkou inventuru, dopsal katalogy a dal knihovnu po letech opět do vzorného pořádku. Věříme, že návštěvníci knihovny tuto jeho obětavou práci ocení.

Dne 13. července jsme se naposledy rozloučili s naším dlouholetým a velmi pracovitým členem panem Rudolfem Melichářem, který zemřel ve věku 99 let. Jeho pohřbu v krematoriu v Praze - Motole se zúčastnilo několik členů ČGHSP a člen našeho správního výboru ing. Václav Hásek dokonce na přání rodiny pronesl poslední rozloučení a napsal pro Genealogické a heraldické listy nekrolog. Poslední fotografii pana Rudolfa Melichara poskytla pro náš časopis dlouholetá členka paní Blanka Čádová.

Jak jsme minule oznámili, je v tomto vydání vložen dotazník k činnosti České genealogické a heraldické společnosti v Praze. Budeme vděční, když ho svědomitě vyplníte a zašlete ho do 30. listopadu 2006 na adresu společnosti. Věříme, že se od vás dozvíme zajímavé údaje, které pečlivě vyhodnotíme, a dotazník přispěje ke zlepšení práce celé naší společnosti.

Martin Slaboch, 2. místopředseda

JOSEF KAJETÁN TYL A JEHO ROD

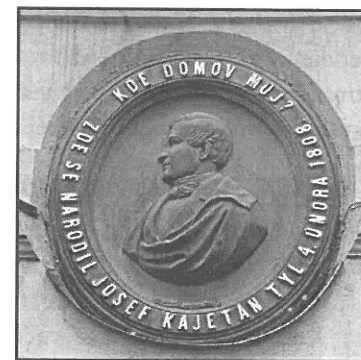
Tomáš Tyl

Jméno Josef Kajetán Tyl zná zřejmě většina obyvatel České republiky a je více či méně schopna si jej spojit s českým obrozeneckým hnutím, či alespoň nějakými znalostmi z dob výuky na základní škole. Z pochopitelných důvodů je nejvíce spojován s dnešní státní hymnou České republiky, jejíž textové části je autorem. Je otázka, zda by se dodnes o J. K. Tylovi učilo na školách, kdyby nenapsal divadelní hru *Fidlovačka* (aneb *Žádný hněv a žádná rvačka*), v jejíž jedné části zaznívá píseň, kterou si český lid oblíbil a později ji přijal i za státní hymnu. Zřejmě by mu byla věnována jistá pozornost díky řadě jiných her a také jeho působení novinářské má svůj velký význam – viz dodnes, tedy více než 160 let vycházející časopis *Květy*. Kdyby se však mělo jednoslovně pojmenovat jeho zaměstnání, zřejmě by se dalo říci „umělec“, ač jeho působení politické také není zcela zanedbatelné, nicméně kdybychom chtěli znát jeho „povolání“, nejvýstižnější by bylo „vlastenec“. Díky spojení J. K. Tyla s českou hymnou jsem se v životě často setkal s otázkou: „Jak se píše vaše příjmení? Česky – jako u Kajetána?“

Jistý problém je však v tom, že o J. K. Tylovi bychom mohli říci, že se spíše Čechem „stal“ nežli jím „byl“ – tedy alespoň v době dětství a mládí. J. K. Tyl se narodil 4. února 1808 v Kutné Hoře.

Josef Kajetán Tyl (1808 – 1856)

Pamětní deska na rodném domě

Jeho otcem byl Jiří Tyl, či spíše Tyll, Tylly, Tilly, což již pravda příliš česky nezní. Konečnou formu svému příjmení totiž dal Josef Kajetán Tyl sám a to až o mnoho let později. Neustálenost příjmení znějících v českém prostředí německy byla v té době běžná. Podobně ještě v první polovině 19. století byli i moji předkové při křtu zapisováni např. jako Thiel či Till, později např. při svatbě jako Tilly nebo Tyll a umírali jako Tylové, neboť tento nejjednodušší tvar byl pro zapisující faráře s ohledem na značnou národnostní různost prakticky kdekoliv v Zemích koruny České přijatelný. Nicméně je třeba říci, že Jiří Tyl – otec J. K. Tyla – byl voják a do Kutné Hory přišel po některé z bitev – s ohledem na dobu, kdy Napoleon vítězil na všech frontách, dá se předpokládat, že to pro rakouského vojáka Tyllyho nebyla bitva vítězná. Navíc Jiří Tilly či Tyl byl vojenským hudebníkem a nevíme zcela jistě, odkud vlastně pochází. Jisté je, že rod Tylů (s odhlédnutím od výše uvedených pravopisných nuancí směrem k příjmení) byl usedlý například na severní Moravě, konkrétně v okolí města Rýmařova, kde žije dodnes. Nedaleko Rýmařova je ostatně i obec Tylov, jejíž název prošel stejnými pravopisnými peripetemiemi jako příjmení Tyl. Nejstarším doloženým Tylem je v této oblasti dlaždičský mistr, který je jmenován v Knize Olomoucké k roku 1362. Jméno je však obecně v pozdější době dobře známo zvláště ve Slezsku a od 16. století se vyskytuje i na mnoha jiných lokalitách nejen na Moravě, ale i v Čechách, velký rozrod původně právě z Rýmařovska se vyskytuje po roce 1700 na Hané.

Jisté však je, že matkou Josefa Kajetána byla dcera zámožné kutnohorské kupačky Barbora Králíková. Poněkud nadneseně by se dalo říci, že J. K. Tyl byl „dítětem lásky“, neboť fakt, že Barbora čekala s Jiřím dítě, byl pro její matku údajně natolik zdrcující, že oba vyhnala ze svého domu a dcera s matkou se již nikdy nestýkaly. Paradoxem je, že i nadále obě části rodiny žily jen několik desítek metrů od sebe, jelikož Barboře Králíkové i jejímu nastávajícímu manželmu poskytla při-

střeší Barbořina teta v domě „U hřebene“, který se stal také rodištěm Josefa. Víme, že byl později svazek požehnán ještě jedním dítětem – Annou. Josef se dle přání svého otce, který se mezitím dosti neúspěšně snažil vrátit k původnímu řemeslu – krejčí – měl stát úředníkem. Tou dobou však již měl značné umělecké sklony, zkoušel psát divadelní hry – byl zjevně ovlivněn vedlejším povoláním svého otce, který si přivydělával jako hudebník (nejspíše houslista, je však zřejmé, že uměl hrát i na jiné hudební nástroje) v kutnohorském divadelním orchestru.

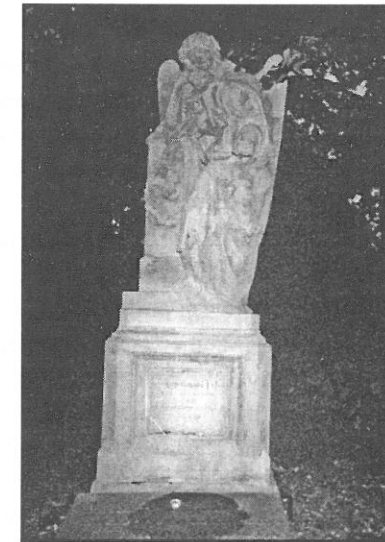
Víme, že Josefa (alespoň na čas) od úřednické služby zachránila právě jeho babička měšťanka Králíková, která jej podporovala na studiích v Praze, konkrétně na gymnáziu v Klementinu. Kolem roku 1825 své jméno změnil z Tylly na Týl (s dlouhým ypsilon!), neboť tou dobou se již setkával s českou vlasteneckou společností. Víme, že kolem roku 1829 se Josef Kajetán Týl (tehdy již používal i své druhé křestní jméno) blíže seznamuje s herečkou Magdalénou Forchheimovou, s kterou se roku 1839 (tedy po deseti letech známosti!) oženil. Dodejme, že Magdaléna byla o pět let starší (*1803 až †1870) a poměrně zanedlouho po svatbě se jejich životy velmi pozoruhodně protnul se sestrou Magdalény – Annou.

Anna Forchheimová (*1824 až †1903 s uměleckým jménem Rajska, později provdaná Turnovská, autorem pseudonymu „Rajska“ je údajně sám Tyl) byla též výtečnou herečkou, nicméně o 21 let mladší než její sestra Magdaléna.

Josef a Magdaléna čekali dítě, to se však narodilo mrtvé a již zde můžeme říci, že Josef Kajetán Týl neměl s Magdalénou roz. Forchheimovou další potomky. Navzdory tomu měl Týl sedm (literatura uvádí i osm) dětí, která střídavě přejímala příjmení Tyl nebo Forchheim, ovšem také Rajska a později Turnovská... Vysvětlení je již v předchozí větě – Týl nadále setrval v manželství s Magdalénou, nicméně zamiloval se do Anny, s kterou měl sedm dětí. Vznikl tak trojúhelník, jehož společenskou akceptovatelnost nedokážeme dodnes dobře pochopit. Jisté však je, že rodina Forchheimova byla Tylovi vždy nakloněna a pomohla mu v dobách nejtěžších (mimo jiné tak došlo i na úřednické povolání, které Tylovi „hrozilo“ již od mládí a na přímluvu otce obou dívek se stal furýrem, tedy pomocníkem účetního u vojenského zásobování 28. pěšího pluku v Praze). Ze zpráv také víme, že Magdaléna děti milovala jako své vlastní a pro Josefa Kajetána měla snad až příliš velké pochopení. Prvorozeným synem byl Josef Otakar (*1843 až †1907), přijal pravé jméno své matky Anny – Forchheim a stal se gymnaziálním profesorem, dnes pohřben na vyšehradském Slavíně. Jeho matka Anna je pohřbena nedaleko, ovšem pod jménem Anna Rajska-Turnovská, neboť se po úmrtí Josefa Kajetána Tyla (ten mimochodem přestal časem ve svém jméně užívat dlouhé ypsilon, proto jej známe jako „Tyla“ a nikoliv jako „Týla“) provdala za Josefova přítele herce Josefa Ladislava Turnovského (*1837 až †1901), který se staral o Tylovy děti (ten zemřel dokonce dříve, než viděl své poslední dítě) a měl s Annou i své vlastní potomky.

S ohledem na tak složité rodinné svazky se nemůžeme divit, že v hrobě Anny odpočívá také její dcera Eliška, též herečka, která používala jméno svého otce Josefa Kajetána Tyla (*1850 až †1909).

Tyl se stále vydával na „divadelní dobrodružství“ s kočovnými společnostmi, často z důvodů opravdu vlasteneckých, neboť české divadlo bylo v padesátých letech 19. století – tedy v době Bachova absolutismu – velmi omezené. Josef Kajetán Tyl tak umírá v necelých 48 letech dne 11. července 1856 v Plzni, kde je též pohřben – dle dobových zpráv, ač v posledních letech měl jen pár věrných přátel, byl jeho pohřeb velkolepý, mimo jiné za účasti mnoha veličin českého kulturního a společenského života.

Hrob Josefa Kajetána Tyla v Plzni na hřbitově u kostela sv. Mikuláše (stav v září 2006).

Literatura:

- HORA-HOŘEJŠ, P.: Toulky českou minulostí, 6. díl, Praha: Baronet & Via Facti, 1997.
 KAČER, M.: Plzeňský sborník o Tylovi. Roč. 4, 1956, č. 4, 30. 12., s. 366–368. [Buditel (1956).]
 MOLDANOVÁ, D.: Knížky o Tylovi a Máchovi pro mládež. Roč. 25, 1977, č. 3, s. 282–284.
 Internet a archiv autora.

POZNÁMKY K ODBORNÉ RELEVANTNOSTI HERALDICKÉHO KOMPENDIA „MĚSTSKÉ ZNAKY V ČESKÝCH ZEMÍCH“ Z ROKU 1985

Stanislav Kasík

Václav Vojtíšek na samém závěru své práce O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých, která vyšla v roce 1928, poznamenal: „*Poněvadž erby některých měst jsou zřejmě porušené proti původnímu stavu v znamení i barvách, doporučovala by se jejich vědecká revize*“ (Václav Vojtíšek, O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých, Zprávy památkového sboru hlavního města Prahy, Svazek osmý, Praha 1928, s. 241). Tato poznámka nepochybně rezultovala z Vojtíškovy zjištění, že jemu soudobé praktické užívání znaků městy samotnými se nikoliv vždy opíralo o seriózní a korektní podoby a z tohoto pohledu není česká komunální heraldika jako celek v uspokojivém stavu. Vojtíškovy poznámky, byť učiněné „pod čarou“, bylo zároveň jasným a zřetelným apelem k budoucím historikům a heraldikům, jejichž konání v této oblasti mělo vést prostřednictvím vědecky seriózního zpracování tématu k nápravě – nevyřčeným cílem jistě mělo být položení základů pro vypracování nezpochybnitelného kodexu českých městských znaků a tím dosažení nápravy „konečné“. Budoucnost měla ukázat, že apel byl sice vnímán, ale doporučovaná „*vědecká revize erbů některých měst*“ uskutečněna nebyla.

Když na podzim roku 1985 vyšla již několik let před tím avizovaná publikace Jiřího Čarka, Městské znaky v Českých zemích, bylo očekáváno, že se stane normativem pro heraldickou terminologii a bude také seriózní oporou pro zobrazování městských a obecních znaků – především ve vztahu k jejich uživatelům; resp. bude normotvornou pro výtvarné pojetí zejména obecních heraldických figur – především ve vztahu k heraldickým kreslířům.

To vše mělo mít i další aspirace spojené se zřetelným nárůstem laického zájmu o obor heraldika v předchozích dvou desetiletích, tedy aspirace didaktické. V duchu Vojtíškovy apelu z roku 1928 se očekával počín, který by měl charakter „definitivního řešení“ české komunální heraldiky, protože dříve knižně vydaná souhrnná pojednání o městských znacích v některých tehdejších krajích měla od-

bornou úroveň značně rozkolísanou (Vladimír Ruda a kol., Znaky severočeských měst, Most 1970; Alois Příbyl, Karel Liška, Znaky a pečete středoečeských měst, Praha 1975; Jaroslav Dřímál, Ivan Štarha a kol., Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček, Brno 1979; Ladislav Baletka, Jiří Louda, Znaky severomoravského kraje, Ostrava 1980; Jan Pelant, Znaky a pečete západočeských měst a městeček, Plzeň 1985). Čarkova publikace však uvedená očekávání nenaplnila a její nedostatečnosti byly rozpoznány vzápětí po vydání.

Kritizována byla terminologie. Díkce, stavba a obsah popisů znaků, stejně jako používané odborné termíny jsou v „Čarkovi“ výrazně poznamenány nejednotností. Z pohledu dnes užívané a do jisté míry ustálené terminologie (viz texty popisů novodobých obecních a městských znaků stanovených Podvýborem pro heraldiku a vexilologii Poslanecké sněmovny PČR) zní mnohé z nich „úsměvně“ a byly by nyní bez jakýkoliv ohledů označeny za neoborné a diletantské. V této souvislosti nemůže platit kdysi slyšený pokus o obhajobu mnohdy zjevně tristních popisů znaků, že publikace byla určena spíše laické veřejnosti, uživatelům znaků a nikoliv zejména veřejnosti odborné. Neplatnost této obhajoby spočívá přinejmenším ve dvou skutečnostech. Nelze připustit existenci dvojí terminologie – jedné pro odborníky a druhé pro laiky. Při čtení popisů znaků v „Čarkovi“ je patrné, že mnohé z nich mají zjevnou ambici být právě „odbornými“ alespoň na pohled a tím jsou tak jako tak pro laickou veřejnost natolik „zakódované“ terminologickým „pel-melem“, že si s nimi dokáže poradit pouze skutečný heraldik. Nikoliv všechny popisy byly stanoveny Čarkem osobně. Mnoho z nich vzniklo v příslušných okresních archivech a o úrovni odbornosti jejich autorů nelze říci, že byla vždy na potřebné výši. Z díkce a ze způsobu formulování popisů uvedených v „Čarkovi“ je s jistotou nadsázkou možné konstatování, že lze rozpoznávat z kterého archivu pocházejí. Řada z nich byla Čarkem použita bez jakékoliv podstatné úpravy, resp. vůbec žádné úpravy. V souvislosti s tím je možné vyslovit mínění, že popisy v „Čarkovi“ jsou odrazem dobového vnímání heraldiky jako pomocné vědy historické a zde zejména v prostředí profesionálních historiků – archivářů, které bylo postiženo jejím letitým „nepěstováním“. Z vnějšího zběžného pohledu jakoby obor do jisté míry „zamrzl“ na úrovni znalostí z počátku 20. století. Tedy v době Augusta Sedláčka, Martina Koláře a Vojtěcha Krále, kteří byli a dosud jsou pilně napodobováni zejména v terminologii i s výrazivem „do huby nejdoucím“ v domnění, že tak je to „heraldičtější“ (jakási varianta „vědečtiny“ jak pojmenoval „neodolatelně legrační a šroubovaný“ způsob vyjadřování začátečníků-historiků Dušan Třeštík – zde tedy „heraldičtina“, a to při vědomí možnosti pověstného „kulhání“ takového přirovnání). Platí nezvratitelné, že heraldika zná (resp. má znát) pouze jeden druh popisů, jedinou terminologii, jediný způsob odborného vyjadřování a nepoužívá odbornou tzv. „ptačí řeč“ pro heraldiky a zároveň nějakou jinou, lépe srozumitelnou pro

laiky. Tak se ostatně nechová žádná odborná terminologie jakéhokoliv oboru. A to je ta druhá skutečnost se vztahem k neplatnosti výše zmíněné obhajoby Čarkem užívané terminologie.

Kritice se nevyhnula ani vyobrazení znaků. Barevná znaková příloha byla výrazně poznamenána výtvarným pojetím autora Stanislava Valáška, který nevyužíval heraldické stylizace, či lépe řečeno jako grafik bez nezbytné zkušenosti s heraldickou kresbou prostě potřebnou stylizaci „neuměl“. Jeho figury zejména obecné jsou poplatné naturalistickému pojetí, nebo jsou z pohledu estetického hodnotitelné jako nehezky (zejména lvi a orlice). Některé kresby znaků byly postiženy autorovou svévolí. Je pozoruhodné, že Čarek sám ve svém úvodním textu (s. 59) o heraldické kresbě správně píše – „základním příkazem je nepřipustnost realistické kresby“. I další jím interpretované, obecně známé a již v „dávné“ minulosti formulované, zásady týkající se heraldické kresby, její stylizace a formy, jsou ve zřetelném rozporu s podobami znaků v barevné příloze publikace. Ty jsou právě díky realistickým pojetím heraldických obecných figur prosty nezbytně nutné heraldické stylizace. Zjevně zpozdilý je konstatování, že v době před rokem 1985 byla k dispozici celá řada zkušených heraldických kreslířů.

Výše uvedený nesoulad mezi obecnými Čarkovými postuláty týkajícími se heraldické kresby a následným obsahem znakových tabulí je patrný i jinak. Jiřím Čarkem osobně psaná kapitola I. Část všeobecná (s. 11–62) je sice vynikající shrnující a kriticky hodnotící studii o české komunální heraldice, ale je ve zřetelném rozporu s obsahem některých pasáží kapitol v encyklopedické části (v této souvislosti má také svůj význam obsah kapitoly Úvod na s. 5–8, popisující stav pramenné základny, způsob sběru podkladů pro připravovanou publikaci a metodiku jejich následného zpracování). To je možné vysvětlit tak, že převážná většina kapitol v encyklopedické části jsou v rozporu s odborně korektními Čarkovými tezemi, má rozdílné autory a jednoduše nejsou prací samotného Čarka. Ukázalo se, že při tak objemném díle zřejmě bylo nad lidské síly vytvořit podmínky pro vznik názorového souladu a zároveň uhlídat jeho dodržování ve vyjádřeních autorů „elaborátů“. I to svědčí o nedostatečné odborné připravenosti některých zpracovatelů hesel.

Hodnocení ze strany odborné veřejnosti se Čarkova publikace dočkala několik měsíců po uvedení do knižní distribuce a to na počátku roku 1986 (Pavel Palát, prom. pedag., Poznámky k Čarkově knize „Městské znaky v českých zemích“, přednáška pobočky Heraldika ČNS Praha, 11.3.1986). Kritika byla nekompromisní a výše již napsané je v podstatě opakováním téhož. Zároveň s uvedeným hodnocením bylo konstatováno, že díky vydání „Čarka“ byla „na příštích sto let“ zablokována jakákoliv možnost nápravy prostřednictvím nové publikace. Tím byly míněny nejen ryze ekonomické okolnosti spojené s vydáním nové publikace

se shodným tématem. Revidující publikace by nutně vyžadovala nový způsob zpracování pramenů a zejména jejich nové hodnocení při stanovení korektní metodiky. To vše limituje zjevná potřeba „lidí a času“, či lépe zjevný nedostatek obojího.

Pravdivost Palátem vyslovené „prognózy“ potvrdila komunální heraldiky se dotýkající publikace Josefa Augustina vydaná v roce 2001 (Josef Augustin, Velká encyklopedie měst a obcí ČR, Sokolov 2001; té předcházela v roce 1997 prostá reedice „Čarka“ pod jiným, víceméně nesmyslným, názvem a s nepravdivým označením autora – Ing. Josef Augustin, Česká republika ve znacích, symbolech a erbech, Sokolov 1997). Ta nepřinesla zhora nic nového. Přibližně tři čtvrtiny obsahu je exploatovaný a o odborně podstatné pasáže diletantsky amputovaný „Čarek“. Je třeba spravedlivého konstatování, že tato poněkud rozmařile objemná, ale obsahem „prázdná“ a v podstatě málo užitečná publikace ani neměla ambici cokoli na poli české komunální heraldiky kriticky hodnotit, komentovat, revidovat, zlepšovat a napravovat. Tam uvedené pokusy o korigování podob znaků měst, s komentářem „zpracování podle města“ a „heraldické zpracování“, jsou učiněny způsobem odborně mimořádně neseriózním a odrážejícím nekommentovaný subjektivní pohled vydavatele a spolupracujících konzultantů, či recenzentů a tím jsou zcela bezcenné. „Hodnota“ Augustinovy „Velké...“ spočívala pouze v otištění okolo jednoho tisíce vyobrazení nových obecních znaků.

Čarkovo kompendium trvale sehrává významnou roli v náhledu na českou komunální heraldiku. To se projevuje v praktickém užívání „nehezky“ Valáškových kreseb mnohými městy v domněni, že „Čarek“ je bezpodmínečně závazným „vzorkovníkem“ podob znaků, jejichž výtvarnou podobu nelze svévolně měnit. Dalším aspektem praktického užívání tohoto heraldického kompendia je jeho vnímání jako „kodexu“ českých městských znaků tak výsostnou institucí pro českou komunální heraldiku současnosti jakou je Podvýbor pro heraldiku a vexilologii Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Podvýbor využívá „Čarka“ zejména při dvou činnostech. Prvním případem je vyhovění žádosti města či obce o stanovení odborného popisu jejich historického znaku. Výsledkem je oficiální dokument s textem popisu, jehož předlohou obvykle je Valáškovy vyobrazení příslušného znaku. Ve druhém případě je kompendium užíváno zejména tehdy, jsou-li posuzovány návrhy vlajek těch obcí a měst, které mají historické znaky a zkoumá se správnost odvození schvalovaného symbolu od znaku jako nezbytného a ničím nesuplovatelného předpokladu pro vyslovení rezultátu. Díky tomu dochází k situacím, že předložený návrh vlajky není schválen, protože nekoresponduje se znakem uvedeným v publikaci Městské znaky v českých zemích od Jiřího Čarka. A to bez ohledu na to, zda tam uváděná podoba historického městského nebo obecního znaku je korektní, či nikoliv.

Vztah odborných popisů znaků s jejich vyobrazeními k odborné a laické veřejnosti je nepochybně takový, že pro laickou veřejnost je určen především „obrázek“ znaku a popis má smysl především pro odborníky-heraldiky. V těchto „mantinelech“ by se dle mého soudu měl pohybovat obsah každého kompendia – kresby znaků by měly být zhotoveny s ambicí stát se dobrým „vzorem“ a popisy by měly být odborně přesnými. Při komentování obsahu Čarkovy publikace je také nutné konstatování o podstatné důležitosti doprovodného textu (tedy nikoliv jen popisů znaků) pro seriózní posouzení uváděných podob znaků. Z nich by mělo vyplývat zdůvodnění v publikaci užitých vyobrazení znaků zejména tehdy, je-li zřejmé dřívější užívání podob odlišných a dokonce jiných. Tím by bylo možné vyloučit „obviňování“ ze svévolného počínání. Užitečnost hesel v encyklopedické části Čarkovy publikace spočívá krom jiného zejména v údajích týkajících se uložení privilegií, pečetidel a otisků pečetí, zmínky o znacích v odborné literatuře a přehled jejich vyobrazení tamtéž, či jinde. Výše zmíněná Augustinova „Velká...“, ač do jisté míry je pouhým „reprintem“ Čarkova textu, právě tyto důležité a podstatné pasáže vypouští – tím se jednoznačně vymezuje jako publikace bez odborných ambicí.

S velkou naléhavostí pociťuji nutnost hledat odpověď na otázku – jak relevantní pro českou komunální heraldiku je Čarkovo kompendium? Na následujících řádcích se pokusím vyložit na konkrétních příkladech, že v mnoha ohledech je encyklopedická část předmětné publikace odrazem zcela subjektivních pohledů na podoby městských znaků, které postrádají jakoukoliv oporu v tradici a byly „vymyšleny“ ad hoc buď samotným Čarkem nebo zpracovateli „elaborátů“ o jednotlivých znacích na úrovni okresních archivů. Z Čarkových komentářů lze dedukovat jím několikrát užitý způsob „verifikace“ podoby znaku přímým korespondenčním, či telefonickým dotazem na uživatele – v jeho době na příslušný národní výbor. Odpověď sdělená bez znalosti věci (sdělovatelem mohl být téměř kdokoliv) a například v souladu s momentální barevností nových omítek budovy městského úřadu (Stod, Štěchovice) byla autorem přijata bez verifikace jako závazná (!). To lze považovat nejméně za odborně neseriózní a metodicky nepřijatelné. Takové podoby znaků byly a jsou městům prostřednictvím publikace oktrojovány.

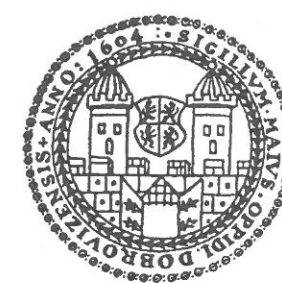
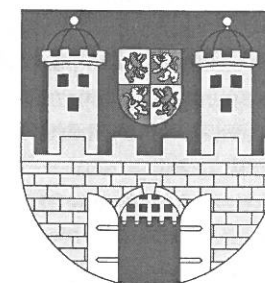
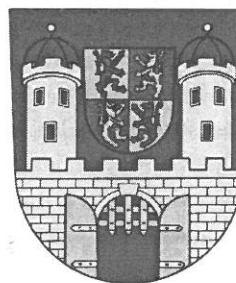
Nastalá situace má několik aspektů, které považuji za velmi vážné. Města a obce jako přímí uživatelé znaků a s nimi veřejnost odborná i laická jsou uváděni v omyl. „Nebezpečí“ z toho vyplývající je v „petrifikaci“ nepřesností, nedostatečností a omylů, protože města a obce obvykle nedisponují potřebně silným odborným zázemím, které dokáže omyl rozpoznat a eliminovat. A to z mnoha důvodů způsobených absencí přirozených mechanismů, k nimž lze například řadit nepřerušovanou tradici v užívání symbolů. Absence tradice a zároveň existence laiky a diletanty trvale živěných pseudotradic, jejichž genezi lze stopovat nejméně do poloviny 19. století, je obecným jevem (!). Zřejmě právě na tuto skutečnost rea-

goval v roce 1928 Václav Vojtíšek ve své poznámce požadující vědeckou revizi „*erbů některých měst*“. V tomto srovnání lze Čarkovu publikaci ve vybraných kapitolách její encyklopedické části vnímat jako „medvědí službu“ české komunální heraldice, protože údaje zde uvedené jsou ve vyjmenovatelných případech informacemi nesoriozními a nekorektními a tím jsou čistou mystifikací. Jsem nucen konstatovat, že publikaci Jiří Čarek, *Městské znaky v českých zemích z roku 1985* jsou přisuzovány vlastnosti, které prostě nemá – jednou z takových přisuzovaných vlastností, kterou nemá je její považování za závazný „kodex“ městských znaků u nás.

Protože se v posledních dvou desetiletích intenzivně zabývám navrhováním obecních symbolů, tedy i navrhováním vlajek měst a obcí s historickými znaky, je v procesu tvorby tohoto symbolu nutné dospět ke korektní podobě znaku. To vyžaduje provedení kritického hodnocení historického vývoje jeho podoby ve vypracované rešerši. Tedy je činěno nepochybně přesně to, co požadoval Vojtíšek a zároveň také přesně to, co se nepodařilo vždy a všude při zpracování podkladů („elaborátů“) pro Čarkovu práci na úrovních příslušných okresních archivů. Současná praxe spojená s konstituováním městských a obecních symbolů ukazuje se, že nějaký „problém“ s historickým znakem má mnoho měst a obcí. Na dalších řádcích se pokusím za pomoci výtahů z vypracovaných rešerší doložit problematičnost „závaznosti“ publikace *Městské znaky v českých zemích od Jiřího Čarka*.

Znak z Čarkovy publikace je uveden vždy nalevo (kresba Stanislav Valášek), vpravo korigovaný znak (kresba Stanislav Kasík).

DOBROVICE Okres Mladá Boleslav

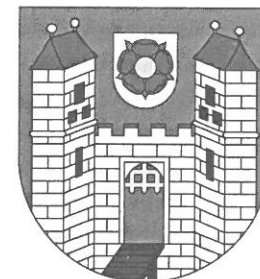
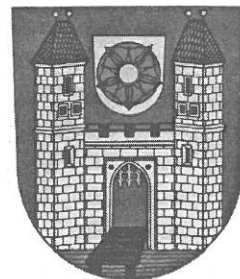
Na žádost Jindřicha z Valdštejna povýšil dne 21. ledna 1558 král Ferdinand I. ves Dobruvice na městečko. Součástí aktu bylo i udělení znaku a určení jména městečka jako Dobruvice. Podoba uděleného městského znaku byla dána násled-

dujícím v privilegii uvedeným popisem: „*Sstjt červené barwy, w němž od spodku až do polowice sstjtu zeď kamenná z kwadratu s stinkami a se dvěma wěžemi, s červeným přikrytjm a bjlymi makowicemi, w ktorej zdi u spodku brána otewřená s dweřmi odewřenými, wraty bjlymi a s zawiessenau zapadaczj mrjżj, bjlé zawostřenj magjce, wsse žluté barwy a na wrchu té zdi nad stinkami mezi týmiž wěžemi: Sstjt rodiny z Waldssteina, totiž 4 lwice, dvě w modrém poli žluté a dvě w žlutém poli modré barwy se wjdj, ...*“ (Salbuch).

V „Čarkovi“ je uveden následující popis téhož městského znaku: „*Na červeném štítě je stříbrná, až do polovice sahající hradební zeď z kvádového zdiva s cimbuřím o šesti stinkách a s otevřenou branou se zlatými kovanými vraty a vytaženou zlatou mříží se stříbrnými hroty. Nad zdí vystupují dvě rovněž stříbrné, okrouhlé věže, každá se třemi okénky, dvě nad jedním, se třemi stínkami cimbuří a s červenou kupulovitou střechou se stříbrnou makovicí na špicí. Mezi věžemi nad branou stojí znak pánů z Valdštejna, totiž čtvrcený štít zlatý a modrý. Ve všech čtvrtích jsou jednoocasé lwice ve skoku, střídavých barev, tedy v 1. a 4. zlatém poli jsou lwice modré, ve 2. a 3. modrém poli zlaté, vždy ke středu obrácené* (Čarek, J., 1985, s. 120).

Popis dobrovického znaku v privilegii z roku 1558, na rozdíl od popisu v „Čarkovi“, jasně hovoří o červeném štítu, zlaté hradbě s branou, která má stříbrná vrata, o zlatých věžích s červenými střechami a stříbrnými makovicemi (téměř shodně: Příbyl, A., Liška, K., Znaky a pečete středoečeských měst, Praha 1975, s. 55). Zřekneme se komentování „tristnosti“ popisu znaku uvedeném v „Čarkovi“. Podstatné je, že relevantnost tohoto znaku daná popisem i barevným vyobrazením v této publikaci je nulová, protože se zásadně mýlí v tinktuře hlavní znakové figury (hradba a věže). Vlastností těchto figur je, že mají podstatný význam pro odvození městské vlajky. Podvýbor pro heraldiku a vexilologii PSPČR akceptoval v lednu 2000 námitku na chybnou barevnost dobrovického městského znaku v Čarkově publikaci a schválil městskou vlajku (tehdy ještě prapor) v podobě dvou vodorovných pruhů žlutého a červeného a doplněného v žerďové části žlutého pruhu modrým valdštejnským lvem. Bylo jistě pozoruhodné, že město samo v době, kdy mu byl novodobě udělen městský prapor, užívalo již více jak sedmdesát let městské vlajky odvozené od správné podoby městského znaku. Stejně tak je pozoruhodné, jak Čarkova publikace dokázala změnit názor na podobu městského znaku v samotných Dobrovicích, když byl městem užíván znak v rozporu s popisem v privilegii z roku 1558, v rozporu s více jak čtyř set letou tradicí, ale v souladu s posledním „relevantním“ kompendiem české komunální heraldiky z roku 1985. Ačkoliv v Dobrovicích byla vnímána „podivnost“ odlišnosti historických podob městského znaku od toho v „Čarkovi“, byla tam uvedena podoba znaku městem akceptována díky domnělé autoritě díla (!) – to je ta výše zmíněná „medvědí služba“ a „nebezpečí“ pro českou komunální heraldiku.

SOBĚSLAV Okres Tábor

Znak města Soběslavi je v „Čarkovi“ popsán: „*Na modrém štítě je stříbrná městská hradba mezi dvěma čtyřhrannými, rovněž stříbrnými věžemi. Vše kvádřové. Hradební zeď vrcholí čtyřmi červeně krytými stínkami. Uprostřed je otevřená brána bez vrat s vytaženou zlatou mříží a před ní je dřevěný můstek na dvou sloupech v přirozené hnědé barvě nad vlnami přirozené zbarvené vody na okraji v patě štítu. Věže, viditelné zčásti i z pravé strany, mají v přízemí šterbinovou střílnu, ve výši cimbuří mají vystupující římsu a nad ní dvě malá čtvercová okénka, v horním patře pak jedno větší okno obdélné. Věže vrcholí červenými valbovými střechami se zlatými makovicemi. Nad hradbou mezi věžemi je štítek s erbem rožmberským, tedy stříbrný s červenou pětilistou růží se zlatým středem a zelenými listky kališními*“ (Čarek, J., 1985, s. 352–353).

Soběslavský znak, uvedený v „Čarkově“ kompendiu, je mimořádně a v celé poznatelné historii praktického užívání tohoto symbolu zcela výjimečně doplněn v patě štítu „vodou“. Důvody takového doplnění nejsou zřejmé a pokud je lze odhadovat, pak je možné nalézat pouze editorovy subjektivní důvody. Jak vyplývá z následujícího výkladu, odborné oborové důvody neexistovaly.

První známý otisk městské pečeti je přivěšen k listině datované 15. června 1371. Do vosku přirozené barvy byl otištěn typář o průměru 40 mm. V pečeti položí gotický štítek s pětilistou růží. Od roku 1444 je městem používán nový typář. Pečeť o průměru 50 mm má v pečeti položí znak: *mezi dvěma věžemi se sedlovou střechou je otevřená brána se zvedacím mostem spuštěným a mříží vytaženou a nad ní na štítu pětilistá růže* (popis figur v pečeti položí formulovaný zpracovatelem „elaborátu“ pro Čarkovu publikaci), v opise: „*sigillum ciuitatis: de sobieslaw*“ (např. pečeť přivěšená listině z 24. dubna 1659, Soka Tábor, AM Soběslav, sign. OA5/24). Z obrazu této pečeti se později vyvinul i městský znak tak, že byly jednotlivým figurám přiřazeny tinktury a ty byly položeny do štítu modré barvy.

Významným pro poznání geneze užívání podob městského znaku v Soběslavi je jeho vyobrazení na titulním listě městské knihy s názvem „*Kniha gruntovní Miesta Sobieslawie w rocze 1552*“ (SokA Tábor, AM Soběslav, Inv. č. 635, sign. II B 1/5, č. knihy 301 – stará sign. OS Soběslav 66). Po sfragistickém materiálu jde o nejstarší vyobrazení městského znaku. Znak města je zručně nakreslen perem v nebarevném provedení mezi dvojice číslic letopočtu v roce knihy. I když je kresba poměrně malá, přesto je možné odečítání podoby znaku bez jakýchkoliv pochybností. Bohatá renesanční kartuše převýšená korunou tvořenou pěti listy ve tvaru růží nese oválné znakové pole, ve kterém jsou vyobrazeny dvě kvádrové věže, každá s cimbuřím a sedlovou střechou s dvojicí makovic, viditelnými dvěma stěnami s hranou uprostřed, čtyřmi okny na každé stěně. Mezi věžemi volná růže. Po stranách věží části kvádrové hradby lichoběžníkového tvaru s jednou klíčovou střílnou a mezi věžemi kvádrová hradba završená třemi stínkami cimbuří s proloženou branou s vytaženou mříží, dvojicí otvorů na kladky zvedacího mostu. Od brány k dolnímu okraji znakového pole vede šikmo do oblouku most tvořený vozovkou na kvádrových pilířích a třemi mostními oblouky. Most je veden přes suchý příkop.

Dům v Soběslavi, čp. 152/I, byl dříve radnicí. Zachoval se na něm městský znak, který má podobu velice blízkou obrazu druhé městské pečeti (1444). Tvar štítu, tzv. francouzský, dovoluje časově zařadit znak do druhé poloviny 19. století, kdy byly prováděny stavební úpravy objektu.

Vyobrazení, nebo popisy soběslavského znaku zachovala následující literatura. V roce 1789 píše Schaller ve své „české topografii“ o soběslavském znaku: „*führet im Wappen eine rothe Rose zwischen zweyen Thürmen mit einer Hebrücke...*“ („vede ve znaku červenou růží mezi dvěma věžemi se zvedacím mostem...“; Schaller, J., *Topographie des Königreichs Böhmen*, 13, Budweiser Kreis, Prag u. Wien 1789, s. 46 n.).

Sommerův „popis Čech“ z roku 1841 popisuje znak města Soběslav takto: „*Das Wappen ist ein offenes Stadthor mit einem Fallgatter und einer Zugbrücke, nebst zwei Thürmen zu beiden Seiten und zwischen denselben ein Schild mit der fünfblättrigen Rose der Herren von Rosenberg*“ („znakem je otevřená městská brána s padací mříží a zvedacím mostem, vedle dvou věží na obou stranách a mezi nimi štít s pětistou růží pánů z Rožmberka“; Sommer, J. G., *Böhmen*, Budweiser Kreis, Prag 1841, s. 88 n.).

V práci vídeňského historika Widimského z roku 1864 (Widimsky, V. R., *Städte-Wappen des Österreichischen Kaiserstaates, I. Königreich Böhmen*, Wien 1864, č. 471) je uveden popis znaku: „*Das Wappen besteht aus einem blauen Schilde, darin eine gezinnte Stadmauer mit offenem Thore, aufgezo-genem Fallgitter und herabgelassener Zugbrücke über den Schanzgraben; hinter der Mauer erheben sich zwei viereckige Thürme mit Fenstern, einem rothen Satteldache und goldenen*

Knöpfen, zwischen den Thürmen schwebt das Rosenberg'sche Familienwappen – eine fünfblättrige rothe Rose mit goldenen Butzen und grünen Winkelblättern, in silbernem Schilde“. Widimsky píše o hradebním příkopu (Schanzgraben), voda zmíněna není. K barevnému vyobrazení znaku Soběslavi v příloze lze ve vztahu ke zkoumanému příkopu dodat – hradba stojí na podestě, která je vlastně patou štítu, její barva je neurčitá, skládá se ze tří vodorovných pruhů, které jsou svíslé šrafovány; z prázdné brány je přes podestu položen můstek neurčité barvy. I když je možné, že Čarek ve Widimského obrazovém pojetí znaku města Soběslavi nacházel dostatečnou podporu pro svou interpretaci, přesto podestu složenou ze tří vodorovných svíslé šrafovaných pruhů nelze považovat za „vodní plochu“.

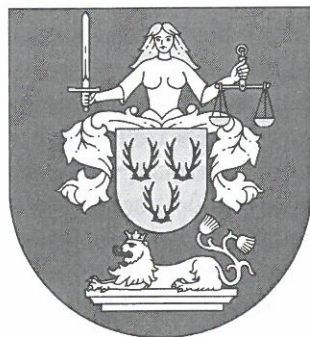
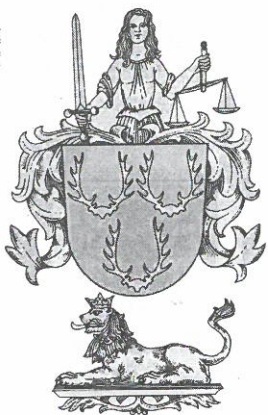
Ve XXIII. díle Ottova naučného slovníku z roku 1905 je popsán znak města velice stručně při popisu druhé městské pečeti s odkazem na jeho vyobrazení (č. 3816): „*pečet' městská, která do té doby nesla prostý štítek s růží pětistou, rozhojněna byla městskou branou, otevřenou, s visutou mříží a spuštěným mostkem zvoditým, chráněnou 2 věžemi; štít s rožmb. růží umístěn jest mezi věže*“ (Ottův slovník naučný XXIII, Praha 1905, s. 560 n. – v tomto případě mě s jistotou dávkou rozverně „škodolibosti“ napadá, snad nebylo ono „mostek zvoditý“ vnímáno v nové době tak, že onen mostek má něco společného s vodou, resp. „z vodou“ – to by pak bylo velmi pikantní).

Vojtěch Král vydal v roce 1893 *Znaky měst českých* a mezi nimi i znak Soběslavi s vyobrazením a následujícím popisem: „*Znak města Soběslavi má modrý štít, na němž se spatřuje stříbrná hradební zeď s cimbuřím, otevřenou branou, vytaženou padací mříží a spuštěným mostem zvedacím. Tato zeď chráněna jest po stranách dvěma čtyřhrannými věžemi, opatřenými červenou sedlovou střechou se zlatými makovicemi. Uprostřed nade zdí spočívá stříbrný štít s červenou růží Rožmberskou*“ (Král, V., *Znaky měst českých*, Příloha ku 2. číslu roč. II. Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, Praha 1893, list 2.)

V Místopisném slovníku historickém Království českého z roku 1909 popsal soběslavský znak koryfej české a moravské heraldiky August Sedláček takto: „*Modrý štít, u jehož zpodu stříb. hradba s branou otevřenou a hřebenem vytaženým, po obou stranách brány čtverhranné věže s okny, cihelnými střechami a zlat. Makovicemi; mezi věže erb pp. z Rožmberka, stříbrný štítek s cerv. růží*“ (Sedláček, A., *Místopisný slovník historický Království českého*, b. d. a m. v. [2. vyd. Argo, Praha 1998], s. 820–821).

Jak vyplývá z výše uvedených popisů pečeti a znaků, je zřejmé, že v žádném z nich není znak popisován tak, aby vznikl dojem, že doplnění paty štítu soběslavského městského znaku „vodou“ je oprávněné. Čarkem uvedená podoba je zcela ojedinělá a bez návaznosti na jakoukoli historickou podobu. Měl-li autor nějaký důvod takové zobrazení preferovat, pak měl v textu sdělit, co ho k tomu vedlo. Shrnutí – „Čarkova“ podoba není relevantní.

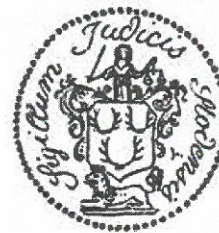
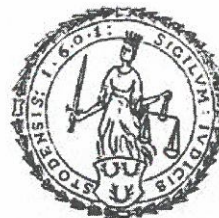
STOD Okres Plzeň-jih

Podoba městského znaku ve Stodu není dána žádným znakovým privilegiem. Znak se vyvinul z obrazu městské pečeti tak, že figury z pečetního obrazu byly vloženy do štítu a byla určena barevnost znaku.

Nejstarší dochovaný otisk stodské pečeti pochází ze 17. století, ale pečetidlo samotné je nepochybně starší. Městečko bylo v držení kláštera v Chotěšově od roku 1235 a pečeť odrážela majetkové vztahy – byl zde štítek s třemi jeleními parožími jako znak kláštera a mísa s hlavou sv. Jana Křtitele držaná dvojicí letících andělů, jako zřejmě osobní znamení chotěšovského probošta Jana Mutha (proboštem 1552 – 1558). Výše uvedený obraz byl i na nové větší a menší pečeti městečka z 18. století.

Z pečetního obrazu se pak vyvinul městský znak odpovídající popisu: V červeném štítě hlava sv. Jana Křtitele v přirozených barvách položená na zlaté míse, držené dvěma stříbrnými letícími anděly v zeleném a modrém oblečení, nad zlatým štítkem se třemi (2, 1) černými parožími. Uvedený znak byl ve Stodu užíván nejméně od poslední čtvrtiny 18. století (1788 – Schaller, J., *Topographie des Königreichs Böhmen*, Bd. 9, Pilsner Kreis, Prag 1788, s. 103). Ve stejné podobě je znak městečka Stodu popisován další literaturou v roce 1838 (Sommer, J. G., *Das Königreich Böhmen*, Bd. 6, Prag 1838, s. 113), 1845 (Dunder, J. A., *Království české...*, I. díl, Kraj plzeňský, Praha 1945, s. 116), 1864 (Widimský, 1864, č. 476), 1905 (Kolář, M., Sedláček, A., *Českomoravská heraldika I*, Praha 1905, s. 169), 1906 (Ottův naučný slovník XXIV, Praha 1906, s. 142), 1909 (Sedláček, A., 1998, s. 831).

K prvnímu zmatení v nahlížení na podobu stodského znaku došlo někdy po roce 1918, kdy byl za znak městečka považováno znamení z místní soudní pečeti užívané ještě v roce 1850 a jejíž obraz byl proveden v plastické podobě na průčelí bývalé budovy soudu a pak radnice. Ve 30. letech 20. století bylo užíváno souběžně dvou razítek města – jedno s městským znakem a druhé s obrazem ze soudní pečeti. Zřejmě na základě nekritického hodnocení užívaných symbolů a pod dojmem vzniku Československé republiky, ve které byla obecná tendence odmítat cokoliv, co by připomínalo zaniklé Rakousko-Uhersko, a možná pod vlivem soudobých protikatolických nálad, bylo přistoupeno k akceptování symbolu soudního. Další výrazný posun ve vnímání podoby znaku vyplývá ze zprávy z roku 1932, kdy byl za správný znak Stodu považován zlatý štít se stříbrným parožím (sic!! – Muhr, F., *Städtewappen der Heimatkreis Mies, Dünkelsbühl* 1962, s. 190–191). Nepochybně jde o doklad úpadku vnímání heraldiky v prostředí města samotného, v tomto ohledu šlo o prostředí zjevně „bezprizorní“, protože uvedená podoba je zcela protí základním pravidlům heraldiky.

K definitivnímu odklonu od historického městského znaku došlo v 60. letech 20. století, kdy městský národní výbor začal užívat znamení ze soudní pečeti na modro-stříbrném polceném štítu. Toto rozhodnutí bylo s ohledem na existenci historického městského znaku nekonzistentní. Lze si představit, jak figury hlavy sv. Jana Křtitele a andělů způsobovaly dobovou ideologií silně akcentovaný odpor a jak symboly Spravedlnosti byly v tomto srovnání shledávány „nezávadnými“ – další doklad „úpadku“, resp. zde již signifikantní záměrné popření historie a tradice. Způsob tvorby nového znaku města byl laický. Modro-stříbrné polcení štítu inspirovala bílo-modrá městská vlajka, užívaná údajně již v roce 1929. Ještě v nedávné minulosti byl uvedený znak vnímán městem jako platný a s tímto přívlastkem je uveden i v západočeském znakovém kompendiu z roku 1985, kde je popsán: „...znak tvoří...polcený štít, jehož pravá polovina je modrá a levá stříbrná. Uprostřed štítu je zlatý štítek se třemi páry černých jeleních paroží (2+1), z něhož splývají přikryvadla, která jsou v pravé polovině štítu stříbrná a v levé modrá. Nad hroznatovským štítkem vyrůstá stříbrná postava Spravedlnosti se stříbrným mečem v pravici a stříbrnými vahami v levici. Pod štítkem leží na stříbrném pruhu napravo obrácený stříbrný dvouocasý lev se zlatou korunou na hlavě“ (Pelant, J., *Znaky a pečete západočeských měst a městeček, Plzeň* 1985, s. 229). Důležitá je

autorova poznámka k podobě jím popsáního znaku: „*Kdyby byl při tvorbě nového znaku výhodněji použit celý modrý štít, nemuselo dojít k porušení základního heraldického pravidla, že se nemá klást kov na kov (stříbrná levá polovina postavy Spravedlnosti, lva a pruhu jsou na stříbrném poli) a také překryvadla by mohla být na obou stranách hroznatovského štítu stejná*“. K tomu dodává, že je rozpor mezi soudní pečeti, kde je lev dvouocasý a vyobrazením na radnici, kde je jednoocasý.

K předchozímu odstavci lze učinit poznámku. Z toho, co nakonec bylo považováno za městský znak zřetelně vyplývá, že v 60. letech 20. století neměl jeho tvůrce představu o tom, zda to, co je prosazováno jako městský znak je v souladu s pravidly heraldiky. Respektive k ničemu takovému přihlíženo nebylo a když, tak jen zcela povrchně – snad lze připustit tušení elementárního pravidla o barvě a kovu, když byla levá překryvadla obarvena na modro. To snad bylo považováno za dostatečné vyhovění pravidlům, ale v rozporu s pravidly byly ponechány zbylé figury. Šlo tedy o znak špatný.

O podobě městského znaku neměl zcela jasno ani Čarek, když ve svém kompendiu uvádí následující popis: „*Na zlatém štítě je trojí stříbrné (!) paroží, dvoje nad jedním; každý paroh má šest špicí. Po stranách štítu jsou stříbrné fafrnochy. Nad štítem vyrůstá poloviční postava personifikované Spravedlnosti v podobě ženy bíle oděné, světlavlasé se stříbrným mečem se zlatou rukojetí v pravici a zlatými vahami v levici. Pod štítem leží na ozdobné stříbrné římsce stříbrný dvouocasý lev s pozdvíženým ohonem a s korunou na hlavě*“. Popis je v detailech odlišný od vyobrazení v příloze, kde lev má pouze jeden ocas a nikoliv dva. Čarek jako editor si uvědomoval porušení heraldického pravidla o barvě a kovu, když použil vykřičníku u stříbrných parohů ve zlatém štítě, ale zřejmě se pokoušel ctít „tradicí“, když poznamenává: „*Městský národní výbor užívá však tohoto znamení už téměř tři desetiletí a trvá na něm jako na platném znaku*“.

Je přinejmenším pozoruhodné jak dva autoři, jejichž publikace vyšly ve stejném roce (1985), se v názoru na podobu městského znaku ve Stodu liší. A to podstatným a nepřehlédnutelným způsobem. Stejně tak je pozoruhodné, že oba tvrdí, že jimi uvedená podoba je ve městě Stod považována za platnou (!!!!). K tomu lze dodat moji zkušenost – v roce 2003 neměli ve městě Stod ani potuchy o tradici, kterou uvedl Čarek (v roce 2003 by šlo o „tradicí“ dlouhou již padesát let). Vysvětlit to lze snad jen pomocí dohadů. Dalo by se odušit, že možný telefonický dotaz na podobu městského znaku na Městský národní výbor ve Stodu byl v období před rokem 1985 zodpovězen v souladu s nově obarvenou fasádou budovy úřadu, která byla žlutá včetně štítu znaku v tympanonu průčelí a figury v něm byly prostě obíleny (tak i dnes).

I v tomto případě je relevantnost podoby znaku uvedeném v „Čarkově kodexu“ nulová. Podvýbor pro heraldiku a vexilologii PSPČR v únoru 2004 akceptoval úpravu městského znaku tak, jak v minulosti doporučoval PhDr. Jan Pelant, CSc. a štít byl celý obarven na modro. Z takto upraveného znaku byla odvozena i městská vlajka.

ŠTĚCHOVICE Okres Praha-západ

Znak Štěchovic vznikl z obrazu pečeti. Máme povědomost o dvou typech štěchovických pečeti. První z nich, pocházející z neznámé doby, je oválná. Pečetní pole ohraničuje vavřínový věneček, v opise ohraničeném oboustranně jednoduchou lištou je text MIESTISS ❖ SSTIECHOWICZ : ❖ : . V pečetním poli je rolverkový štít převýšený andílčí hlavičkou s křídly, ve štítě nápis ve dvou řádcích HOR ZLATICH, provázený nahoře hornickými kladivky, vlevo kosmo špičák, vpravo šikmo mlátek a dole vycházející slunce. Dle užitého tvaru štítu znaku a věnečku na obvodu, lze snad pečeť zařadit do poloviny 17. století. Zdá se, že podivně znějící nápis (2. pád) ve štítě je zbytkem původně delšího textu v opisu pečeti starší a dnes již neznámé – odhaduji, že opis s nápisem mohl například znít: Pečeť perkmistra hor zlatých ve Štěchovicích.

Druhá pečeť je kulatá a ohraničená perlovcem. V horní polovině je opis ❖ MESTIS STEHOWIZ. V pečetním poli je zobrazen Adam a Eva u Stromu poznání s listy a plody a obtočeným hadem. Tato pečeť je datována do 18. století a ve vztahu k předchozí je mladší (obě pečeti vyobrazeny in: Příbyl, A., Liška, K., 1975, tab. XIX, č. 11, 12). Městečko v určitém období opustilo znamení původní pečeti se sluncem, hornickými kladivky a nápisem a pokusilo se o novou symboliku. Snad to má souvislost s faktem, že v druhé polovině 17. století došlo k útlumu dolování zlata a dřívější hornickou profesi poměrně „masově“ nahradili hrnčíři, v jejichž cechovním znaku byly biblické postavy Adama a Evy.

Domnívám se, že pro vznik štěchovického znaku sehrálo důležitou roli ukončení patrimoniální správy po zrušení nevolnictví v roce 1848. Vrchnostenská správa byla v roce 1850 nahrazena správou státního zřízení okresních a obecních úřadů. V následující době byl vydán zákon o povinnosti obcí užívat ve své úřední agendě

pečetí a razítek. Zřejmě tehdy se ve Štěchovicích rozhodli používat historicky starší pečeť. Z pečeti se pak vyvinul znak městečka tak, že štítu a figurám v něm byly přiřazeny tinktury. Protože první známé barevné vyobrazení znaku městečka Štěchovice je známo až z roku 1864 (Widimsky, V. R., 1864, č. 482), lze se oprávněně domnívat, že znak vznikl krátce před tím. A možná dokonce jako reakce na dotaz Widimského jakou podobu má znak městečkem používaný. Ve Štěchovicích pak docela prostě obarvili slunce na zla-

tou, protože jiné si snad ani nelze představit, stejně tak nápis, je-li v něm zmínka o zlatě a mají-li se zároveň dodržet heraldická pravidla. Kladívka pak byla stříbrná a topůrka přirozeně zbarvená. Vše položili na modrý štít, který jim ve vztahu ke slunci připadl být nejpříhodnější, protože měl nepochybně symbolizovat oblohu. Takovou podobu má znak Štěchovic dodnes.

I když tradice znaku ve Štěchovicích pravděpodobně nebude o mnoho delší než sto padesát let, lze z vyobrazení realizovaných v průběhu těchto let vypo-
zorovat jistou variabilitu ve zpodobňování figur a o snahu nápravy chtěných či nechtěných odchylek. První známé barevné vyobrazení z roku 1864 je možné považovat za pomyslný „základ“ pro posuzování následných variant. To proto, že je zde vyjádřen pro nás první známý názor na podobu znaku a lze se oprávněně domnívat, že je to názor představitelů městečka Štěchovice z poloviny 19. století a interpretovaný Widimským v jeho knize. Ve Widimského práci je v díle I. Království české otiskáno 560 městských znaků a všechny jsou opatřeny zlatým lemem. Zlatý lem mají i znaky se zlatým štítem. Z toho jednoznačně vyplývá, že nejde o integrující součást samotného znaku, ale jakousi vydavatelovu libůstku, která ovšem nemá s korektní heraldikou co dělat. Ostatně v samotných Štěchovicích nebyla tato podoba nikdy akceptována, ačkoliv byl Widimského subjektivní náhled podpořen autoritou Ottova naučného slovníku (díl XXIV, Praha 1906, s.768), který přináší shodné vyobrazení. Na tomto místě je dobré poznamenat, že redakce Ottova naučného slovníku nekriticky převzala Widimského práci jako již hotový blok, na kterém není nutné cokoli měnit a bez jakýchkoli kritických korektur znaky v jednotlivých dílech slovníku otiskovala. Tím se Ottův slovník naučný negativně „podepsal“ na všeobecném vnímání komunální heraldiky v Čechách. Do Ottova naučného slovníku byly Widimského barevné znaky nepoužitelné a tak byly někým překreslovány a zcela nekorektně pozměňovány. V případě Štěchovic byly oba nástroje „sjednoceny“ do podoby špičáků.

„Widimského“ štěchovický znak má podobu, kterou on sám popisuje: „Das Wappen besteht aus einem blauen Schilde, in dessen Fusse die aufgehende goldene Sonne, über dieser die Worte „Hor zlatich“ von Gold, und über diesen, im Haupte des Schildes, Hammer und Eisen nach auswärts geneigt in den Winkel, dargestellt sind“ – doslovný překlad: „Znak se sestává z modrého štítu, v jehož patě vycházející zlaté slunce, nad nímž slova „Hor zlatich“ zlatá, a nad tím, v hlavě štítu, kladivo a železo od sebe nakloněné k rohům, postaveny jsou“. Widimského popis štěchovického znaku je první zprávou o jeho podobě a barevnosti. Widimsky vyobrazil stříbrná kladívka na dřevěných přirozeně zbarvených topůrkách a ty lze mít ve svém barevném pojetí za původní a „správné“. Jak bylo zmíněno již Ottův slovník naučný svévolně změnil podobu kladívek ve prospěch dvou špičáků. Karel Liška v roce 1975 v souladu s Ottovým slovníkem naučným znovu chybně zobrazil odvrácené špičáky, zcela pominul mlátek a obarvil topůrka na červeno. Červená topůrka lze jednoznačně hodnotit jako svévoli autora, protože Příbylův text popisu znaku nic takového nezmiňuje (s. 142). Další z autorů kresby štěchovického znaku Stanislav Valášek vyobrazil v roce 1985 (Čarek, J., 1985) ve znaku sice správná přirozeně zbarvená topůrka, ale samotná „kladívka“ jsou zcela nepochopitelně zlatá a mají tvar špičáků – zde je zřejmé nekriticky přijaté ovlivnění názorem Ottova naučného slovníku, podpořené v roce 1975 Karlem Liškou.

Zdá se, že cesta ke zlatým figurám v modrém štítě ve štěchovickém znaku má počátek ve vyobrazení na průčelí radnice, postavené někdy v letech 1920 – 1939. Čarek možná obdržel informaci o barevnosti znaku ve shodě s barevností znaku na radnici a to bylo modro-zlaté. Je vcelku logické, že v letech 1950 – 1989 se znak ve Štěchovicích oficiálně neužíval, nejen díky tomu, že Štěchovice nebyly zařazeny mezi města, ale také proto, že na razítcích se běžně užíval státní znak. V roce 1985 chyběla opora v kontinuální tradici. Podstatné pro posuzování relevance „Čarkova“ kompendia je skutečnost, že jedině v něm a to bez jakékoliv opory v dřívějších podobách štěchovického znaku a bez zřetelného zdůvodnění jsou uvedena zlatá kladívka. Obec sama má za správný znak ten, kde jsou kladívka stříbrná. Tuto skutečnost v roce 2005 akceptoval i podvýbor pro heraldiku a vexilologii při schvalování obecní vlajky.

DOKSY Okres Česká Lípa

Znak města Doksy nebyl udělen panovníkem a jeho podoba se nemůže opírat o žádné privilegium, listinu, či jejich opis. Podoba znaku se vyvinula z obrazu městské pečeti. Prvním známým dokladem o existenci pečeti v Doksech je pečeti-dlo z roku 1630. Opis v kulatém typáři zní: • PECZET * MESTECKA * DOKZI * 1630 ❁. V pečetním poli je při bocích vykrojený raně barokní štít, ve kterém jsou dvě kvádrové věže s cimbuřím o třech stínkách a dvěma obdélníkovými okny vedle se, každá stojící na jednom ze dvou vrcholů skalnatého návrší. Z pravého okna levé věže vyniká jelen. Z pohledu ikonografického lze mít za to, že díky jelenovi a skalnatým vrchům jde o tzv. mluvící znamení – jelen (něm. der Hirsch) a vrch (der Berg) – Hirschberg – česky Jelení hora (Jelení horou bylo nazýváno návrší, na kterém dnes na stojí historické centrum města).

Zajímavou skutečností je, že o znaku městečka Doksy nepíše Jaroslav Schaller ve svém IV. díle *Topographie des Königreichs Böhmen* z roku 1790, i když u jiných měst tak činí běžně. Znamená to snad, že znak města v té době dosud nebyl zcela konstituován? Teprve jeho následovník topograf Johann Gottfried Sommer se v roce 1835 o dokském znaku zmiňuje. Snad právě v uvedeném mezidobí 1790–1835 byl znak městečka „vytvořen“ tak, že znaméním z pečeti byly přiřazeny barvy. První barevné vyobrazení znaku městečka Doksy je známé z městské pozemkové knihy „Stadt und Grundbuch“ z let 1799–1836. Autentickou barevnost znaku lze popsat – v „šedomodřím“ štítě dva „světle“ zelené vrchy a na nich čtvercové „hnědé“ věže s cimbuřím o třech stínkách a dvěma obloukovými okny; z vnitřního okna levé věže vyskakuje jelen v přirozené „hnědé“ barvě. Zdá se, že šlo o náhodné obarvení a ona „šedomodrá“ má spíše původ v „rozpí“ modrého inkoustu. Uvedená barevnost znaku nebyla zcela v souladu s heraldickými pravidly a tak nepochybně došlo v následujících letech k její revizi. Ve *Widimského publikaci* z roku 1864 je barevnost znaku městečka Doksy popsána (s. 45) a v příloze uvedeno barevné vyobrazení (No. 168). Popis zní: „...ist ein rother

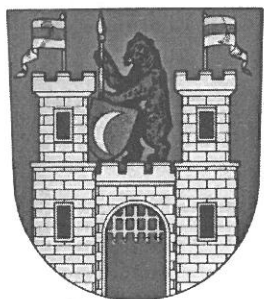
Schild, worin zwei Felsenberge eine Schlucht bilden, auf jedem der Berge steht ein gezinnter, viereckiger silberner Thurm, je mit zwei Fenstern neben einander; aus einem Fenster des linken Thurmes springt ein natürlicher Hirsch gegen den Thurm zur Rechten“ (doslovný překlad: „...je červený štít, v čem dva skalnaté vrchy rozsedlina zobrazeny, na každém vrchu stojí cimbuřová, čtyřhraná stříbrná věž, každá se dvěma okny vedle sebe; z okna levé věže skáče přirozený jelen proti věži vpravo“).

Podoba znaku ve způsobu zobrazování prošla určitým vývojem. Věže byly obvykle předmětem stylizace a jejich zobrazování kolísalo mezi věží s jednou viditelnou stěnou a věží se dvěma viditelnými stěnami a hranou mezi nimi. Po roce 1945 se začala dávat přednost druhé variantě a takovou podobu mají věže v současně užívaném městském znaku. Jelen, který vyskakuje z pravého okna levé věže byl na pečetích v 18. století umístěn do zvláštního štítku mezi věže, které navíc měly pouze po jednom gotickém oknu. Později byl také jelen zobrazován tak, že neskákal z okna, ale vyskakuval za levou věží. Podobně různé byly zobrazovány vrchy na nichž věže stojí. Buď to byly částečně zatravněná návrší, jejichž vnitřní strany byly skalnaté (Widimský – 1864; Ottův slovník naučný – 1893; atd. nakonec Zajíček, *Znaky severočeských měst* – 1970), či skalnatá návrší (Valášek – 1985). Valáškovu pojetí z roku 1985 je zcela osamocené a ve vyobrazení věží odporující tradici, protože věže byly vždy zobrazovány jako kvádrované pouze v dolní polovině – v té části, kde byla okna byly věže již hladké.

Město Doksy preferuje podobu svého znaku odpovídající ideálnímu popisu: V červeném štítě se zeleným trávníkem dvě zelená, na vnitřní straně, skalnatá návrší a na každém stojí stříbrná čtyřhranná hranou čelně otočená a v dolní polovině kvádrovaná věž, s cimbuřím o třech stínkách a se dvěma černými obdélníkovými okny vedle sebe. Z pravého okna levé věže vyniká stříbrný jelen ve skoku.

Lze konstatovat, že mimořádně ojedinělá podoba znaku města Doksy uvedená v „Čarkovi“ je poplatná subjektivní barevné interpretaci nebarevného (!!) otisku pečeti z roku 1630, tím, že „podloží“ věží bylo vnímáno jako skála „přirozené“ zde hnědé barvy a to bez ohledu na tradici zobrazování městského znaku nejen v Doksech samotných, ale také v kompendiích „Čarkovi“ předcházejících, počínaje Widimským v roce 1864 a Rudou v roce 1970 konče. Takto oktrojovaná podoba znaku města Doksy je jako irelevantní odmítnutí hodna. Přesto na základě této „vymyšlené“ podoby byl posuzován a odmítnut návrh vlajky, který se naopak opíral o podobu znaku historicky několikrát doloženou a v současnosti městem Doksy také užívanou. Podvýbor pro heraldiku a vexilologii přijal námitku města Doksy, v roce 2005 akceptoval tradiční podobu městského znaku.

CHUDENICE okres Klatovy

Dne 13. ledna 1592 vydal na žádost Humprechta Černína z Chudenic císař Rudolf II. listinu o povýšení vsi Chudenice na městečko a jeho součástí bylo i udělení městského znaku a práva pečeti zeleným voskem. Listina se nezachovala v originále. Jsou však známy její opisy.

Regionální badatel a historik Adolf Roubal (1887 – 1949) zaznamenal text opisu privilegia Rudolfa II. z roku 1592 a v publikaci Obrázky ze starých Chudenic (první vydání v Praze 1948) přinesl jeho úplné znění. Z ní pochází následující citace popisu uděleného znaku městečka Chudenice (zdá se, že v závěru je text popisu znaku opsán nepřesně, viz „ústa rozdávaná“, „v skoku do úst“ – porovnej s dalším následujícím popisem): „...*erbem a pečeti, totiž to štítem červené barvy, v němž brána mezi dvěma věžema bez krovův neb baštama, svrchu brány s mříží zlatou s špicemi pospodu železnými, jakž nad tou bránou, tak nad věžemi nebo baštami tři stínky, v každé věži dvě vokna, jedno pospodu a druhé při svrchu [...] pobělavé barvy, z té jedné i druhé dřevce neb kopí žluté barvy s praporečkem letícím tři barev a štrychův napříč pospodu bílé, uprostřed modré a při svrchu žluté barvy, vynikající nad branou a stínky mezi téma dvěma věžema neb baštama štítek malý modré barvy, v němž měsíc své barvy špicemi k levé straně od pravé obrácený, při tom štítku, tož po levé straně obrácený medvěd své přirozené barvy vzhůru stojící, v jedné přední levé noze týž štítek a v druhé přední pravé noze voštíp s žlutým voštípištěm držící, ústa rozdávaná a jazyk vyplazený mající v skoku do úst se v tom červeným štítu vidí a spatřuje...*“

O tom, že originál privilegia obsahoval malovanou miniaturu znaku, svědčí ve výše citovaném textu „poznámka“ uvedená za vlastním popisem – „...*jakožto to všechno vtípem a uměním malířským uprostřed listu tohoto jest barvami vymalováno i vysvětleno...*“ Miniatura malovaného znaku byla důležitou součástí znakové listiny, protože v případě možných pochybností z nejasného popisu byla malba znaku pro posuzování správnosti jeho podoby rozhodným kritériem. V následujícím výkladu se toto konstatování ukáže být důležitým a podstatným.

Císař Leopold I. dne 15.1.1661 konfirmoval privilegium Rudolfa II. a povolil ke stávajícím trhům ještě jeden výroční trh. I tato listina existuje pouze v opise. Její důležitou součástí je inzert privilegia Rudolfa II. včetně popisu znaku, jehož znění v drobnostech koriguje popis znaku zaznamenaný Roubalem – viz následující text (in: Pelant, J., 1985, s. 88): „*Štítem červené barvy, v němž brána mezi dvěma věžemi bez krovův neb baštami v vrchu brány s mříží zlatou a špicemi po spodu železnými, jakž nad tou branou, tak nad věžemi nebo baštami tři stínky, v každé věži dvě okna, jedno po spodu a druhé při vrchu. Táž brána i věže našeré pobělavé barvy. Z té jedné i z druhé věže dřevce neb kopí zlaté barvy a s praporečkem letícím tři barev a štrychův napříč po spodu bílé, ve prostřed modré a při vrchu zlaté barvy vynikající. Nad branou a stínky mezi dvouma těmi věžemi nebo baštami štítek malý modré barvy, v němž měsíc své barvy špicemi k levé straně od pravé obrácený, při tom štítu též po levé straně na koutním stínku zadníma nohama postavený a ku pravé straně obrácený nedvěd své přirozené barvy vzhůru stojící, v jedné přední levé noze týž štítek a v druhé přední pravé noze oštíp s žlutým oštípištěm držící, ústa rozžavená a jazyk vyplazený mající, v skoku*“.

Chudeničtí obdrželi privilegiem právo pečeti zeleným voskem. Používali tedy pečeti dila. Jediný známý otisk pečeti pochází z typáře zhotoveném v roce 1652. Kulatá pečeť o průměru 36 mm ohraničená vavřínovým věnečkem nese v pečetní poli mezi dvěma jetelovými trojlístky štít se znakem městečka a mezi dvěma lištami opis: **PECZET • MESTECZKA • CHVDIENIC • LE 1652** (Pelant, J., 1985, s. 87). Na tomto místě upozorňuji na podstatnou skutečnost pro posuzování správné podoby chudenického znaku. Tou skutečností je vyobrazení znaku v pečetním poli. Tvůrce pečeti pocházejícího z roku 1652 se při rytí znaku do desky typáře nepochybně opíral o podobu znaku v listině z roku 1592. A tak lze připustit, že vyobrazení znaku na pečeti odráží základní rysy téhož znaku, které bývalo v miniatuře na již neexistujícím privilegiu.

Zdá se, že privilegium se muselo ztratit někdy před 1839, kdy Johann Gottfried Sommer vydal VII. díl svého topografického díla Königreich Böhmen, týkající se Klatovska. Zde totiž uvádí popis znaku Chudenic (s. 215) v jiné podobě, než je uvedena v privilegiu. Ta odlišnost je výrazná – původní medvěd v přirozené barvě byl nahrazen stříbrným lvem, který držel nikoliv modrý štítek s půlměsícem, ale rodový erb Černínů. Sommer zřejmě odečítal figury znaku z pečeti a neporovnal své vidění s vyobrazením v privilegiu, které již mohlo být ztraceno. Sommerův „chybný“ popis chudenického znaku ovlivnil jeho zobrazování na několik příštích desetiletí.

Chybné pojetí chudenického znaku „zavedené“ Sommerem potvrdil znovu v roce 1864 Widimsky v jeho heraldickém kompendiu týkající se Království českého (s. 27, č. 90). Zde se setkáváme s dalšími doplněními znaku – o trávnik, na který

byla brána s věžemi postavena a o cestu vedoucí k bráně, lev je dvouocasý, štítek s černínským erbem obdržel zlatý lem, stejně jako štít celého znaku. V popise je sice uvedeno, že vlajka na pravé věži je červená a na levé bílá a modře vodorovně „pruhovaná“, ale vyobrazení má obě vlajky shodně modro-stříbrně třikrát dělené. Totožný znak byl otištěn v černobílé kresbě v Ottově naučném slovníku v roce 1897 (OSN XII., 1897, s. 430). A to i přesto, že dva roky před tím August Sedláček ve svých „Hradech...“ upozornil na chybnost zobrazování chudenického znaku uvedením textu popisu znaku z opisu privilegia z roku 1592, který mu poslal ředitel E. Běhálek (Sedláček, A., Hrad, zámky a tvrze Království českého IX., Praha 1895, s. 270). Sedláčkovo upozornění nebylo redakcí Ottova slovníku naučného akceptováno. V roce 1909 vyšel Místopisný slovník historický Království českého, kde jeho autor, již zmíněný August Sedláček musel konstatovat, že sice dříve v „Hradech“ upozornil na chybné zobrazování chudenického znaku, ale zároveň „rezignovaně“ uvedl „*nyní malují na štítu erb černínský*“ (Sedláček, A., 1998, s. 340).

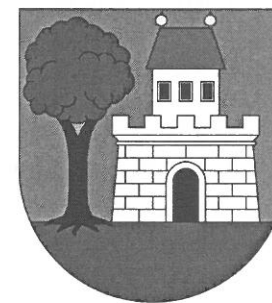
Widimsky a po té Ottův slovník naučný dokázali výrazně ovlivnit náhled na městský znak i v samotných Chudenicích. Roubal ve své publikaci z roku 1948 přináší černobílé vyobrazení městského znaku, z kterého zřetelně vyplývá, že je jakýmsi „konglomerátem“ podoby znaku původního, když tvar štítu byl inspirován shodným tvarem užitým na pečetí z roku 1652 a výtvarného názoru Widimského, postavením brány s věžemi na trávník.

K podobě chudenického znaku se s dostatečnou důsledností vyjadřoval naposledy Jan Pelant v knize o západočeských městských znacích. Rozlišuje „správný“ a „nesprávný“ chudenický znak a dodává, že za nesprávný je považován ten, který má „*zelený trávník, horní obdélníková okna věží jsou nahrazeny střílnami, špice mříže nejsou černé (autorem zřejmě myšleno, že nemají být černé), štítek je oválný a má nesprávně zlatý lem, měsíc je někdy zlatý a u medvěda chybí „ústa rozžavená a jazyk vyplazený*“. Dříve nebyl též dodržován počet tří stínek v cimbuří nad bránou“.

Znakem Chudenic se zabývá také publikace Jiří Čarek, Městské znaky v českých zemích, Praha 1985 (s. 172), kde je popsán následujícím způsobem: „*Na červeném štítě stojí dvě čtyřhranné kvádrové věže a mezi nimi rovněž kvádrová zeď s branou, vše „našeré pobělavé barvy“.* V bráně je vytažená zlatá mříž se železnými špicemi. Zeď vrcholí cimbuřím o třech stínkách. Věže jsou v dolní části širší, horní částí užší. Každá má jedno okno v dolní a jedno v horní části a vrcholí cimbuřím o třech stínkách. Nad cimbuřím každé věže trčí do výše žlutá žerď, na které vlaje praporek s jedním cípem směrem do středu a na něm jsou tři vodorovné pruhy shora počínajíc žluté, modré a bílé barvy. Mezi věžemi stojí na cimbuří doprava obrácený vztyčený medvěd přirozené barvy (hnědý) s červeným vyplazeným jazykem, držící v pravé přední tlapě oštěp na žlutém ratišti a levou tlapou přidržující před sebou štítek modré barvy, na němž je ubývající měsíc přirozené barvy (stříbrný)“.

V příloze je vyobrazení znaku nakreslené Stanislavem Valáškem. Uvedenou podobu chudenického znaku je nutné odmítnout jako subjektivní a svévolnou. Pro konstrukci a pojetí figur nelze nalézat žádnou oporu v dřívějších zobrazeních. Na tomto místě je potřebné připomenout obraz pečetí z roku 1652, který nepochybně odráží původní podobu chudenického znaku ve shodě s doplněním textu popisu znaku v privilegii, znějícím „*vtipem a uměním malířským uprostřed listu tohoto jest barvami vymalováno i vysvětleno*“. A to jako důležité a podstatné hodnotící kritérium. Na pečetí je hradba s věžemi volná – nedotýkající se okrajů štítů. Později byla postavena na trávník, i když o trávníku není v opisech textu privilegia ani zmínky. Valášek v rozporu s vyobrazením na pečetí a také s historickými popisy nakreslil hradbu a věže jako vyrůstající z paty štítu (!!!), ačkoliv v Pelantově publikaci kreslil Karel Liška důsledně figury volné. Valášek jako jediný v celé historii zobrazování chudenického znaku nakreslil horní části věží jako kvádrové a vyhověl tak popisu zcela chybně stanovenému Čarkem. Prapory na věžích jsou v rozporu s historickými vyobrazeními nakresleny jako prapory s „jedním cípem“, jak je psáno v Čarkově popisu, resp. jsou podle vexilologické terminologie „plamenem“. Valáškův medvěd není heraldicky stylizován a nemá červený jazyk (!!!). Nenekreslení jazyku je podstatnou chybou, protože o jazyku je psáno v privilegii a na jeho absenci při zobrazování několikrát upozorňovala dřívější literatura. Valáškovu pojetí chudenického znaku je nutné mít za subjektivní a neopodstatněnou kreaci – jako taková je irelevantní a odmítnutí hodna. Na začátku roku 2006 byl znak Chudenic posuzován podvýborem pro heraldiku a vexilologii při příležitosti schvalování návrhu obecní vlajky a byla akceptována podoba znaku s volnou hradbou.

ÚVALY (okres Praha-východ)

Znak městečka Úvaly se vyvinul z městské pečetí tak, že figury z pečetního pole byly vloženy do štítu a všemu byla dána barevnost. Nejstarší známý otisk

pečeti v Úvalech pochází z tpyáře, který je opisem datován do roku 1809. Pečeť je na výšku oválná (28 x 27 mm). Pečetní pole ohraničuje vavřínový věneček a opis v horní polovině MIESTYC – AUWAL; pod prvním a posledním písmenem opisu je vodorovně do dvojic čísel rozdělený letopočet 18 – 09. V pečetní poli je trávník a z něj vpravo roste listnatý strom, vlevo stojí kvádrová hradba z cimbuřím a branou, z hradby vyniká věž s třemi okny vedle sebe a s valbovou střechou se dvěma makovicemi. Obsah pečetního pole byl v následujících desetiletích ještě několikrát opakován při výrobě nových pečeti či razítek. Podoba znamení se nijak výrazně neměnila a obvykle pouze odrážela výtvarný názor zhotovitele.

Prvním známým dokladem o existenci městského znaku v Úvalech je heraldické kompendium z roku 1864 (Widimsky, V. R., 1864, s. 9, č. 19). To uvádí následující informaci ke znaku s jeho popisem: „Über seine Erhebung zum Markte oder Städschen und die Ertheilung seines Stadwappens, – welches in blauem Schilde ein gezinntes silbernes Castell mit offenem Thore auf berastem Grunde zeigt, aus dem sich ein viereckiger Wachtthurm mit rothem Satteldache und goldenen Knöpfen erhebt, und das links von dem Castell von einem hohen Lindenbaume begleitet ist, – fehlt es an allen geschichtlichen Nachrichten““ (doslovný překlad „O povýšení na trhové místo neboli městečko a udělení jeho městského znaku, – který v modrém štítě cimbuřový stříbrný kastel s otevřenou bránou na travnaté půdě ukazuje, z něj se čtyřhraná strážní věž s červenou sedlovou střechou a zlatými knoflíky zvedá, a vlevo od kastelu vysoká lípa doprovázející je, chybí veškeré historické zprávy“). Popis má své nedokonalosti – brána není pojmenována jako černá, podle heraldických pravidel není správně popsána pozice lípy ve vztahu ke „kastelu“ – zde vlevo, správně vpravo. Nedostatečnost popisu nahrazuje barevné vyobrazení v příloze. Oproti popisu a obrazu pečeti z roku 1809 je však vyobrazena cesta vedoucí k bráně a budova vynikající z hradby má krajní okno vpravo nahrazeno dveřmi. Ve stylizaci fortifikace vypustil Widimsky „přístavek“, který je v pečeti vlevo od hradby. Jistě si byl vědom, že nemusí opakovat pečetní obraz do všech detailů a znakové figuře zjednodušení jedině „prospěje“ (nebyl-li Widimským vnímán přístavek jako převět, který není ve znaku nezbytně nutné opakovat pro jeho nijak „vznosnou a ušlechtilou“ funkci).

V chronologické řadě je další zprávou o podobě znaku městečka Ottův slovník naučný – o Úvalech se píše v jednom z jeho dílů z roku 1907 (OSN XXVI., Praha 1907, s. 266). Znak je zde popsán: „v modrém štítě na zeleném trávníku tvrz stříbrné barvy s bránou otevřenou; z ní zvedá se hlásná věž s červenou sedlovou střechou, na níž trčí dva zlaté knoflíky; na pravo od tvrze spatřuje se vysoká lípa“. Popis je vlastně upraveným překladem německého popisu Widimského z roku 1864. I černobílé vyobrazení znaku se shoduje s vyobrazením v uvedené publikaci. Byla opravena chyba v popisu a lípa správně „přemístěna“ na pravou stranu od „tvrze“.

August Sedláček se o znaku Úval zmiňuje v roce 1909 a popisuje ho takto: „Štít modrý, u jehož zpodu trávník, na něm v pravo strom lípa; vlevo tvrz s hradbou stříbrnou se stínkami a vraty a v ní věž čtverhraná s okny, cihelnou střechou a zl. makovicemi“ (Sedláček, A., 1998, s. 933).

Když v roce 1975 vyšla publikace Aloise Příbyla a Karla Lišky o městských znacích ve středočeském kraji, byly již Úvaly od 1.1.1969 městem. Znak je v publikaci popsán: „Na modrém štítě vyrůstá ze zeleného trávníku lípa přirozené barvy a za ní vlevo stojí stříbrná tvrz, složená z kvádrů, s otevřenou bránou a cimbuřím o pěti stínkách. Uvnitř hradeb je čtyřhranná věž s třemi okny a červenou valbovou střechou, zdobenou na vrcholcích párem zlatých makovic“ (Příbyl, A., Liška, K., 1975, s. 149). V příloze je uvedena Liškova kresba úvalské pečeti z roku 1809 a barevně znak. Karel Liška pro podobu jím nakresleného znaku zvolil jako předlohu pečeť z roku 1809 a nikoliv znak z Widimského. Nepochybně na základě nepřesného vyhodnocení pečetního obrazu jako nejstarší podoby znaku – díky nevyobrazení štítu nelze mít obraz za znak, ale za pouhé znamení. První doložená podoba skutečného znaku Úval je až publikace Widimského.

Poslední „relevantní“ kompendium české komunální heraldiky z roku 1985 přináší následující popis znaku: „Na modrém štítě stojí na zeleném trávníku při levé straně stříbrná tvrz, sestávající z kvádrové hradební zdi, do výše se poněkud zužující, s cimbuřím o pěti stínkách a s otevřenou branou; nad hradbou vyčnívá čtyřhranná věž, rovněž stříbrná, s dveřmi při pravé straně a dvěma okny při levé straně, s červenou valbovou střechou se zlatými makovicemi. Vedle tvrze stojí blíž pravého okraje štítu velký dub přirozených barev“ (Čarek, J., 1985, s. 398). Vyobrazení v příloze nakreslil Stanislav Valášek. Je třeba komentovat podobu „tvrze“, která na rozdíl od pojetí Widimského byla pojata jako věž a je tak zřetelně v rozporu s původním Widimským vyobrazením, kterým je hradba a z ní vynikající stavení (věž). Stavení má v soulase s Widimským dveře a dvě okna. Brána není černá jak by měla být, ale je prázdná a má tak barvu štítu. Valášek si také „dal tu práci“ a korunu stromu v soulase s „Čarkovým“ popisem pokryl desítkami dubových listů.

Shodný popis s textem Příbylovým z roku 1975 a s upravenou kresbu Stanislava Valáška z roku 1985 uvádí v roce 1997 Josef Augustin (Augustin, J., Česká republika ve znacích, symbolech a erbech, Sokolov 1997, s. 216). Popis a vyobrazení nejsou ve vzájemné shodě.

Úplný výčet popisů městského znaku Úvaly zakončuje publikace vydaná v roce 2001. Popis zní: „Město má ve znaku v modrém štítě na zeleném trávníku tvrz stříbrné barvy, s otevřenou branou, z níž se zvedá hlásná věž s červenou sedlovou střechou, na níž trčí dva zlaté knoflíky a napravo stojí vysoká lípa“ (Augustin, J., Velká encyklopedie měst a obcí, Sokolov 2001, s. 639). Augustin použil k ilustraci

úvalského znaku Valáškovu kresbu, ale z nepochopitelných důvodů opravil tinkturu brány na stříbrnou a tím ji v podstatě „zazdil“. V popise je strom označen jako lípa a ve vyobrazení je dub. Augustinova publikace je právě pro takové svévolnosti a nepřesnosti odmítnutí hodna.

V roce 1929 vyšla publikace „Úvaly jindy a nyní“, kde je psáno také o znaku a je zde jeho vyobrazení (s. 49). Zřejmě vůbec poprvé je strom ve znaku městečka označen jako dub. Snad pod dojmem dubových lesů obklopujících Úvaly. Čarek v roce 1985 takové určení stromu přijal, ale ze zcela jiných důvodů. Pojmenování stromu v úvalském znaku jako dubu je ve srovnání s jinými popisy ojedinělé. Následující přehled to potvrzuje: pečeť 1809 – listnatý strom bez možnosti určení druhu; Widimsky, 1864 – v popise lípa – vyobrazení neurčité, obecně listnatý strom; Kolář – Sedláček, Českomoravská heraldika, 1902 – lípa; Ottův slovník naučný, 1907 – lípa – vyobrazení neurčité listnatý strom – totožné s Widimským; Sedláček, 1909 – lípa; 1929 – dub; Příbyl – Liška, 1975 – lípa, vyobrazení neurčité, listnatý strom; Čarek, 1985 – dub (!) – vyobrazení dub, listy dubové; Augustin, 2001 – lípa (!) – vyobrazení dub (!) převzato z Čarka.

Zřejmě by podoba úvalského znaku z roku 1929 s dubem zůstala zapomenuta nebýt Čarka. Toho lze z velkou pravděpodobností označit za obnovitele změny tradiční lípy v netradiční dub. Uvádí totiž, že v okresním archivu pro Prahu-východ jsou uloženy spisy a v nich „přípis MěstNV ze 4. září 1976, jimž upozornil, že jde asi o dub a nikoliv o lípu“. Zdá se být pravdě podobné, že onen přípis byl reakcí MěNV v Úvalech na publikaci Příbyla a Lišky z roku 1975, kde se píše o stromu jako o lípě. Přípis, který by snad bylo možné označit za „stížnostní“, se snažil o korekci a svou nijak jednoznačně formulovanou poznámku nepochybně opíral o mimořádně ojedinělou úpravu znaku z roku 1929 (přípis již není k nalezení). To je ukázkový příklad způsobu vytváření tzv. tradic, zde „pseudotradic“. Jak bylo výše doloženo, nemá vznik takové tradice žádné opodstatnění. Ono slůvko „asi“ v části věty „jde asi o dub“ má zásadní význam pro korektní posouzení celého „problému“ – seriózní odborník nemůže přijmout evidentně laické hodnocení, opřené o nejednoznačnou formulaci, které navíc neobsahuje žádné relevantní sdělení. Nepřijatelnost Čarkova rezultátu spočívá v tom, že na takovém základě přistoupil na zásadní změnu tradiční podoby městského znaku. Bylo to nejméně neprofesionální a opět jako v mnoha dalších případech se prokazuje, že závaznost Čarkova kompédia není absolutní.

Předchozí text dokládá, že publikace Jiřího Čarka, Městské znaky v českých zemích z roku 1985 je přinejmenším ve zmíněných případech zcela prosta relevantnosti. Tím není sdělováno, že stejné vlastnosti má publikace jako celek.

České historické komunální heraldice by v duchu Vojtíškova apelu z roku 1928 prospěla skutečná a odborně seriózní revize. Lze začít například vytvořením data-

báze zachovaných originálů znakových privilegií (počinem je: Karel Müller, Ivan Štarha, Znaková privilegia měst, městeček a vsí na Moravě a ve Slezsku, Brno 1995), která by byla základem pro kritické hodnocení všech aspektů s privilegiem spojených (tedy nejen ryze heraldických). Dalším zdrojem jsou opisy privilegií v jiných pramenech, inzerty textů znakových privilegií v konfirmačních listinách. Taková databáze umožňuje po náležitém odborném vyhodnocení vytvořit soubor „nezpochybnitelných“ městských znaků. Zbývající část historických městských znaků bude zcela určitě větší než ona skupina „nezpochybnitelných“. Pro tuto skupinu znaků bude pak nutné vytvořit propracovanou a solidní metodiku, která by vyloučila nekorektní vyhodnocování podob znaků. Dobrému vyhodnocování by jistě byla užitečná možnost opření se o vytvořené soubory zachovaných historických podob městských a obecních znaků všeho druhu – pečeti, razítka, kamenosochařská díla, malby, fresky, artefakty uměleckých řemesel, kroniky, pamětní knihy, atd.. Do hodnocení znaků by se měly promítnout i další aspekty – např. vztah pečeti a znaku s ohledem na nijak zvlášť vnímanou skutečnost, že znak a pečeť není totéž pro rozdílný původ, rozdílný význam a rozdílné funkce. A to vše při vědomí, že existují městské pečeti vyobrazující skutečný městský znak.

Z výše popsaných „případů“ je zřejmé, že s českou historickou komunální heraldikou není vše v pořádku. Jaký je tedy její skutečný „zdravotní“ stav? Je opravdu „zdravá“? Je nutná její kritická revize, jak v roce 1928 požadoval Václav Vojtíšek? Jsem přesvědčen o nutnosti revize české komunální heraldiky pro její budoucí „zdraví“. Z polemiky záměrně vylučuji komunální heraldiku, kterou lze pojmenovat jako současnou. Tou je myšlena doba „počarkovská“ (1986–1990), resp. ta, která zahrnuje znaky vzniklé po roce 1990. Doba, kdy bude podrobena zkoumání i tato důležitá éra v dějinách heraldiky v Čechách teprve přijde a nepochybně také naleznou své kritické hodnotitele. Již nyní lze mít dobu po roce 1990 za mimořádný fenomén v dějinách české heraldiky s jednoznačně pozitivním výsledkem, kterým je zejména praktické pokračování procesu konstituování odborné heraldické terminologie, vytváření terminologických standardů a nalézání korektních odborných termínů. Vděk budoucích generací českých heraldiků bude jednoznačně patřit nynějším i minulým členům podvýboru pro heraldiku a vexilologii, kteří se o to zasloužili.

„Zdravotní“ stav české historické komunální heraldiky dle mého soudu není přinejmenším uspokojivý. Má daleko ke stavu, který by bylo možné hodnotit jako ideální. Za ideální lze mít takový stav, ve kterém nebudou nacházeny závažné pochybnosti o podobách městských znaků. Pochybností je příliš. Následující řádky

nemají ambici být přehledem o vývoji komunální heraldiky u nás. Jsou spíše souhrnem střípků osobního poznání, které vyplynulo z praktické činnosti při práci na komunálních symbolech v posledních dvou desetiletích.

Za minulých více jak 150 let byl pohled na českou komunální heraldiku několikanásobně negativně ovlivněn. To se samozřejmě promítlo i do praktického užívání znaků a to zpětně znovu působilo na onen všeobecný pohled. Komunální heraldika jako subdisciplína „velké“ heraldiky, za kterou vždy byla považována spíše heraldika rodová a respektující heraldika státní a církevní, nebyla pěstována v takovém rozsahu a za shodné pozornosti historiků a badatelů. Koryfejové české heraldiky August Sedláček, Martin Kolář a Vojtěch Král, neodmítající komunální heraldiku zcela, jednoznačně dávali přednost heraldice šlechtické. Nijak se nepokusili (měli-li vůbec takovou možnost) ovlivnit soubor městských znaků otiskovaný v jednotlivých dílech Ottova slovníku naučného, protože ten si ono odborné ovlivnění zasloužil a nedostalo se mu ho. Redakce Ottova naučného slovníku převzala kompendium V. R. Widimského z roku 1864 (viz výše) jako hotový blok, nechala pouze přeložit německé popisy znaků do češtiny a znaky překreslit do podob nebarevných „pérovek“ kde tinktury byly suplovány šrafováním a to bylo provedeno nikoliv vždy správně. Otrocké převzetí Widimského šlo tak daleko, že znaky měst v OSN byly obkresleny včetně nesmyslných lemů. Ottův slovník naučný dokázal výrazně ovlivnit vnímání městských znaků zejména jejich uživateli, kteří se mu v mnoha případech v dobré víře přizpůsobovali. Ona „dobrá víra“ spočívá v obecné schopnosti přijímat „sebepitomější“ skutečnost za nezvratitelný fakt jen proto, že to „psali v novinách, později říkali v rádiu a nejnověji ukazovali v televizi“. Tak působila i masově užívaná encyklopedie z Ottova nakladatelství. A protože téměř celé příští století nebyla nacházena potřeba (a také síla a nutný potenciál lidský a odborný) učinit nápravu srovnatelným způsobem, tedy prostředky ovlivňujícími „veřejné mínění“ stejně silně jako to dokázal Ottův slovník naučný, mohl se zejména v laické veřejnosti pokrívovaný názor na komunální heraldiku petrifikovat.

Tuto výše popsanou skutečnost nedokázala zvrátit ani zásadní práce Václava Vojtíška O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých z roku 1928, ačkoliv její obsah nebyl prost potřebného potenciálu. Nemohu se zbavit pocitu, že tato Vojtíškovy práce je trvale nedoceňována a zdá se, že vůbec nečtena nejen současnými „pseudoheraldiky“, u kterých ani nelze tak niterný zájem o obor očekávat, ale ani těmi, kteří mají ambici se heraldiky nazývat. Vojtíškovi se nejméně podařilo „objevit“ řadu obecných jevů spojených s komunální heraldikou a ty popsat, normotvorně definovat a uvést do souvislostí. Vojtíškovu práci je nutné mít za zásadní i přesto, že některé jeho výklady vyjadřující autorův náhled na genezi české městské heraldiky jsou již jednoznačně překonané (viz úvodní kapitola Jiřího Čarka k jeho publikaci Městské znaky v českých zemích).

Mnohé zavinila také „doba“. Existuje obecná představa, že teprve období mezi lety 1948–1989 nepřálo uplatnění městské heraldiky v praxi a proto je česká komunální heraldika dnes ve stavu připomínající zdánlivě „mražený polotovar“ jehož konzistence se díky „rozmrzáni“ stává málo přehlednou. Nikoliv, není tomu tak. Za mimořádný v tomto ohledu lze považovat „impuls“, který byl vyvolán ukončením patrimoniální správy po zrušení poddanství a robotních povinností v roce 1848 a zavedením okresních soudů a obecních úřadů v roce 1850. Tehdy muselo být zajištěno fungování nově vzniklých obecních samospráv například také tím, že byl vydán zákon o nutnosti užívání razítek. O tom, jak zmíněný zákon nechtěně a zprostředkovaně ovlivnil komunální heraldiku u nás, by stálo za samostatnou studií. Nepřehlédnutelnou roli sehrávalo nahlížení na podstatu pečeti a razítek měst a obcí, které byly obecně a přesto nepřesně považovány za nositele, ne-li přímo městských a obecních znaků, tak nejméně „závažných“ obecních symbolů s představou o jejich nutném a nezbytném respektování. A to proto, že do pečetních polí pečeti historických měst skutečně byly vkládány městské znaky. To se pak ve zcela ojedinělých případech projevilo v následných procesech konstituování nových městských znaků prostřednictvím c. a k. dvorské kanceláře, kde byla nacházena „tradice“ symbolů právě v obecních pečetích a ta nakonec nekriticky respektována. Jedině tak mohlo město Rychnov u Jablonce nad Nisou dospět ke znaku, který je všeobecně uváděným odstrašujícím příkladem obsahem nezvládnutého městského znaku v závěru 19. století – bylo respektováno razítko obce se žánrovým obrázkem, který byl jednoduše „vybarven“. Uvedené pečeti také vytvářely podmínky k pokusům o revize podob historických znaků a z revizí rezultovaly pokusy o jejich trvalé změny.

Podstatnou pro komunální heraldiku byla také skutečnost, že od roku 1850 si volené samosprávy rozhodovaly o svých věcech zcela suverénně a v případě historických znaků již bez jakékoliv supervize, kterou dříve mohla představovat například vrchnost, mající do jisté míry „poslední slovo“. Takové „liberální“ prostředí dokázalo vygenerovat celou plejádu „znalců“ heraldiky, oborových „odborníků“, rozhořčených zastánců „tradic“, opravců „chyb minulosti“, a také obyčejných kverulantů. S každou generací přicházeli noví. Bylo jen otázkou s jakou mírou projeví svou vůli, o jakou autoritu se opírali a jak „silný“ byl jejich hlas. Tak docházelo v některých místech k téměř nepřetržitě řadě revizí, revizí minulých revizí, definitivních náprav chybných revizí, oprav, oprav opraveného, oprav opravených oprav, atd. O heraldiku především obvykle nešlo... a nebylo nikoho, kdo by tomuto „běsnění“ učinil přítrž. Obvykle se vše dostalo do stavu obtížně řešitelného chaosu, který byl jen živnou půdou pro další nové hledání „pravdy“. Na tomto místě je nutné vyloučit z pomyslné komunální „svévole“ městské znaky konstituované prostřednictvím udělení panovníkem, kde rozhodnou roli sehrávala císařská

a královská dvorská kancelář ve Vídni a instituce jakou byl „Adels-Archiv“ při vídeňském ministerstvu vnitra, disponující nejen oboru znalým personálem, ale také akademicky vzdělanými malíři erbů a znaků (výše zmíněný případ Rychnova u Jablonce nad Nisou lze mít za exces).

Jestliže pro období let 1850–1918 lze ještě uvažovat o možnosti ovlivnění praktického užívání městských znaků tradičními státními institucemi, disponujícími odborníky vyškolenými kontinuální tradicí, pak období pro roce 1918 bylo v tomto ohledu obdobím spíše nepříznivým a zdánlivě bezprizorním. Československá republika byla ideově postavena krom jiného i na negaci Rakousko-Uherska. Zákony týkající se šlechty, jejího postavení ve společnosti, jejích privilegií a dalších projevů šlechtického stavu, byly vnímány v oblasti heraldiky obecně jako něco spojovaného právě s touto společenskou vrstvou. To vyvolávalo spíše nezájem o komunální heraldiku a odmítání přikládat jí takový význam, který měla dříve. Nebyla dostatečně vnímána možnost dát jí zcela novou funkci mající rozměr ryze občanský a ten výrazně posilovat nejen v rovině ideové, ale také institucionální. Bylo rezignováno na vznik instituce (heroldie), která by zajistila trvání kontinuity heraldické tradice a měla by zároveň vypracovaný systém zajišťující to podstatné a tím je „zasvěcení“ další generace s jejím závazkem učinit v budoucnu totéž. Zřejmě bylo příliš spoléháno, že pomyslnými nositeli heraldických tradic se stanou absolventi příslušného universitního studia.

V době předmnichovské republiky naplňovala potřeby komunální heraldiky Archivní správa ministerstva vnitra. A to spíše díky jakési „setrvačnosti“ spočívající v organizování struktur státní správy inspirovaných zaniklým Rakousko-Uherskem. V uvedeném období 1. republiky se v pohraničí (Sudetech) přístup ke komunální symbolice vyvíjel od určité doby téměř autonomně a byl nakonec silně ovlivňován německým nacionalismem. To se odráželo ve snaze měnit městské znaky a záměrně z nich vylučovat například tinktury červenou a stříbrnou vnímané jako české národní „barvy“ a nahrazovat je jinými – obvykle modrou a stříbrnou, modrou a zlatou (Osečná, Děčín). Nedařilo-li se to u znaku, pak byly činěny pokusy ovlivnit podobu městské vlajky (Litoměřice). Není bez zajímavosti, že právě v těchto souvislostech bylo možné se setkat s odborně korektním postojem německých úředníků v odtržených Sudetech a pak i na území bývalého protektorátu, kteří dokázali ctít tradici (Děčín po sloučení s Podmokly v roce 1943 – potvrzení děčínského českého lva s rybou) a odmítali ideově podmíněné změny či doplnění znaků měst (Kamenický Šenov, Třebenice – hákové kříže).

Po roce 1945 zejména ve vysídlených oblastech pohraničí vznikala u nových obyvatel potřeba znalosti znaků v dosídlovaných městech. Existují doklady o fungování odborných pracovníků Archivní správy ministerstva vnitra, kteří plnili funkce konzultantů a arbitřů při „hledání“ legitimní podoby městských znaků, či

v případech sporných (např. Tanvald). Jejich rezultáty lze mít za erudované. Z korespondence městských a ministerských úředníků však jednoznačně vyplývá, že v prostředí měst již neexistovala možnost nalézat oporu pro posuzování městských znaků ve „vlastních zdrojích“. Ty již v samosprávách evidentně neexistovaly. V následujících letech byly městské znaky zcela vytěsňeny z užívání v oficiální úřední agendě a nahrazeny znakem státním. To bylo v řadě další negativní ovlivnění pohledu na komunální heraldiku.

Pomyslnou renesancí zájmu o heraldiku přineslo období předcházející roku 1968, kdy vzniklo současně několik sdružení zájemců o heraldiku. Jejich činnost, odborná úroveň vydávaných tiskovin a dopad na všeobecné mínění o heraldice v laické veřejnosti není předmětem tohoto pojednání. Na tomto místě odkazují na zásadní práci v oboru, kterou je Bibliografie české práce heraldické 1901 – 1980, Ostrava 1983 (Pavel Palát a kol.), která velice dobře mapuje onu „spolkovou“ činnost v tomto období. Zde uvedené anotace článků odrážejí míru odborné úrovně prací o heraldice. Vedle vynikajících a pro obor přínosných článků jich byla celá řada výsledkem prostého opisování například Ottova slovníku naučného. Oba typy článků ovlivňovaly vnímání heraldiky jejich konzumenty – druhé negativně.

Vzedmutá vlna laického zájmu o heraldiku byla pocitována například soudobými novinami. Tehdejší středočeský deník Svoboda pojal nápad reflektovat pozorovatelný všeobecný zájem o heraldiku tím, že v roce 1967 vyhlásil čtenářskou tzv. Zimní soutěž, jejímž záměrem bylo umožnit široké veřejnosti vytvořit představu o podobě městského, či obecního znaku. Nebylo vůbec přihlédnuto ke skutečnosti, že podle tehdy platného právního řádu nemohly být držiteli znaku neměstské obce. Tím „soutěž“ byla předem nesmyslem, ale pro českou komunální heraldiku s fatálními důsledky, jak se ukázalo mnohem a mnohem později. Docházely kresby skutečných historických městských znaků a vedle nich vzniklo velké množství kreací na dané téma, které byly průběžně deníkem otiskovány s pořadovým číslem. Odborná úroveň většiny z nich byla zcela mizivá a s heraldikou měla společného velice málo, či dokonce vůbec nic (Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Brandýsek, Pchery, Vrdy, Velká Dobrá, atd.). Zdá se dokonce, že redakce deníku Svoboda „vyhodnotila“ některé návrhy i přesto, že je lze mít za možnou záměrnou parodii na téma obecní znak – viz například Brandýsek s figurou sovětského tanku „Osvoboditele Prahy“ s číslem 23 (v Brandýsku mají nyní již schválený a udělený znak v jiné podobě). Že šlo o redakční „nápad“ v konečném důsledku české komunální heraldice neprospívající vyplývá z toho, že po roce 1990 mnohé obce vnímaly ony mnohdy mimořádně nepovedené „pseudoznaky“ za tradiční obecní symboly, na které mají jako na vydržené pomyslný „historický nárok“ – protože to psali v novinách (!!!). Obce je začaly po roce 1990 používat a mnohé je používají dosud a to bez jakýchkoliv ohledů k občanům, bez respektu k heraldice a také

k platným právním normám, a to i po té, co byli představitelé samospráv upozorněni na nesmyslnost obsahu znaku, na porušení heraldických pravidel, na nízkou výtvarnou hodnotu znaku a na existenci institutu řádného konstituování prostřednictvím schválení Podvýborem pro heraldiku a vexilologii Poslanecké sněmovny PČR a následným udělením předsedy PSPČR. Despekt k heraldice se zde projevil naplno.

Po roce 1990, kdy vyšel nový zákon o obcích umožňující přijímat znaky i obcím neměstským, se ukázalo kolik heraldiků, „heraldiků“ a pseudoheraldiků u nás žije. Zdeněk M. Zenger ve své knize Česká heraldika z roku 1978 napsal podivuhodně nadčasové konstatování: „*Setkáváme se často s případy – a stávalo se tak i v minulých stoletích – že se o heraldiku pokoušejí lidé bez její dokonalé znalosti; z jejich rukou pak vycházejí návrhy, nad nimiž skutečný heraldik ztrácí řeč*“. Zenger díky vsuvce o minulých stoletích se mohl inspirovat věkovitým a obsahem totožným povzdechnutím Curta Oswalta v. Querfurt z roku 1872 (Kritisches Wörterbuch der Heraldischen Terminologie). Ten napsal (parafrázuji): „*Nikoho, kdo nemá ponětí o pětlinkové osnově, houslovém klíči, trojhlasu a oktávě, ani nenapadne psát knihu o generálním basu, stejně tak ten, kdo nezná rozdíl mezi stálicemi a planetami, nebo mezi tepnami a žilami, se nechce stát učitelem astronomie či zdravotní vědy. Něco jiného je to v heraldice – lidé, kteří nemají pojem co je to vpravo a vlevo, co je kůl a břevno, co je figura a dělení, se tváří jako učitelé heraldiky i když v této vědě nejsou ani žáky*“. Tedy nic nového pod sluncem. Současný stav české komunální heraldiky je jen odrazem vývoje úrovně jejího pěstování v minulých téměř dvou stoletích nejen na úrovni samotných městských samospráv. O lesku a bídě současné tvorby v komunální heraldice je možné psát již nyní – dokladů je dost a dost.

JSOU SMÍŠKOVÉ OPRAVDU SMÍŠKOVÉ?

František Smíšek

1. Úvod

Abych doplnil svůj rodopis, stále pátrám po vzniku příjmení Smíšek. Výklad příjmení je založen na studiu rozsáhlého materiálu, který je často kusý následkem válečných i jiných událostí. Některá příjmení svádějí v odborné literatuře k jednoduchému vysvětlení, vycházejícímu z převažující charakteristiky nositele, např. optimistické a veselé povahy i jiných vlastností. Podle malé encyklopedie *Naše příjmení* od Dobravy Moldanové (s. 212) je příjmení Smíšek zdobnělinou příjmení Smích (rok 1556) – kdo se rád směje. Naproti tomu jiní badatelé se domnívají, že nositel pochází z osady Smíchov, tedy místa, které vznikalo smíšením osadníků různého původu a vzezření. Na tento úkol navazuje i zjištění zakladatele rodu, a tím završení rodopisu.

Naše příjmení vznikala během několika staletí – ve 14.–18.stol., nejprve u šlechty, pak u měšťanů a svobodných sedláků. Vývoj společnosti vyžadoval jejich přesnou evidenci a ta byla uzákoněna roku 1789, kdy dostali svá příjmení také poddaní. Kdyby toto nařízení o dědičnosti a neměnnosti příjmení bylo bývalo vydáno dříve, nebylo by potřeba tak namáhavého bádání.

2. Vladykové z Vrchovišť – Hory Kutné

Příjmení Smíšek je velmi starého původu a proslavil jej rod vladyků z Vrchovišť. Příjmení se vyskytuje patrně již roku 1450. Nelze však nalézt příslušné podklady. Tento predikát užívaly tři význačné rody, které pocházely od společného předka, kutnohorského měšťana Dufka a jeho ženy Markéty N. Dne 9.6.1492 povyšuje císař Fridrich III. bratry Jana, Václava a Michala do stavu říšských svobodných pánů s přídomkem ze Sarabie a jejich erb má modrý štít se zlatým jednorozcem (prý na paměť příslušníka rodu). Jan Smíšek, původně neznámý měšťan a později rudokupec, tehdy držel Hrádek nad Páchem, který koupil roku 1490 od Michala Pregla ze Lkouše. Velkou přestavbou, kterou dokončil jeho syn Jan, zvelebil toto sídlo na reprezentativní stavbu. V některých místnostech se zachoval na svornících křížové stavby smíškovský erb s jednorozcem. Ve výstavbě rodinného sídla pokračoval syn Kryštof. Práce byly ukončeny k roku 1504, kdy byla vysvěcena domácí kaple v arkýři Hrádku. Současně s touto přestavbou Jan Smíšek a jeho syn Jan realizovali v letech 1488–1504 i stavbu kostela Nejsvětější Trojice,

kteřá měla sloužit jako hřbitovní kaple. Významnou funkci ředitele kutnohorského chrámu, který dohlížel na financování stavby, zaujímal od roku 1483 až do své smrti v roce 1511 důlní podnikatel Michal Smíšek. Kolem roku 1490, možná až do 1492, vznikla nejlépe koncipovaná a provedená nástěnná malba, kterou si do své rodinné kaple Michal Smíšek objednal. Tato kaple nese jeho jméno.

Václav Vencelík, rovněž člen rodu pánů z Vrchovišť, se zapojil do obchodu s rudou, mědí a posléze s nemovitostmi a úvěrem. O obavě z královských úředníků mluví převezení ságrovacích pecí na Žirovnici.

Rod vlastnil rozsáhlé statky a po porážce na Bílé hoře roku 1620 o tento majetek postupně přišel. Některé rody vymřely nebo byly nuceny se vystěhovat do Polska. Rod zdokonalil výrobu stříbra zavedením ságrovacích pecí do hornictví (tavení stříbra pomocí mědi).

3. Duchovenstvo

Rovněž mezi duchovenstvem se nacházejí duchovní s příjmením Smíšek. Autor knihy *O českých příjmeních* Dr. Josef Beneš vycházel z pojednání *Kšaft kněze pražského*, II. část, z roku 1556, jehož autorem je Daniel Smíšek. Dále v litoměřické knize *smluv Liber contractum*, tomus VII, pagina 267 je autor podepsán latinskou formou Šimon Smicheus. Příjmení často kolísají jak ve znění českém, tak latinském bez určení prostředí. Latinská forma se později, v období humanismu a renesance, rozšířila mezi umělci.

4. Soupis poddaných podle víry z roku 1651 a Berní rula z roku 1654

Jak známo, oba uvedené dokumenty jsou pro sledování našich předků základního, rozhodujícího významu. Soupis poddaných podle víry vznikl na základě vydání patentu královských místodržících dne 16. listopadu 1651 a jeho hlavním úkolem bylo vyhledávání lidí nekatolické víry a získání souhrnné informace o jednotlivých panstvích království českého. Byl dokončen asi ze tří čtvrtin. Při porovnání s později vydanou berní rulou se objevují nesrovnalosti. Proto je nutné jej brát kriticky. Jeho předností je uvedení stáří u jednotlivých členů rodiny.

Později, roku 1654 vydaná Berní rula měla za úkol podrobně popsat rustikální majetek v Čechách. Podle Soupisu 1651 a Berní ruly zjistíme, že příjmení Smíšek bylo velmi rozšířené a nachází se v těchto krajích: Prácheňsko – 7 rodin; Čáslavsko – 5 rodin; Kouřimsko – 3 rodiny; Hradecko – 2 rodiny; pražská města – 3 rodiny; Podbrdsko (později Berounsko). Moji předkové pocházejí z kraje Podbrdského, jehož součástí je kraj Vltavský. V obou krajích jsem příjmení Smíšek nezjistil. Naproti tomu v dalších navazujících krajích je uvedeno město Beroun – Tomáš Smíšek, krejčí, narození neuvedeno, s rodinou; panství Zbiroh – Jan Smíšek, narozen roku 1611, s rodinou; panství dobříšské, Lhota Německá u Příbramě – Jan Smíšek, rolník, narozen roku 1603, s rodinou, grunt roku 1740 vyhořel.

Panství zbraslavské spravoval řád cisterciácký se sídlem na Zbraslavi v klášteře zvaném „Aula regia“ a hlavní faru měl v Líšnici (kostel sv. Ducha, farní knihy vedeny od roku 1697).

Vlastní rodokmen rozvětvené rodiny Pavla Smiška, podruha, Lhota Německá u Příbrami (přibližně roku 1680), do správy jak cisterciáků tak premonstrátů nepatří.

Střediskem řádu premonstrátů bylo Hradištko, kde působil kolem roku 1680 pan Jan Smíšek jako premonstrátský písař. Kromě něho zde žila paní Anna Smíšková. Byla u několika rodin kmotrou spoluobčanů. Další podklady chybějí. Z té doby lze zjistit i návaznost na Milevsko, kde podle získaných zápisů působil v roce 1737 Benedikt Smíšek jako městský radní. Ze stávajících kusých údajů se dále dovídáme, že urozený pán Jiří Smíšek roku 1671 (patrně z Milevska) ve Štěchovických vdává svoji dceru za Františka Baše, syna urozeného J. Baše ze Sedlčan.

V horním městě Jílové působil kantor a varhaník Jiřík Smíšek, jenž se oženil s Juditou Růžkovou, dcerou Jakuba Růžka, jílovského radního. Podle úvahy se narodili rodiče těchto rodin asi kolem roku 1620.

Kombinací Soupisu 1651 a Berní ruly 1654 s příslušnými matrikami jsem zjistil 400 rodin (cisterciáci) a 300 rodin (premonstráti) od roku 1680 do roku 1920.

Jak uvádí Dr. Josef Teige v knize *Základy starého místopisu pražského* (1437–1620), vyskytuje se příjmení Smíšek (Jakub) pouze v souvislosti s historií domu Nebovidského čp. 454, který upsal švec Jakub Smíšek své manželce Kedrutě. Historii obyvatelstva tohoto domu lze sledovat až do roku 1602, kdy Jan Smíšek, řečený Postula, vymáhal ve čtvrtce po Stěti sv. Jana u purkmistra dědičné právo paní Kochové ze Štaitenfeldu.

V BR 3 je uveden Daniel Smíšek, starší pořádku plaveckého, čtvrť Zábranská, (dnes Podskalská č. 405). Dále Samuel Kryšpín Smicheus sídlící v domě Smicheus (dnes U Půjčovny čp. 959), čtvrť Sv. Jindřicha.

V *Dějepis města Prahy* W. W. Tomka se nachází jméno konšela Václava Smiška působícího na Novém Městě pražském v letech 1516 (24.11.) až 1517 (23.11.). Lze předpokládat, že jednotlivá příjmení lze nalézt i v jiných historických písemnostech.

5. Umělci (malíři, rytci)

V oboru malířském je znám Mikuláš Smíšek, malíř na Starém Městě. Pracoval zde v letech 1614–1624. Byl jmenovcem a příbuzným Jana a Kryštofa Smíškových, pocházejících též z Prahy. Mikuláš Smíšek bydlel na Staroměstském náměstí v Krenovském domě (zbořen za První republiky). Podle zápisu ve Staroměstském malířském cechu žádal o přijetí dne 10. srpna 1614. O Janu Kryštofu Smíškovi je známo, že poprvé se oženil 25.6.1657 v kostele Panny Marie před Týnem s Alžbětou Husákovou a podruhé dne 5.11.1663 s Ludmilou Jochneiminnerovou. Jeho syn Jan byl též mědirytec a pracoval v Praze kolem roku 1630. Některé práce těchto

umělců se nacházejí ve Strahovské knihovně. Janovy práce se nacházejí v Loretánské kapli v Hájku v Prahy. Kromě jiných prací vytvořil 26 rytin různých druhů.

U umělců nacházíme i latinské nebo řecké příjmení Smicheus. U malířů je jich hodně v Lounech. Podle matrik byl zde kolem roku 1650 purkrabím Šimon Smíšek a jeho syn František Smicheus malířem a kreslířem. Oženil se roku 1777 s Eliškou Fuxovou a byl přijat do počtu občanů lounských. Další syn Jan Jakub Smicheus se stal rovněž malířem. Anton Smicheus proslul výzdobou kostela Nanebevzetí Panny Marie v Ročově u Loun. Křížová cesta zde vznikla letech 1750–1760. Podle Dr. Boh. Matějky se jedná o slabou práci oceněnou 50 zl. Rovněž na svých cestách kupoval rytiny v Neapoli, kresby italských mistrů a sbíral české rukopisy. Josef Smíšek (Lachel) se narodil 24.5.1732 ve Lnářích u Blatné a zemřel 31.8.1785 v Grünau v Prusku. Zde se také v roce 1762 oženil. Věnoval se sochařství.

Závěr

Jak z krátkého přehledu historie příjmení Smíšek – Smicheus vyplývá, není tvrzení odvozovat původ od význačných vlastností jedince zcela přesvědčivé. Možno však připustit, že některé rody byly tak pojmenovány – důkazy však chybějí. Vezmeme-li v úvahu názor pana profesora Profouse, publikovaný v jeho díle *Místní jména v Čechách*, IV. díl, strana 113, případně profesora Šmilauera, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, díl II, str. 466, a jazykovědce Hosáka se Šrámkem – jde zejména o výklad místního jména Smíchov, jež souvisí s tím, že obyvatelstvo míst s tímto názvem bylo „smíšené“ – pozbývá prvně uvedená teorie na přesvědčivosti. Otázkou nadále zůstává datum a místo vzniku.

Literatura:

- Josef Beneš, *O českých příjmeních*, Praha 1970.
Ladislav Hosák, Rudolf Šrámek, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, díl II, s. 466, Praha 1980.
Dobrava Moldanová, *Naše příjmení*, Praha 1983.
Národní archiv, *Berní rula 1654*.
Roland Nohel, *Kutnohorské erbovní rody*, 1998.
Antonín Profous, *Místní jména v Čechách*, díl IV, s. 113.
Soupis poddaných podle víry 1651, Praha 1993–2001.
Michal Šroněk, *Čeští malíři 1600–1656*, Praha 1992, s. 225.
Helena Štroblová, Blanka Altová, *Kutná Hora*, 2000.
W. W. Tomek, *Základy starého místopisu pražského*, Praha 1866–1875.
W. W. Tomek, *Dějepis města Prahy*, Praha 1899.

GENEALOGIE A GENETIKA

3. Část

ZACHYCENÍ MUŽSKÉHO A ŽENSKÉHO POHLAVÍ V RODOKMENECH A NĚKTERÉ VROZENÉ CHOROBY OMEZENÉ NA JEDNO POHLAVÍ

Kristián Koubek

Jak již bylo uvedeno v jednotlivých genealogiích se mohou vyskytovat různé znaky (choroby, defekty), které se přenášejí autozomálně dominantním a autozomálně recesivním způsobem (2,3). Mimo to existují autozomální neúplně dominantní (intermediální) typy dědičnosti a kodominantní typy dědičnosti. Autozomální typ dědičnosti neznamena nic jiného, než že jsou geny pro tyto znaky lokalizovány na autozomech (nepohlavních chromozomech), což vede k tomu, že pak jsou znaky zastoupené u obou pohlaví stejně.

Může být položena další otázka, zda existují choroby či znaky, které se vyskytují pouze u jednoho pohlaví, tzn., že jsou převážně omezené na muže či ženu. A jednoznačně lze říci, že tyto situace se vyskytují, protože už jenom pohlaví je geneticky determinováno pohlavními chromozomy. Tyto chromozomy se označují X a Y a někdy se nazývají heterochromozomy či gonozomy. Ženské pohlaví je pak určeno chromozomy označené jako XX a mužské pohlaví chromozomy XY, i když není vyloučen vliv i autozomálních genů napomáhajících při rozvoji testes a ovarií, pro což nasvědčuje nálezu neplně funkčních testes u mužů s chromozomy XX a nálezu ovarií u ženy s chromozomy XY. Výskyt těchto poruch vyvolávající vznik opačného pohlaví než je geneticky naprogramováno, je přibližně jeden případ na 20 000 porodů. Muži s chromozomy XX mají mužský fenotyp avšak karyotyp je 46, XX, který obsahuje některé geny chromozomu Y. U fenotypických žen s karyotypem 46, XY má chromozom Y poškozené geny pro vývoj mužského pohlaví.

Při vývoji lidského jedince je nezbytné, aby došlo k oplození vajíčka spermií, což vede ke vzniku zygoty. Zatímco vajíčko v haploidní formě vždy obsahuje X chromozom, spermie mohou obsahovat jak X tak i Y chromozomy. Pro vznik jedince příslušného pohlaví záleží, která spermie oplodní vajíčko, i když u nižších organismů je vyvinuto i tzv. nepohlavní rozmnožování. V poslední době se u některých savčích organismů (ovce, myš, pes, kuň) vhodnou manipulací genového materiálu podařilo přivést na svět jedince klonováním.

V případě, že spermie nesoucí Y chromozom oplodní ženské vajíčko, vznikne mužský potomek a v případě, že X spermie splyne s tímto vajíčkem, vznikne potomek ženského pohlaví. Tak vlastně příroda vytvořila jedince mužského a ženského pohlaví, kteří jsou jednoznačně určeni X a Y pohlavními chromozomy. Prakticky to znamená, že polovina spermií (je jich až 50 milionů na ml) nesou X a druhá polovina obsahují Y chromozomy a která spermie splyne s vajíčkem je již otázkou náhody. Tento jev umožňuje výměnu genetického materiálu respektive předáním genetických znaků obsažených v gametách dle určitých pravidel. Při oplození se mohou uplatňovat různé faktory, které pak způsobují posun pohlaví, tzn., že se převážně rodí potomci mužského nebo ženského pohlaví. Tento jev byl i různými šarlatány využit k tomu, že podávali až pochybné návody jak dosáhnout toho, aby na svět přišel jedinec daného pohlaví, protože pravděpodobnost této předpovědi je 50%. Je nesporné, že otázka volby pohlaví dítěte je pro rodiny velmi aktuální, protože z různých důvodů si rodina výslovně přeje chlapce nebo děvče. A tak v historii lidstva existuje mnoho podivných praktik jak to udělat, aby přišel na svět jedinec vysněného pohlaví. I třeba zpěvák Karel Gott by mohl vyprávět, jak dostával stovky dopisů od různých léčitelů a mágů s návodem jak zplodit syna. Málem se z toho stal národní zájem na základě celolidového poradenství, že i Helena Vondráčková mu při předávání Zlatého slavíka přála chlapce. V tomto článku nejsou uvedeny jednotlivé návody zaručené volby pohlaví, které byly kdysi doporučovány věhlasnými šarlatány třeba vládnoucím panovníckým rodům. Z toho vyplývá, že v různých situacích je to snad jedna z nejpodstatnějších otázek, na kterou je rodina zvědavá, protože život mužského či ženského potomka se v jednotlivých společnostech odlišně vyvíjí a tak postavení muže či ženy je proto velmi podstatné. Obecně by se dalo říci, že mužský potomek je preferován více, než jedinec ženského pohlaví, i když zdravý dítěte je stavěno na nejpřednější místo. To je odraz podle průzkumu, když mladí manželé očekávající první dítě často odpovídají na otázku, co si přejí – zda chlapce či děvče – že je to jedno, jen když to bude zdravé. Zcela odlišná situace nastává u manželů, kteří již mají více dětí jednoho pohlaví, ti na tuto otázku odpovídají konkrétněji a to, že si přejí jedince s odlišným pohlavím než už mají. Nemusím ani uvádět, že rodina, která má již tři dcery si pak přeje z hloubi duše chlapce. Většinou otcovo přání je v tomto silnější než přání matky. Přesto se tyto situace dají přirovnat k tomu jako když házíme souměrnou mincí a chceme, aby padl rub či líc. Zda v daném hodů padne rub nebo líc je otázka náhody, jde tedy vlastně o náhodný jev. V případě házení mince – zda padá rub či líc – pak v sérii při dostatečně velkém počtu hodů dosahujeme výsledek se stabilní relativní četností tj. se stejnou pravděpodobností. Bohužel v naší populaci počet dětí na rodinu je velmi malý (v ČR v současnosti 1,24 dětí) tak nelze nikdy dosáhnout v rodinách vyváženého poměru jejich potomků. Lidská genetika pracuje při

pochopení některých základních genetických zákonů s určitými matematickými postuláty, protože právě pomocí nich je možné vysvětlit celou řadu jevů a ještě je matematicky odůvodnit.

U některých organismů (např. lvi) je nápadná fenotypová rozdílnost mezi samčím a samičím pohlavím, což by málem neznalý jedinec mohl posuzovat jako dva odlišné druhy. I u lidí lze pozorovat tyto rozdíly, i když někdy ne se zcela jednoznačným výsledkem, protože rozdíly mezi různě oblečenými muži a ženami nemusí být tak přesvědčivé. Každému se v životě stalo, že si na první pohled třeba spletl muže se ženou a i opačně. Jednoznačným kritériem pro toto odlišení je přítomnost X a Y chromozomu v jejich buňkách a zřetelné sekundární pohlavní znaky, které se plně rozvíjejí až v dospělosti. To se jeví jako zásadní a napomáhá to nejen u sportovců, protože sportovní výkony jsou různé u mužů a žen a tak se zaznamenávají nezávisle pro obě pohlaví. V časném vývoji pak pohlavní chromozom Y vymezuje mužský a pohlavní chromozom X ženský organismus. Při vývoji pohlaví je primitivní gonáda plodu nejprve bipotenciální a její diferenciaci plně závisí na funkční aktivitě pohlavních chromozomů. Má-li plod chromozomy XY pak Y chromozom se aktivuje dříve než chromozom X, což vede k tomu, že primitivní gonáda se mění postupně ve varle. Jestliže plod má XX chromozomy, pak primitivní gonáda se pod vlivem funkčního X chromozomu mění v ovarium. Tím vlastně dochází k odlišení mužského a ženského pohlaví, kde hlavně pod vlivem hormonů se diferencují další struktury charakterizující mužské a ženské jedince (třeba primární a sekundární pohlavní znaky). Protože ještě děti nemohou založit rodinu se vznikem dalších potomků není volba jejich pohlaví tak zásadní jako je tomu u dospělých. Teprve jedinec s plně vyvinutým funkčním pohlavím se vlastně v genealogiích stává dalším článkem nesmrtelné genetické linie. Z těchto důvodů volba pohlaví mezi dětmi není tak podstatná, protože pohlaví u dítěte je nefunkční. Pohlaví je převážně vymezeno v souhlasu s genotypem jedince a je podmíněno rozdílnou výchovou v závislosti na prostředí. Jedinec se cítí jako žena nebo muž, protože jeho fenotyp jej k tomu předurčuje a tak přijímá zvyky žen a mužů jednak navozené výchovou a jednak zvyky dané společností. Matriční pohlaví se zapisuje do matriky a je zdokumentováno na základě nálezu na zevním genitálu. Na rozhodnutí o pohlaví novorozence se podílí gynekolog, zdravotní sestra či porodní asistentka. V případě nějakých pochybností je nutné ověřit pohlaví na základě vyšetření X a Y chromatinu v intermitotických buňkách, což může příslušná laboratoř udělat během několika málo hodin. V nejistých případech je možné provést vyšetření do tří dnů se zaměřením na X a Y chromozomy, aby pak bylo možné dítě zařadit a matričně zapsat. I když příroda ve své evoluci tento mechanismus rozdílnosti pohlaví dokonale zajišťuje, přesto ale mohou existovat určité mezní situace, ve kterých je pak nutné tyto otázky velmi citlivě posuzovat s přihlédnutím

k celé řadě faktorů (genetickým, hormonálním, klinickým i společenským). Tady se již jedná o konkrétní případy, ale smyslem tohoto článku není snaha toto dále rozebírat. Jen je třeba říci, že mohou nastat i takové situace, kdy jedinec je geneticky muž či žena a přesto má zájem změnit své pohlaví, které má zaznamenáno v matrice. V naší populaci se někdy mužský a ženský potomek odlišuje i příjmením a tak jsou rodová jména, která zahrnují obě pohlaví (Jirků, Honců, Paulů). Při vývoji pohlaví se vyskytují velmi vzácně i některé patologické formy, o kterých se ve stručnosti zmíníme. Za patologických podmínek může pod vlivem mateřských hormonů vznikat i ženský fenotyp plodu, který má testes (tz. testikulární feminizace 46, XY).

Jsou známy i případy, kdy geny na Y chromozomu nejsou plně funkční a tak vzniká pouze gonáda v primitivní formě, která v dospělosti zaniká a vytváří se vazivový pruh. Je popsána i tzv. čistá gonadální dysgeneze s XY chromozomy. Na vývoji ovária se podílí normální dvojice X chromozomů nebo alespoň jejich dvojice centromerických oblastí. U plodu monozomie X chromozomu vede k vytvoření ovaria, které se pak u novorozence také přeměňuje ve vazivový pruh zřetelný v době puberty. Pouze u několika jedinců se zanikající ovarium projevuje ještě ojediněle pubertálními menstruačními náznaky. V různých genealogiích se vyskytli jedinci, kteří vykazovali vrozené poruchy pohlavních chromozomů, takže nebylo zcela jasné jestli je zařadit do mužského či ženského pohlaví. Dalo by se i říci, že před základními znalostmi genetiky v určování pohlaví se mohli v genealogiích dříve vyskytovat různí jedinci nejasného pohlaví, kteří mohli být nesprávně vedeni. Podle zachovalých vyobrazení jsme někdy na pochybách zda se jedná o muže či ženu. To již nikdy nebude definitivně vysvětleno, protože není k dispozici jejich genetický materiál. Teprve ve 20. století s rozvojem cytogenetických metod došlo k odstranění některých pochybností. Přesto ale tyto chyby z hlediska určení pohlaví v jednotlivých genealogiích nejsou zcela zásadní, protože jedinci s těmito poruchami většinou nemohou mít potomky, takže daný defekt se nefixuje do jednotlivých generací v rodokmenech.

Některé vrozené poruchy při formování pohlaví

Vrozené poruchy při formaci pohlaví se rozlišují v podstatě do dvou oblastí: 1) dědičné poruchy gonozomů u mužského fenotypu, 2) dědičné poruchy gonozomů u ženského fenotypu. Celková incidence abnormalit pohlavních chromozomů je u mužů 1/400 a u žen 1/650 a tak patří k závažným genetickým poruchám u člověka. Nejčastějšími poruchami pohlavních chromozomů jsou u živě narozených dětí trizomie (XXX, XXY a XYY), které jsou však vzácné u spontánních potratů.

Rozlišení či rozdělení jednotlivých poruch abnormalit pohlavních chromozomů je nejednotné a tak v odborné literatuře jsou uvedeny různé způsoby jejich členění a uspořádání.

1) Dědičné poruchy gonozomů u mužského fenotypu

Do této oblasti se zahrnují zhruba čtyři závažné poruchy: a) XXY Klinefelterův syndrom, b) XYY syndrom dvou Y, c) X pedocentrická inverze Y chromozomu (azoospermie), d) XX Klinefelterův syndrom. **Tabulka 1** podává základní charakteristiky těchto poruch. **Obrázek 1** prezentuje vymezení těchto poruch z hlediska jejich nálezu v gonozomech. Následně uvedeme ke každé této poruše alespoň pár poznámek.

Tabulka 1. Základní charakteristiky dědičné poruchy gonozomů u mužského fenotypu

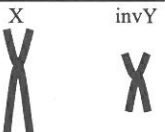
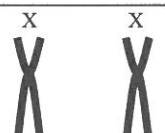
Název dědičné poruchy	Chromozomální název	Frekvence na 100 000 porodů	Hlavní příznaky	Vedlejší příznaky	Poznámka
Klinefelterův syndrom *	47, XXY	50	gynekomastií hypogonadismus	není zřetelná spermiogeneze	zvýšené hodnoty gonadotropinů
Syndrom dvou Y	47, XYY	100	nadprůměrná výška	větší agresivita	„supermane“ nadčlověk
X pedocentrická inverze Y		70	azoospermie		velmi vzácný záchyt
Klinefelterův syndrom (varianta)	46, XX	5	habitus muže s dysgenetickými testes	neplodnost	muži schopni man- želského života

Poznámka: * = uvádí se variace karyotypu. Přibližně kolem 80% postižených mužů mají karyotyp 47, XXY, ale u ostatních mohou být chromozomální nálezy 48, XXYY (s výskytem 1 případ na 10 000 mužů) nebo 48, XXXY (s frekvencí 1/25 000 mužů) a i 46, XX (1/20 000 mužů).

a) XXY, (47) Klinefelterův syndrom má nadpočetný X chromozom a tak tyto jedinci jsou označovány jako XXY s celkovým počtem 47 chromozomů. Tento syndrom byl popsán Klinefelterem u nemocného s gynekomastií a hypogonadismem v roce 1942. Nemocní mají malá varlata s hyalinozovanými tubuly, u nichž není vyvinuta spermiogeneze. Nemocní mají zvýšené hodnoty gonadotropinů podobně jako nalézáme u kastrovaných mužů. V pubertě se varlata nemocných nezvětšují a většinou chybí rozvoj ochlupení (kubické ochlupení spíše

ženského typu a eliminace růstu vousů). Před pubertou je obtížné tento syndrom zachytit až teprve neplodná manželství napomáhají při stanovení této diagnózy. Někdy se u těchto postižených projevuje porucha intelektu, takže i v psychiatrických léčebnách je možné zachytit ve větší míře tyto nemocné. V současné době již není problém na základě vyšetření X a Y chromatinu v intermitotických buňkách odhalit nemocné již po narození, i když v některých případech nemusí klinický obraz zcela korelovat s karyotypem. Někdy se uvádí i vztah věku matky k výskytu nemocných s Klinefelterovým syndromem. Tyto matky v době narození dítěte jsou starší oproti ostatním matkám a postižené dítě se často rodí v rodině jako jedno z posledních. Jsou také uváděny variace karyotypu u těchto nemocných. Přibližně kolem 80% postižených mužů mají karyotyp 47, XXY ale u ostatních mohou být chromozomální nálezy 48, XXYY nebo 48, XXXY a také 46, XX. Podle některých autorů mohou mít nemocní s nadpočetným X chromozomem sníženou inteligenci a naopak více Y chromozomů způsobuje u jedinců agresivitu. Nemocní s 48, XXYY nebo 48, XXXY jsou poměrně vzácní, mají většinou eunuchoidní postavu a polovina z nich má gynekomastii.

Obrázek 1. Vymezení dědičných poruch mužského fenotypu z hlediska jejich nálezu v gonozomech

Název dědičné poruchy	Představa odchylek pohlavních chromozomů	Poznámka
Klinefelterův syndrom		nemocní mají oba X chromozomy materského původu, nachází se i trizomie 21 (48, XXY, +21)
Syndrom dvou chromozomů Y		příčinou vzniku může být nondisjunkce při druhém mitotickém dělení u otce
X pedocentrická inverze Y		muži s tímto chromozomálním nálezem ukazují, že Y chromozom není bezpodmínečně nutný pro rozvoj mužského fenotypu, protože autozomální geny mohou vytvářet mužský habitus s dysgenetickými testes
Klinefelterův syndrom		zcela vzácně byli nalezeni nemocní s chromozomálními nálezy 48, XXXY (nález podobný jako u klasického Klinefelterova syndromu) a 49, XXXXY (klinicky odlišný od Klinefelterova syndromu)

b) 47, XYY syndrom dvou Y. Tento syndrom s nadpočetným Y chromozomem je nazýván jako „supermane“ (supermuž). Jedinci mohou být nadprůměrně výšky, s větší agresivitou vedoucí někdy až ke zločinnosti. V populaci žije až 0,1 % těchto mužů a často se neliší od ostatní mužské populace.

c) X pedocentrická inverze Y chromozomu (azoospermie). Mužský pohlavní Y chromozom v některých patologických případech může mít odchylky ve své velikosti a tvaru a tak velmi vzácně mohou být zachyceni jedinci s X pedocentrickou inverzí Y chromozomu.

d) XX Klinefelterův syndrom. Tito nemocní muži mají klinické příznaky Klinefelterova syndromu s chromozomálním nálezem 46, XX. I když nemají Y chromozom, tak pravděpodobně geny na autozomech vytvářejí mužský habitus s dysgenetickými testes. Muži jsou schopni manželského života, ale až na výjimky jsou neplodní.

Mužský pseudohermafroditismus je autozomálně recesivní porucha, která se projevuje feminizací zevního genitálu. Tito jedinci mají chromozomy 46, XY, ale jejich poruchy mohou být klinicky a geneticky velmi heterogenní. V podstatě se jedná o vrozené poruchy biosyntézy a metabolismu testosteronu ztráta senzitivity vůči androgenům a abnormality gonádotropinu.

2) Dědičné poruchy gonozomů u ženského fenotypu

Do této skupiny by se dalo zahrnout zhruba devět odchylek, které lze vymezit jako a) XO Turnerův syndrom, b) XXX syndrom „superfemale“, c) delece dlouhých ramen druhého X (syndrom gonadální dysgeneze), d) delece krátkých ramen druhého X (syndrom gonadální dysgeneze), e) isochromozom dlouhých ramen X chromozomu (Turnerův syndrom), f) kruhový X chromozom (Turnerův syndrom), g) částečná delece dlouhých ramen druhého X chromozomu (gonadální dysgeneze), h) X4 (gonadální dysgeneze), ch) Noonanův syndrom nebo-li Turnerův fenotyp.

Obecně by se dalo říci, že klinická klasifikace a rozlišení je u žen velmi pestré a tak je někdy korelace fenotypu s genotypem značně obtížná. Pro diagnostiku je nezbytné vedle karyotypu provést u nemocných celou řadu doplňujících vyšetření, kde nalézají uplatnění další gynekologická (vnitřního genitálu, apod.), histologická a biochemická vyšetření. **Tabulka 2** shrnuje základní údaje vymezující tyto defekty. **Obrázek 2** podává představu těchto poruch z hlediska jejich nálezu v gonozomech.

Tabulka 2. Základní charakteristiky dědičné poruchy gonozomů u ženského fenotypu

Název dědičné poruchy	Chromozomální název	Frekvence na 100 000 porodů	Hlavní příznaky	Vedlejší příznaky	Poznámka
X Turnerův syndrom	45, X	10	primární amenor-rhoeaza	sexuální infantilismus malá postava	nízké hodnoty estrogenů a zvýšení gonadotropinu
XXX syndrom „superfemale“	47, XXX Trizomie	50	Amenor-rhoeazaoli-gomenor-rhoeaza	snížení intelektu vysoká postava	sklon k schizofrenii, vyšší postava
Delece dlouhých ramen druhého X chromozomu	46, XX, q-		primární amenor-rhoeaza	gonády bývají přesto rudimentální	různé klinické příznaky
Delece krátkých ramen druhého X chromozomu	XX, p-		primární amenor-rhoeaza	klinické projevy jsou analogické jako u Turnerovu syndromu	není jednoznačně zařazení této dědičné poruchy
Isochromozom dlouhých ramen X chromozomu	46X, i(Xq)			nález 46X, i(Xq) v mozaikové formě	Některé poruchy funkce
Částečná delece dlouhých ramen druhého X chromozomu				Individuální odlišnosti	porucha někdy zařazována do 46, XX, q-
Kruhový X chromozom	46, XXr		dysgeneze gonád	mentální retardace	příznaky jako u Turnerova syndromu
X4 (gonadální dysgeneze)		gonády nejsou zcela vytvořeny	Neplnohodnotnou tkáň ovaria	podobnost k Turnerovu Syndromu	Riziko kardio-vaskulárních chorob
Noonanův syndrom	46, XX		menstruace	Ženy jsou plodné	Turnerův fenotyp

Obrázek 2. Vymezení dědičných poruch ženského fenotypu z hlediska jejich nálezu v gonozomech

Název dědičné poruchy	Chromozomální název	Poznámka
X, Turnerův syndrom (1)	X O* 	chybí chromozom X
XXX syndrom „superfemale“ (2)	X X X 	jsou tři X chromozomy
Delece dlouhých ramen druhého X (3)	X O dlouhé rameno 	X chromozom má deleci dlouhých ramen
Delece krátkých ramen druhého X (4)	X O krátké rameno 	X chromozom má deleci krátkých ramen
Isochromozom dlouhých ramen X chromozomu (5)	X a) b) 	a) izochromozom dlouhých ramen b) izochromozom krátkých ramen
Částečná delece dlouhých ramen druhého X chromozomu (6)	X +/- 	částečně zkrácená dlouhá ramena chromozomu varianta (3)
Kruhový X chromozom (7)	X XXr 	vyskytuje se někdy u typu (1)
X4 (gonadální dysgeneze)	X 	nejsou jednotné vztahy mezi genotypem a fenotypem
Noonanův syndrom **	X X	46, XX, popsán familiární výskyt

Poznámka:

* = delece chromozomu (O), nález 45,XO se již v současnosti neuvádí

** = Noonanův syndrom (46, XX) se může se vyskytovat i u mužů.

a) 45, XO Turnerův syndrom. Tento genetický syndrom se označuje jako Šereševského syndrom, Bonnevieův-Ullrichův syndrom či gonadální dysgeneze. V roce 1938 byl Turnerem odkryt tento syndrom, kdy u dospělé ženy s primární amenorrhoeou pozoroval sexuální infantilismus, kostní anomálie a některé další odchylky (nízké hodnoty estrogenů a zvýšení gonadotropinu). Čím těžší je somatické postižení tím více je snížen somatický intelekt.

b) XXX syndrom „superfemale“ (superžena). Tento syndrom má nadbytečný X chromozom (47, XXX) a je označován jako „syndrom tří X“. Vyskytuje se zhruba 50 případů na 100 000 jedinců. Výrazným příznakem tohoto syndromu je snížení intelektu, kde tyto ženy mohou mít až sklon ke schizofrenii a také bývají zachycené v psychiatrických zařízeních. Některé ženy mají amenorrhoeazu nebo oligomenorrhoeazu a jiné postižené ženy ojedinele menstrují a mohou i otěhotnět, zvláště, když jsou u nich zachovány funkční gonády. Věk matek postižených dcer se syndromem tří X je ve srovnání s normální ženskou populací vyšší.

c) delece dlouhých ramen druhého X (syndrom gonadální dysgeneze). Defekt se týká nepřítomnosti dlouhých ramen (46, XX, q-) buď u obou chromozomů nebo pouze u jednoho. Současná delece obou ramen X gonozomů je velmi vzácným nálezem a klinické projevy jsou analogické jako u Turnerova syndromu. Delece dlouhého ramene jednoho chromozomu nepřináší změnu sekundárních pohlavních znaků, ale gonády bývají přesto rudimentární a podmiňují primární amenorrhoeazu.

d) delece krátkých ramen druhého X (syndrom gonadální dysgeneze). Delece krátkých ramen X chromozomu (46, XX, g-) je poměrně častá odchylka ženského gonozomu. Nemocné vykazují malou postavu, s primární amenorrhoeou a jsou infantilní. Pokud jsou zachovány geny ovlivňující pohlaví v okolí centromery, tak tyto ženy mohou menstruat a být fertillní.

e) isochromozom dlouhých ramen X chromozomu (Turnerův syndrom). Tato skupina defektů se týká pohlavního izochromozomu (chromozomu se dvěma genotypově i strukturálně identickými rameny), (XXpi, XXqi). Tyto odchylky jsou sice slučitelné se životem, i když jejich nositelky jsou poškozeny. Většina nemocných jsou menší postavy, infantilní s primární amenorrhoeou a gonadální dysgenezí. Nemocné s výskytem izochromozomu dlouhých ramen (XXpi) jsou monozomické pro krátká ramena X chromozomu, jako vlastně u karyotypu (45, XO). Monozomie krátkých ramen je určující pro vznik Turnerova syndromu. Postižené ženy mají gonální dysgenezi, přičemž porucha růstu není tak zřetelná.

f) kruhový X chromozom (Turnerův syndrom). Zcela vzácně se s touto skupinou zmiňuje i kruhový (prstencový) chromozom (46, XXr). I když jeho průkaz je velmi obtížný, protože může být různé velikosti, přesto se vyskytuje

v monozomii X (45, XO) a tak nemocné mají těžké příznaky klasického Turnerova syndromu provázené anomálií kostí a podkovovitou ledvinou.

g) částečná delece dlouhých ramen X chromozomu (gonadální dysgeneze). Tato delece se vyjadřuje jako 46, XX, q-. Ženy nemají pozmeněné sekundární pohlavní znaky, ale vyskytují se přesto gonády plně rudimentální spojené s primární amenorrhoeou.

h) syndrom čisté gonadální dysgeneze se manifestuje karyotypem 46, XX a 46, XY. Nemocné jsou eunuchoidního vzhledu, se sexuálním infantilismem, slabým kubickým a axilárním ochlupením a primární amenorrhoeou. Lze nalézt pruhovité gonády nebo gonáda není prokazatelná, také se často jedná o ne zcela hodnotnou tkáň ovaria. Uvažuje se, že tento syndrom vzniká již v časně embryogenezi za uplatnění hormonů matky na vytváření fenotypu. U některých žen zaniká funkce gonády až po několika menstruačních cyklech.

ch) Noonanův syndrom, Turnerův fenotyp s normálním karyotypem (46, XX). V podstatě se jedná o chromozomální odchylku ženského fenotypu, kde nemocné ženy mají klinické známky shodné s Turnerovým syndromem, mají menstruaci a jsou plodné.

V odborné literatuře se objevuje různé uspořádání dědičných poruch gonozomů ženského fenotypu. Dalo by se říci, že tyto poruchy jsou klinicky a geneticky velmi heterogenní a tak záleží jaká hlediska pro rozlišení jsou vytvořena. Frekvence výskytu se značně liší u jednotlivých populací a také jsou uváděny rozdíly u živě narozených dětí, u prenatalně vyšetřených plodů a u spontánních potratů s incidencí autosomálních abnormalit. Některé nálezy nelze spolehlivě interpretovat, protože jsou výrazné rozdíly ve fenotypovém uspořádání. Např. mentální retardace u žen není charakteristickým znakem u Turnerova syndromu. Fenotyp syndromu tetrazomie X (48, XXXX) je provázen vážnou retardací fyzického i mentálního vývoje a pacientky se syndromem pentazomie X (49, XXXXX) jsou postiženy těžkou vývojovou retardací s mnohočetnými tělesnými vadami.

Ženský pseudohermafroditismus (karyotyp 46, XX) má normální ovariální tkáň u něhož je vytvořen obojetný nebo dokonce mužský vnější genitál. Výskyt zhruba 1 případ na 12 500 porodů.

Závěr

Článek shrnuje v základních rysech formaci lidského pohlaví a jeho možné defekty, které se mohou nacházet u lidí v jejich rodokmenech. Lidské pohlaví je převážně geneticky determinováno pohlavními chromozomy (heterochromozomy či gonozomy), které se označují X a Y. Ženské pohlaví je pak určeno chromozomy XX a mužské pohlaví chromozomy XY.

Při vývoji lidského jedince je nezbytné, aby došlo k oplození vajíčka spermií, které dává vznik jedinci příslušného pohlaví. Pohlaví novorozence je dáno genotypem a další vývoj je ovlivněn výchovou a prostředím. Jedinec se cítí jako žena nebo muž, protože jeho primární a sekundární pohlavní znaky jej k tomu předurčují a tak přijímá postavení žen a mužů navozených výchovou a společností. Matriční pohlaví se zapisuje do matriky na základě nálezu na zevním genitálu, o kterém rozhoduje lékař nebo porodní asistentka. V různých genealogiích se mohli vyskytovat jedinci, kteří vykazovali vrozené poruchy, takže nebylo zcela jasné jestli tohoto jedince zařadit do mužského či ženského pohlaví. Teprve v minulém století s rozvojem cytogenetických metod se daly tyto pochybnosti v rodokmenech odstranit. Hlavní dědičnou poruchou gonozomů u ženského fenotypu je XO Turnerův syndrom (frekvence zhruba 50 případů na 100 000 porodů) a u mužského fenotypu XXY Klinefelterův syndrom (frekvence zhruba 80 případů na 100 000 porodů). Omyly při určení pohlaví v jednotlivých genealogiích nejsou tak závažné, protože jedinci s těmito poruchami totiž nemohou mít potomky, takže daný defekt se nefixuje do rodokmenů.

Některé odborné pojmy použité v článku:

Amenorrhoeaza – vynechávání či vymizení menstruačního krvácení

Anomálie – odchylka (nepravidelnost)

Axilární – osový

Azoospermie – chybění pohyblivých spermií v chámové tekutině

Biochemie – věda o chemických procesech organismu

Centromera – místo na chromozomu odpovídající za jeho pohyb

Delece – ztráta části chromozomu

Dysfunkce – poškozená funkční činnost

Dysgeneze – porušený vadný vývoj

Embryogeneze – vznik a vývoji živého organismu

Estrogen – ženský pohlavní hormon

Eunuchoidní jedinec – zničení pohlavních žláz u muže

Fetus – plod (zárodek)

Gameta – zralá zárodečná buňka

Genitál – pohlavní ústrojí

Gonáda – pohlavní žláza

Gonádotropin – hormon ovlivňující činnost pohlavních žláz

Gynekomastie – zbytnění mužské prsní žlázy hormonálními vlivy

Habitus – celkový vzhled a složení těla

Hermafroditismus – jedinec se znaky obojího pohlaví

Heterochromozom – pohlavní chromozom

Histologie – věda o tkáních

Hormon – látka, která ovlivňuje pohlavní buňky

Hyalin – homogenní bílkovinná látka

Hypogonadismus – snížená činnost pohlavního systému

Incidence – výskyt

Infantilismus – opožděný tělesný a pohlavní vývoj různého rozsahu

Intelekt – soubor rozumových vlastností člověka

Isochromozom – chromozom s dvěma strukturálně identickými rameny

Karyotyp – soubor chromozomů

Kastrace – zničení pohlavních žláz (vykleštění)

Monozomie – ztráta jednoho chromozomu z diploidního počtu

Oligomenorrhoeaza – vymizení či zeslabené menstruační krvácení

Ovarium – vaječník

Populace – soubor jedinců rozmnožující se navzájem křížením

Rodina – skupina geneticky vzájemně příbuzných jedinců

Rodokmen – schematické znázornění příbuzenských vztahů v souboru

Rudimentální – zakrnělý

Segregace – štěpení

Schizofrenie – duševní choroba vyznačující se rozpadem osobnosti

Spermie X, Y – mužské pohlavní buňky

Spermiogeneze – vznik mužských pohlavních buněk

„**Superfemale**“ – superžena s XXX chromozomy

„**Supermane**“ – supermuž s YYY chromozomy

Tubul – trubice (kanálek)

Varlata – mužské pohlavní orgány

Znak – genetická vlastnost

Literatura

Hatina J., Sykes B.: Lékařská genetika, problémy a přístupy. Akademia. 1999.

K. Koubek: Genealogie a genetika. Genealogické a heraldické listy, 1, (XXVI), s.45–52, 2006

K. Koubek: Genealogie a genetika. Genealogické a heraldické listy, 2, (XXVI), s.14–29, 2006

M. Kučerová: Úvod do klinické genetiky, Avicenum (Zdravotnické nakladatelství), 1978.

Thompson a Thompson. Klinická genetika. Nakladatelství Triton, 6. vydání, 2004.

Poznámka: Článek podpořen vědeckým záměrem UHKT (2005–2012)

E-mail: kristian.koubek@uhkt.cz

Z dílny ediční skupiny Schola genealogica ac heraldica nova

POUČENÍ NEJENOM PRO ZAČÍNÁJÍCÍ RODOPISCE

4. díl

Václav Hásek

Tajemství berounského kalicha poodhaleno

Úvodem

Výuku čtení starých textů v kurzu pro začínající rodopisce obvykle zahajujeme sdělením děkana Josefa Antonína Seydla o „matrice v Berouně nejstarší, klenotu předrahém.“ Později mezi cvičnými texty, čteme také matričními zápisy pořízené tímto vlasteneckým knězem na začátku 19. století. Na konci kurzu, těsně před závěrečným hodnocením, se k nejstarší berounské matrice opět vracíme. Proto všichni absolventi našich kurzů měli možnost seznámit se s velmi zajímavým zápisem ve tvaru kalicha, svědčícím o skončení evangelické duchovní správy v královském městě Berouně 4. února 1623 v důsledku první rekatolizační vlny po bitvě na Bílé hoře.

Ve své vlastní rodopisné práci na se na uvedené období zaměřuji a stále se k němu vracím, protože pátrám, za jakých okolností a odkud přišli moji předkové do Vysokého nad Jizerou a okolí.

Cvičný text, kterému se říká „Kalich“, se do Učebnice čtení starých textů dostal spolu s některými písemnými skvosty používanými po dlouhá léta v našich kurzech. Nejenom forma, ale i jeho obsah člověka zaujme již při prvním seznámení především svým hlubokým citovým nábojem, ačkoliv je místy těžko čitelný nejenom pro začátečníky a plně pochopení jeho obsahu je velmi náročné.

Při výuce už léta vedeme účastníky kurzů k tomu, aby nad ničím, co nemohou přečíst nebo pochopit, nemávali rukou v domnění, že se nic nestane, když určitou část textu přejdou bez podrobného prozkoumání. Zdůrazňujeme při tom, že právě opomenuté místo může obsahovat důležité informace, jejichž neznalost nás při

další badatelské činnosti může zdržet nebo dokonce svést na scestí. Text ve formě kalicha je toho názorným příkladem. Byl zřejmě zapsán v silném vzrušení a pokud neznáme širší souvislosti, jen těžko můžeme některá slova správně přečíst a pochopit. Pokud těchto rad nedbáme, vydáváme se v nebezpečí, že textu přisoudíme mylný výklad. To se také stalo, jak se dále dozvíme, právě při interpretaci „berounského kalicha“.

Text tvořící jeho tělo se učíme číst v kurzu. Ale záhadou zastřen zůstal podstavec. Rady si s ním nevěděli ani naši předchůdci a jeho transliteraci raději neuvedli. My jsme se textem podstavce několikrát zabývali, zjistili jsme pouze, že je zapsán latinsky, a v Učebnici čtení starých textů jsme se tomuto úskalí také raději vyhnuli. Musím se přiznat, že to bylo v příkrém rozporu s tím, co hlásáme. Tento přístup několik let procházel. Jako polehčující okolnost budiž uznáno, že na překonání některých nesnází musí člověk nejprve dozrát.

Ale obvyklá výmluva, že neznám nikoho, kdo by byl schopen text v podstavci kalicha rozluštit, se setkala s odmítavou odezvou až v závěru kurzu v roce 2005. Se stanoviskem, že by se zápis dal přece jenom přečíst, se totiž přihlásila jedna z posluchaček mající zálibu v paleografii. Zastyděl jsem se.

Po ofotografování textu a zvětšení snímku se ukázalo, že některá slova se skutečně dají přečíst. K pochopení obsahu to však zdaleka nestačilo. Vzájemná výměna postřehů z pokusů o rozluštění tohoto latinského textu mezi mnou a později již absolventkou kurzu vedla k jistému pokroku. Rozhodujícím pro pochopení obsahu bylo první seznámení s nejstarší berounskou matrikou ve Státním oblastním archivu v Praze. Ale ani to ještě nepostačovalo k přijatelnému rozluštění celého textu.

Byli jsme přesvědčeni, že nemůže být možné, abychom byli prvními, kdo se pokouší jeho tajemství odhalit. Hledali jsme v literatuře. Vždyť z prvního cvičného textu naší Učebnice jsme věděli, že tuto matriku si od děkana Seydla vypůjčil vlastenec Jan Jeník, rytíř z Bratřic, že si z ní vypsál „všelíké znamenité věci“ a dal ji znovu svázat^{1/}.

Rozjasnilo se nám až díky poznatkům získaným z „Kroniky královského města Berouna“, sepsané právě děkanem Josefem Antonínem Seydlem v roce 1828 a tiskem vydané roku 2003. Skutečnost, že se nám tato kniha dostala do rukou v pravý okamžik, možno považovat ne za malý, ale obrovský zázrak. To však neznamená, že jsme z ní všechno bez ověření převzali. Právě naopak. Vždyť jsme pracovali přímo s údaji z matriky a s některými Seydlovými přístupy nesouhlasíme.

Není možné, abychom přečetli, přeložili a správně pochopili text tvořící podstavec, aniž bychom velmi podrobně rozebrali obsah zápisu celého.

Transliterace textu těla kalicha

DIDVCDIVVVI^{2/}

Až ~~potud~~ potud gest poznamenanj oddawku S^{ch} při věřících dle slova B. a příkladu Aposstolskeho sprostá a bez nalezkow lidských wykonawanych: Ač se najdau mnozy nedostatkové nevmělosti a nedbanlivosti při poznamenawanj se nalezagicy: ale kdo saudi, že to Zwonik^{3/} činil, z čehož akcident^{4/} svug měi, nebude se diwjty: messk[a]l^{5/} u tehdegssiho spravce, genž to, dle možnostj, pro wzl[a]sstnj potřebu poznamenawal, nagde v jeho registřich. W neděli pak patou po třech Kraljch^{6/} sprawa gina tomu chramu a Cyrkwi za paměťj lidsky tu zavedena do tež Cyrkwe g^t [jest] wvedena při niž chram downitřni g^t posskwrněn, wnitřnj chramowe B. přichraněni budou pokryty cy se zjewj a zahanbj, neb naprawj wssickni očekawatj budau dokonaleho pssenice od kaukole oddělenj: kteréž ne zde, než při vzkřissenj se stane a [my, doplněk V.H.] pobožni tim sa těssime y toho skutkem požíváme. Amen.

Rozbor zápisu tvořícího těla kalicha

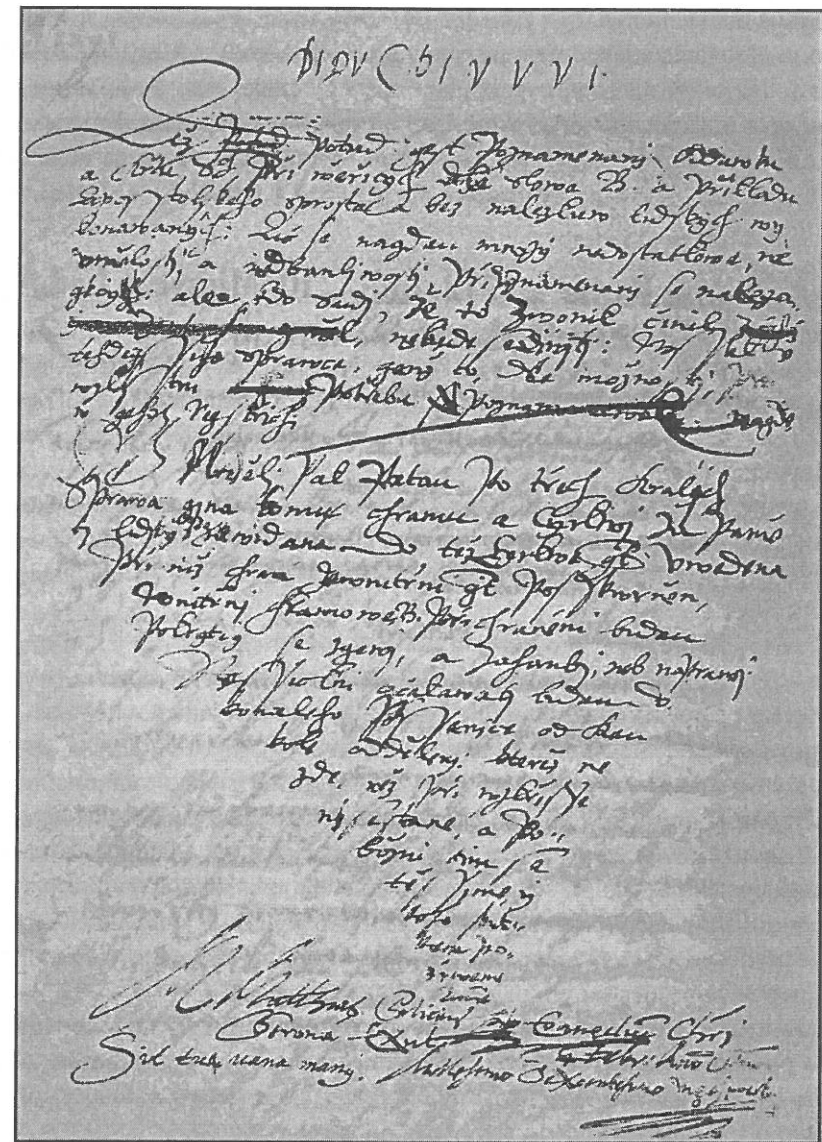
Rozklíčováním římských číslic nám vychází letopočet 1623.

Pro správné pochopení doby, v níž se budeme pohybovat, mějme na paměti, že na jaře roku 1621 byli pro výstrahu krvavě potrestáni předáci českého protihabsburského stavovského odboje. Dvacet sedm jich bylo dne 27. června 1621 popraveno na Staroměstském náměstí v Praze. Mezi nimi byli mluvčí šlechty Budovec a Šlik a také představitelé šlechtické i měšťanské inteligence. Z řad měšťanstva pocházelo sedmnáct z dvaceti sedmi popravených.

Koncem téhož roku vyšel první z tak zvaných protireformačních dekretů, které představovaly ideologickou část vítězství Habsburků. Jím byli z královských měst vypovězeni nekatoličtí duchovní a během roku 1622 bylo též zakázáno jakékoliv působení protestantských kazatelů, konání nekatolických náboženských obřadů a šíření věrouky. Jak dále poznáme, určitou dobu trvalo, než se tyto dekrety začaly uplatňovat. Příčinou byl hlavně nedostatek katolického duchovenstva.

Císařské patenty z roku 1624 zakázaly obyvatelům Čech a Moravy vyznávat jiné než katolické náboženství. Úsilí vyvrcholilo mandátem^{7/} Ferdinanda II. nekatolickým stavům z 31. července 1627, jímž byli zbylí protestanti, především z řad šlechty, postaveni před ultimátum: Buďto do půl roku přestoupit na katolictví, anebo prodat nemovitý majetek a odejít do exilu. V důsledku toho odešlo asi 185 šlechtických a snad 30 tisíc dalších rodin, což představovalo celkem asi 100 tisíc vystěhovalců.

Pamětní zápis ve tvaru kalicha, který budeme zkoumat, je umístěn v dolní polovině 144. stránky nejstarší berounské matriky. V místě, kde by měl být nadpis, je letopočet vyjádřený římskými číslicemi, z jejichž pořadí se nepodařilo odvodit žádnou skrytou závislost. Je to tedy jakýsi chronogram, ale bez textu, na který asi 4. února 1623 nezbýval čas nebo schopnosti.

Celý zápis se skládá z těchto částí: těla včetně stopky kalicha a z podstavce. Vše nasvědčuje tomu, že obě části těla byly napsány toutéž rukou střízlivým českým novogotickým písmem kurzívním, jakým se na zlomu šestnáctého a sedmáctého století běžně psalo. Zajímavé je uplatňování Husovy reformy pravopisu, které je typické pro evangelíky. Jak dojemně blízké je našemu dnešnímu pravopisu, pochopitelně až na určité odlišnosti. Katolíci tuto reformu neuznávali, protože Hus pro ně byl kacířem.

Horní část zápisu dělá dojem písemného projevu člověka, který sice psal dosti úhledně, ale nebyl schopen napsat nebo opsat složitější text. Je tu škrtnuto, například věta o akcidentu, ale nevíme kým a proč. Slovo akcident není spolehlivě čitelné a v žádném slovníku nebylo nalezeno. Ale accidere znamená dopadnouti, připadnouti. Ať tak či onak, svědčí to, že zvoníkovi z každého matričního zápisu něco připadlo, čili „káplo“.

Abychom se vyhnuli nedorozuměním, musíme si ujasnit pojmy zvoník a kostelník. Základní vymezení jsme již našli ve vysvětlivce 3. Skutečnost, že v té době v Berouně prováděl zápisy do matriky zvoník, musíme respektovat. Neznáme však řadu souvislostí. Nevíme třeba, jaký význam mělo to slovo v době předbělohorské u berounských luteránů. Nevíme, zda to byl běžný jev a nebo zda k němu došlo až v souvislosti se změnou duchovní správy. P. Seydl jej o dvě stě let později nazývá kostelníkem.

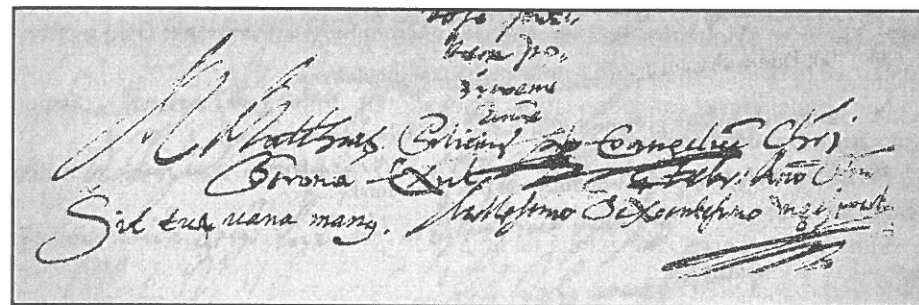
V deváté řádce zápisu se píše, že zvoník „pobýval u tehdejšího duchovního správce“, ale není jasné, zda u toho, který 4. února 1623 odešel, nebo u jeho předchůdce. Správnému pochopení významu slůvka „u tehdejšího“ přikládáme značnou důležitost.

„Jenž to dle možnosti pro zvláštní potřebu poznamenával“. O jakou možnost asi šlo a pro čí potřebu to poznamenával? Zde je zápis opravdu dosti mlhavý. Citovaná věta by svým obsahem mohla svědčit, že tuto část kalichovitého záznamu koncipoval zvoník. Ale nemáme k tomu doklad.

Obě části těla kalicha odděluje velký příčný škrtnutí s šipkou směřující vpravo dolů. To působí dojmem, že někdo nebyl s úrovní této části zápisu spokojen. Druhá část má už úroveň lepší, ovšem až na nejužší část stopky, kde je písmo skoro nečitelné. Jen tak se mohlo stát, že naši předchůdci poslední čtyři řádky četli „i toho antepána poženeme, amen“. I já jsem na tento způsob čtení naletěl a za sebe i za své předchůdce se za ten omyl omlouvám. Avšak ani za Seydlovo čtení „i toho skutkem požíváme“ by nebylo radno dát ruku do ohně.

Za zamyšlení stojí formulace „správa jiná za paměti lidský tu zavedená“. To možno považovat za jakýsi jinotaj či vzpomínku na doby, kdy berounští, oddaní své víře katolické, udatně bojovali, aby se ubránili „náboženským bludům nejprve Husovým a pak Luterovým.“

Slovo církev má dnes mnohem širší význam než tehdy. Proto bychom je zde měli chápat spíše jako místní církevní sbor. Chrám zevnitřní chápeme jako vnější, venkovní, tj. kostel, sbor, zatímco za chrám vnitřní považujeme tělo, v němž přebývá Duch svatý, čili lidská duše. Dnes bychom to mohli interpretovat jako přesvědčení, že i kdyby se kolem všechno pošpinilo a zkazilo, my poctiví se můžeme utěšovat, že to, co lidem v duších zůstane, bude uchráněno, uchováno, že se pokrytci sice objeví, ale nakonec přece zahanbí neb napraví atd. Ale nestane se to zde, na zemi, ale až na onom světě.

Transkripce do dnešní češtiny

Až potud byly záznamy svatých oddavků věřících vykonávány podle slova Božího a příkladu apoštolského prostě a bez výmyslů lidských. I když se najde mnoho nedostatků, neznalosti a nedbalosti v zápisech se nalézajících, ale kdo pozná, že je zvoník pořizoval, z čehož měl svůj příplatek, nebude se diviti; pobýval u tehdejšího [duchovního] správce, který to podle možnosti a pro zvláštní potřebu zaznamenával, najde v jeho zápisech.

V neděli pak pátou po Třech Králích byla tomu chrámu a církvi nvcena jiná správa, za paměti lidské [rozuměj kdysi] tu zavedená. Do církve byla uvedena, při níž chrám vnější byl poskvněn, ale vnitřní chrámy boží budou uchráněny, pokrytci se zjeví a zahanbí nebo napraví. Všichni budou očekávat dokonalé oddělení pšenice od koutole, kteréž ne zde, ale při vzkříšení se stane, a my, pobožní, tím se těšíme i toho skutkem požíváme. Amen.

Tím jsme již načerpali dostatečné množství poznatků o textu, který tvoří tělo kalicha, a můžeme přistoupit k tomu hlavnímu, co chceme objasnit, k podstavci.

Transliterace latinského textu tvořícího podstavec

M. Matthias Prlicius, pastor^{8/} [pod zkratkou p r. je klikyhák, který se dělal třeba za zkratkou pro manu propria = vlastní rukou] **Evangelici Chori**^{9/}, **Verona**^{10/} **Exul**^{11/} **4. Februarii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo**^{12/} [dále však matně čitelně] **vicesimo tertio**, [z čehož vychází druhý klikyhák, snad znamení, aby se za to už dále nic nepřipisovalo. Pozn. V. H.]. **Sit tua uana**^{13/} **manus**.

Text tvořící tělo kalicha, který jsme zatím zkoumali, nepředstavoval z hlediska nároků na čtení a chápání nic mimořádného. To se však nedá říci o textu podstavce, a to hned z několika důvodů: Je psán latinsky, humanistickým písmem místy těžko čitelným s použitím zkratk. Některé části nebyly ani dopsány, snad z důvodu časové tísně.

Nyní budeme probírat jedno latinské slovíčko po druhém, zkoumat tahy písmen a uvažovat o jejich významu.

První, ze široka rozmáchnuté M, je zkratka pro magister, dokládající, že osoba s takto označeným příjmením má ucelené univerzitní vzdělání.

Slovo na druhém místě začíná také na „M“, Matthias, čili Matyáš, česky Matěj.

O písmenu P na dalším místě nebylo od samého začátku pochyb, i když v humanistickém písmu představuje tvar méně obvyklý. Kamenem úrazu bylo písmeno další, neboť „e“ se v tomto textu psalo stejně jako „r“. U dalšího písmene byla zpočátku pochybnost, zda jde o „t“, či „l“, ale ta se rozptýlila prostým porovnáním s jinými místy výskytu. Totéž proběhlo i u „c“ považovaného nejdříve za „x“. Jde tedy o příjmení, které po dlouhém váhání čteme Prlicius. Čili první tři slova včetně „M“ na samém začátku považujeme za jeho podpis. Avšak berounský děkan Josef Antonín Seydl se o něm ve své Kronice královského města Berouna několikrát zmiňuje a vždy uvádí jako Perlicius. Aby se nenarušoval sled pátrání, které je zde skutečně napínavé, všechno, co se o tomto „dvojitě cti hodném muži“ podařilo zjistit, soustředíme ve zvláštní kapitole hlavně jemu věnované.

Záhadou v pravém slova smyslu jsou písmena stojící za příjmením. Poměrně dobře čitelné se zdá být „p“, ale to další může být buďto „e“ nebo „r“. Ještě větší nejistotu vzbuzují další písmena, která by mohla být skryta pod škrtnutí, třeba „t“.

Aby se pátrání hnulo kupředu, byly probrány všechny možnosti kombinace „p“ a „e“ a „p“ a „r“ takového druhu, aby po nich mohlo následovat podstatné jméno s přídavným. V úvahu nejdříve přicházely předložky „per“ a „pro“, jedna se pojící se čtvrtým a druhá s šestým pádem. Po zjištění, že následující vazba podstatného jména s přídavným je v pádu druhém, byla tato cesta zavržena.

Další hledání se zaměřilo směrem k podstatnému jménu, které by mohlo být přivlastňováno mezitím se již objasňujícím spojením „evangelici chori“ = [koho,

čeho, či] evangelického sboru. O přídavném jménu evangelici není třeba dlouho medítovat. Kamenem úrazu však byla zkratka „Chri“. Ještě než nám přišla do ruky Seydlova Kronika, i nás něco svádělo k výkladu směrem ke Christi. Ale již výše zmíněná absolventka kurzu zběhlá v paleografii však upozorňovala, že slovu Christi by lépe vyhovovalo zkrácení na Chsti nebo Chti, nikoliv však Chri. To se nakonec ukázalo jako vysoce produktivní přístup.

Stále však chybělo to podstatné jméno začínající na „p“ a končící na „r“. Až jsem jako nastávající autor tohoto článku jednou v sobotu brzo zrána o ničem určitém nepřemýšleje pospíchal na nádraží, šedá kůra mozková mi z ničeho nic vyvrhla pojem „pater“. Ale rozum se okamžitě probudil a zavrhl to, protože Pater je titul katolických kněží, zatímco Prlicius byl luterán! Pak se oba mozkové výstupy spojily: Když ne pater, pak tedy pastor, pastýř. Z toho byla radost veliká, ale mající za následek rozchod s přístupem děkana Seydla, který „pro“ překládá „kvůli“ a nebere v úvahu, že by pak měl následovat ablativ, šestý pád, tedy „pro evangelio ...“.

O založení města Berouna a o původu jeho jména je postačující zmínka ve vysvětlivce 10. Ani v originálu ani na zvětšeném snímku nic nenasvědčuje tomu, že by zde bylo použito tvaru „Beronia“.

Mimořádnou pozornost zasluhuje věta připsaná velmi pravděpodobně jinou rukou vlevo dole energickým písmem: „Sit tua vana manus“. [s latinskou značkou pro koncovku –us připomínající devítku]. Je to opovrhlivý odsudek Prliciova nástupce? Kdo měl mít prázdnou ruku, nový děkan královského města a nebo exulant odcházející s rodinou do neznáma? P. Seydl tu větu překládá zcela volně: „Tak darebná ruka tvá.“ Je zajímavé, že právě připsáním této poznámky se dotvořil obraz kalicha, který předávající podobojí připravili.

Do tohoto velmi zajímavého matričního záznamu je možno do nekonečna nahlížet, nacházet otázky a odpovídat si na ně domněnkami, k nimž nemáme pražádné doklady.

Nevysvětlenu zůstává například otázka, proč letopočet 1623 v latinském vyjádření nebyl vypsán celý. Těžko se domýšlet. Pro nedostatek času nebo z dojetí? „Vicesimo tertio“ doplnila až čísi neumělá ruka později.

Dva výše zmíněné klikyháky nejsou značkou, že se někdo podepsal vlastní rukou, protože ani jeden z nich nenavazuje na určité příjmení. Můžeme se domnívat, že se jedná o jakési zábrany proti pozdějšímu dopisování textu. Z toho ale plyne, že vše, co je pod tímto řádkem, mohlo být připsáno dodatečně.

Prlicius se podepsal spolu se svou funkcí „pastor evangelici chori“. To souměrně ladí s textem ve tvaru kalicha a k vytvoření podstavce to postačuje.

Kdo kalich koncipoval a kdo části jej tvořící do matriky napsal, těžko určit. Snad skutečně Prlicius sám, ale podle písma se to velmi těžko prokazuje. Tělo kalicha je psáno českým novogotickým a podstavec humanistickým písmem.

Možná, že text koncipoval i psal přece jenom zvoník, který u Prlícia bydlel a o matriku do poslední chvíle pečoval. Písmo tvořící tělo kalicha a písmo posledního běžného protestantského zápisu je totožné, barva inkoustu a síla tahů písma také. Dále o tom nemá smysl meditovat.

Všechno nasvědčuje tomu, že předání církevní agendy nebylo ze strany protestantské předem připraveno a vše proběhlo ve chvatu. Proč tomu tak bylo, by stálo za další výzkum. Nemáme o tom žádné konkrétní zprávy až na to, že protestantští kněží už určitou dobu neměli k věcem církevním přístup.

Překlad textu podstavce

Konečný výsledek naší takřka mravenčí práce představuje v podstatě těchto několik málo slov:

„Magistr Matěj Prlícius, pastýř evangelického sboru, odešel z Berouna do vyhnanství dne 4. února léta Páně šestnáctistého dvacátého třetího. Ať je tvá ruka prázdná.“

Kdo byl Magistr Matěj Vít Prlícius Chlumecký

Nejdříve si ujasníme, jak se vlastně jmenoval. Výsledkem našeho zkoumání je, že popravdě Prlícius. Tak se zapsal do matriky, když přebíral děkanský úřad, když pokřtil druhého syna a když musel své poslání opustit. Domněnka, že se ve skutečnosti jmenoval Perlicius, ale při podpisu dokumentu, který bychom mohli nazvat předávacím protokolem katolickému nástupci, mu v rozrušení vypadlo z příjmení písmenko „e“, je velmi málo pravděpodobná. Podepsal se tak, jak se ve skutečnosti jmenoval, ale berounští se jaksi styděli jej takto oslovovat.

Podle predikátu se narodil v Chlumci nad Cidlinou a byl posledním děkanem podoben v Berouně. Odkud si ho sem berounští přistěhovali, nevíme. P. Seydl ve své Kronice uvádí: „*Mistrem býti bylo tehdyž tolik, co nyní doktorem. A nežli toho kdo mohl dosáhnouti, musel podle tehdejšího akademického pořádku co bakalář v svobodném umění latině i řecky v rétorice a poetice býti zběhlý, ve škole v některém venkovském městě sobě od akademie vykázané za dvě léta učiti mládež latině, a tak sobě zásluh položit*“.

Aby mohl vykonávat poslání děkana v královském městě, musel vedle artistické fakulty absolvovat i teologickou.

Podle údajů zmíněné Seydlovy Kroniky a s laskavým svolením vedoucí oddělení Státního oblastního archivu v Praze paní Dr. Vladimíry Hradecké byly zmínky

o Prlíciovi ve staré berounské matrice fotograficky zdokumentovány a snímky nám nyní umožňují vybraná místa studovat.

S Prlíciovým skutečně posledním zápisem do nejstarší berounské matriky jsme se již dostatečně seznámili. Podívejme se tedy i na zmínky předcházející:

První je na straně 108: „*Léta páně 1619 při památce svatého Havla přijal správu církve Boží v městě Berouně Mistr Matěj Vít Prlícius Chlumecký, za jehož správy toto následující poznamenání dítek okřtěných s rodiči a pěstouny, item osob k manželství stvrzených se nachází*“.

Historicky vzato, úřad děkanský převzal ani ne dva měsíce po tom, co byl Fridrich Falcký zvolen českým králem, tedy krátce před bitvou na Bílé hoře (8. 11. 1620). Rekatolizační tlak mohl pocítit už v roce 1621.

První syn se mu narodil v roce 1621. V matrice je o tom zajímavý záznam. V jeho přepisu jsou záměrně ponechány některé doklady písařské „neumělosti“:

Po neděly a to 211 po svatě trojiczi, to jest November, pokřtěn jest syn dvoji cti hodného Pana Mystra Matěje Perly czinusa Děkana Beraun ckeho zlydmyly manželky. Kmotrové byly jsou byly tito ... Když Prlícius zjistil, že „nedbanlivý“ písař, snad zvoník, ke křtu zapomněl připsat jméno dítěte, v matrice poznamenal: „Aby, šelma, visel za to psaní, zaslouží si od každého poznamenání dobrého klofce místo českého groše“.

O druhém synovi se v matrice píše: „*Na křtu svatém jméno dáno Matěj synu dvoji cti hodného děkana, pana Mistra Prlíciusa, správce církve Páně města Berouna a manželky jeho Lidmily. Tj. 5. Novembris. Kmotrové mu tito sau ...*“. Podle neobvyklé formy zápisu by se dalo soudit, že jej Prlícius tentokrát provedl raději sám.

A k zápisu: „*V den svatě Marimag=daleny okřtěna dcera Man dalena JinDřicha sladka zman Želkyjeho Kmotrove ...*“ připojil: „*Dítě deset neděl psáti se učící mnohem lépeji slova by postavovalo a rozdělovalo než ty, vosle. Kdo to kdy po tobě přečte?*“

Zda své poslání mohl vykonávat až do osudného 4. února 1623, těžko říci. V horní části kalicha se přímo píše: „*Až potud byly záznamy o oddavcích a křtech svatých prováděny při věřících čistě podle slova Božího a příkladu apoštolského bez výmyslů lidských*.“ Ale to můžeme chápat jako konstatování týkající se jenom záznamů v matrice. Základní obřady jako křty, svatby a pohřby se musely konat zaběhaným způsobem. Mohl někdo jiný křtít, oddávat a pohřbívat než místní děkan? Mohl, jiný kněz protestantský, který ještě neodešel, nebo i katolický. Například v poddanských městech Třebíči a Semilech ovládali protestanti hlavní kostely a katolíci se spokojili s vedlejšími. Po roce 1621 se do hlavních opět vrátili. V těchto městech se však na rozdíl od královského Berouna matriky ještě nevedly.

A kdo zapisoval do matriky do 4. února 1623 v Berouně? Zvoník! A tak nám v duchu doznívá pokračování rozezpívané „písně“: „I když se najde mnoho nedostatků, neznalosti a nedbalosti v zápisech se nalézajících, ale kdo usoudí, že je zvoník pořizoval“.

Ať někdo vysvětlí, proč by děkan Prlícius, vysokoškolsky vzdělaný a ve vyšších kruzích královského města se pohybující osobnost, se na samém začátku dokumentu zmiňoval o tom, že v matričních zápisech za jeho éry vedených jsou nedostatky. Bylo to v tom osudovém okamžiku tak důležité? Snad ano. Jediné dostupné vysvětlení je, že to velmi těžce nesl.

Druhou možností je, že text napsal přece jenom některý ze zvoníků popravdě tak, jak co skutečně viděl, dělal a cítil. Byl to asi člověk prostý, poctivý a skromný, když o nedostacích tak otevřeně psal. Díky tomuto vysvětlení se nám v mnohem konkrétnějším světle jeví zmínka, že žil u „tehdejšího“ duchovního správce, což by mohlo znamenat, že Prlícius byl už zbaven úřadu. Ale pádný doklad k těmto dohadům nemáme.

Trochu světla do temnot vnáší ujasnění časových souvislostí: Kalichovitý záznam v matrice je datován 4. února 1623. Vlastní datum však bylo připsáno k dříve připravenému textu dodatečně za první klikyháky. Katolické vedení bylo oficiálně nastoleno v pátku neděli po Třech králich. Podle věčného kalendáře pro roky 1583 – 3899 podle Ron W. Mallena to bylo 5. února. Tím můžeme vysvětlit vynechání a pozdější doplnění posledních dvou číslic letopočtu. Obnovení duchovní správy katolíky bylo určeno na neděli 5. února a převzetí bylo uskutečněno předcházejícího dne, tedy v sobotu.

Velmi cenné by bylo vědět, kdo vymyslel tuto neobvyklou formu zápisu o změně duchovní správy. Pokud to byl pisatel prvních dvou částí kalicha, nebyl to člověk nevzdělaný ani nedbalý. Určitě neuděláme chybu, když se budeme domnívat, že to nebyl ten zvoník, jehož Prlícius nazval oslem. Do matriky zapisovalo více osob a co zapsal sám děkan a co písař nebo prostý zvoník, by odhalil až podrobný grafologický rozbor.

O tom, co následovalo dále, píše Josef Antonín Seydl ve své Kronice: Děkan Magistr Matěj Prlícius se dne 4. února po rozloučení s berounskými ovečkami spolu se svou ženou, dvěma synky a tím nejnutnějším odebral do vyhnanství. Nejprve do města Pirny a pak do Žitavy.

A kdo byl jeho nástupcem? Novým děkanem berounským byl jmenován Pater Vavřinec Ratzinger z Hradenšteina, děkan kaple jeho císařské a královské milosti na Karlštejně. Na následující 145. stránku matriky napsal znovu a výrazně letopočet

16 † 23

a k tomu dodal: „Nova facio omnia“, což znamená, „Všechno činím nově“. A pak chronogram, jaký má být: Opět ukrývá letopočet 1623.

FERDINANVS COR DEI VTRAQVE VNIT
FERDINAND, SRDCE BOŽÍ, OBOJE SPOJÍ

Nemluvnátka osvěcená křtem svatým, kmotry a kmotrami a osobami duchovními, ježto je okřtili:

A za tím již následují běžné česky asi zase rukou kostelnickou psané záznamy o křtech a oddavcích, místy ještě hůře napsané než za luterána Perlícia.

Závěrem si můžeme s určitým uspokojením říci, že jsme text tvořící podstavec berounského kalicha rozluštili, přečetli a přeložili. Přínosem pro nás je historickými dokumenty alespoň zhruba doložená představa, jak probíhala první fáze pobělohorské rekatolizace v královském městě.

Všechna tajemství související s berounským kalichem jsme však neodhalili, protože to není v našich podmínkách ani možné. Zásadně jsme si nic nevymýšleli a kde jsme se museli uchýlit k domněnce, důrazně jsme to také poznamenali. Tyto domněnky budeme považovat za možné tak dlouho, dokud se nenajde další doklad, který jim dá zapravdu a nebo je vyvrátí.

Jsme přesvědčení, že mezi historiky a rodopisci, zvláště berounskými, je řada odborníků profesionálních i laických, kteří se dostali ve studiu tohoto období svého města dále než my. Pokud by se v našem Poučení objevily nedostatky a případy „neumělosti či nedbanlivosti“, prosíme je o shovívavost a o ponaučení. K objektivní a zasvěcené výměně postřehů, poznatků a názorů souvisejících s tímto matričním zápisem jsou stránky našich Genealogických a heraldických listů otevřené.

Výčet literatury a pramenů:

1. Nejstarší berounská matrika; SOA v Praze, Sb. matrik, řk. f. ú. Beroun, i. č. 1
2. Josef Antonín Seydl: Kronika královského města Berouna; SOkA Beroun 2003
3. Učebnice čtení starých textů, cvičné texty 1 a 41; ČGHSP 2003
4. Jan Mareš: Latinsko-český slovník pro genealogy; ČGHSP 1996
5. Kolektiv autorů: Sborník učebních textů kurzu pro začínající rodopisce; ČGHSP 2005

Vysvětlení některých cizích nebo méně známých slov a pojmů

^{1/} Zpráva o tom je uvedena na prvním místě naší Učebnice čtení starých textů a těm, kteří mají zájem, doporučujeme, aby si ji přečetli. Originál zprávy je přilepen na vnitřní stranu zadní desky staré berounské matriky.

^{2/} To je vyjádření letopočtu. Jeho odhalení se provádí stejně jako u chronogramů, letopočtů to ukrytých v barokních nápisech na podstavcích soch nebo na stěnách budov: sečtením hodnot všech výškou zvýrazněných římských číslic. Například takto:

Římská číslice	Odpovídající arabská	počet	Hodnota
I	1	3	3
V	5	4	20
C	100	1	100
D	500	3	1500
Součet		L. P.	1623

^{3/} **Zvoník** se v minulých stoletích říkalo kostelnímu sluhovi, který především musel chodit zvonit a vykonával zhruba podobné práce jako dnešní kostelník. Kostelníkem byl tehdy dobrovolný funkcionář jmenovaný vrchností nebo farářem z řad nejváženějších farníků. Staral se o chod a vybavení kostela a o jeho inventář. **Kostelník starší** byl představeným řadových kostelníků a spravoval i tak zvanou zádušní pokladnu. Tak tomu bylo u katolíků. U protestantů tomu mohlo být trochu jinak.

^{4/} **Akcident** je zřejmě náhodný vedlejší příjem.

^{5/} **Meškal**, chápeme stejně jako v polštině, bydlel, pobýval.

^{6/} V neděli pátou po Třech Králích v roce 1623 je podle „věčného kalendáře“ Ron W. Allena datum 5. února podle dnešního kalendáře.

^{7/} **Mandát** historicky vzato znamená listina nařizovacího obsahu, zpravidla panovníkova, upravující dosavadní právní stav.

^{8/} **Pastor** je latinský výraz pro pastýř a vedle toho je to označení, hodnost, evangelického duchovního.

^{9/} **Chorus, chór**, kůr či kruchtá jmenuje se v kostele místo, kde pěvecký sbor zpívá a hudeci hudbu provozují. Zde to představuje dodnes užívaný výraz sbor.

^{10/} **Beroun** byl založen za krále Přemysla Otakara II. na soutoku řeky Berounky, původně nazývané Mže, s říčkou Litavkou v místě osady Brod, která se stala trhovou vsí a nově pojmenována Verona, nepochybně podle severoitalského města Verony, známé pod německým jménem Bern nebo Beronia. Z toho se vyvinul český

název Berún a nakonec Beroun. Ves byla na město povýšena asi roku 1259 králem Václavem II. Tvar Berona je ablativus loci = z Berouna.

^{11/} **Exul** může být podstatným jménem exul, -is = vyhnanec. Nebo zkratkou pro exulavit = odešel do vyhnanství. Nic však nenaznačuje tomu, že by šlo o zkratku.

^{12/} V klasické latině sescentesimo.

^{13/} **Vanus** znamená prázdný, ale vedle toho má řadu jiných významů: jalový, nicotný, lichý, klamný, prolhaný.

ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI

**Navždy odešel nestor českých genealogů,
čestný předseda České genealogické a heraldické
společnosti v Praze,**

dobrý, vzorný, pracovitý a všemi vážený člověk,

pan Rudolf Melichar

Zesnul tiše v pondělí dne 3. července 2006 ve věku 99 let.

Když nás opustí blízký člověk, způsobuje to žal a lítost jednak nad tím, že tu ještě mohl mezi námi určitou dobu pobýt a radovat se ze života, a jednak z toho důvodu, že nám nyní bude chybět. S těmito myšlenkami jsme se s ním naposledy rozloučili v obřadní síni krematoria v Praze - Motole dne 13. července. Při tom jsme se v duchu sami sebe ptali, jak by se asi on sám s podobnou smutnou událostí vypořádal.

Každý z nás má svůj životní běh nějak vymezen a když odejde na věčnost, je to vždy velmi smutná záležitost. Ale kdo by se měl umět s podobnými událostmi lépe vyrovnat, než právě rodopisci, jakým pan Rudolf Melichar vskutku byl.

Údaje o předcích, z nichž při svých studiích vycházíme, jsou z hlediska běhu lidského života právě ty nejzákladnější: Kdy se kdo narodil, kdy a jak oženil, kolik dětí přivedl na svět, jak žil a nakonec, kdy a jak umřel.

Jeden život zde skončil a další třeba někde jinde právě začal. Tak už to na světě chodí. Tento obecný koloběh je určen základním zákonem života, před nímž jsme si všichni bez rozdílu rovni, ať chceme nebo nechceme. Rozdíl je snad jenom v tom, co kdo dostal do vínku a jak s tím darem uměl hospodařit.

A tak tu nyní v tichém zármutku vzpomínáme na pana Rudolfa Melichara, který už má všechny úkoly, které na něho život kladl, beze zbytku splněny. Památka na jeho osobnost zůstane v našich srdcích hluboce vryta, protože to byl člověk po všech stránkách vzorný především pro svou poctivost, pracovitost a obětavost, který až do posledních chvil byl plný smělých myšlenek a plánů.

Neznáme žádný případ, kdy by pan Rudolf Melichar byl učinil jediný krok v rozporu s poctivým a čestným jednáním. Naopak to byl právě on, kdo za poctivost hlavně v mezilidských vztazích bojoval.

Poctivost jako osobní vlastnost velmi úzce souvisí s lidskostí. Mimořádnou vlastností pana Melichara byl čistý, kladný a na ostatní lidi povzbudivě působící vztah. Nikdy nikoho nezarmoutil, nezesměšnil, nepokořil a neurazil, i když během svého dlouhého a plodného života přicházel do styku s velkým množstvím nejrůznějších lidí s rozličnými vlastnostmi a osobními kvalitami.

Pan Melichar měl vzácný dar působit na okolí jak po rozumové, tak i citové stránce. Díky tomu se mohl stát vůdčí osobností nejen malých, ale i velmi širokých kolektivů. Ovládal i to, co dnes už málo kdo umí: cílevědomě a s delší perspektivou pracovat s lidmi a tak je vést. Bez nátlaku či planých slibů je získávat nejen pro vyšší myšlenky a ideály, ale i pro obětavou práci. Tak nás připravil i na úkoly, k nimž jsme sami původně neměli dost sil a odvahy. Nátlak, vyhrůžky a násilí nebyly prostředky jeho působení.

Pracovitost a osobní houževnatost pana Rudolfa Melichara nejlépe dokládá jeho životopis. Narodil se v rodině živnostníka v Černovicích u Tábora. Po vystudování průmyslové školy vstoupil do Československé armády a absolvoval důstojnickou školu v Plzni a pak až do německé okupace působil na ministerstvu národní obrany v Praze.

Po uvolnění ze svazku armády v roce 1939 založil velkoobchod stroji, nástroji a měřidly. Díky své pílí a pracovitosti stála jeho firma co do velikosti na třetím místě v Čechách a na Moravě. Během války se šťastně oženil. Za německé okupace se zapojil do protifašistického odboje v Praze, za což byl také vyznamenán.

V roce 1948 však byla jeho firma znárodněna a pan Melichar musel vykonávat různé práce i manuálního charakteru. To bylo pro něho a pro jeho rodinu těžkým obdobím, zvláště pro řadu dlouhých výslechů a domovních prohlídek.

Po odchodu do důchodu se pan Melichar začal s úsilím a pílí jemu vlastní věnovat rodopisu. Když vypracoval rodokmen svých předků, ještě více času a energie věnoval Genealogické společnosti. Pořádal přednášky, zakládal pobočky v různých městech a zahájil také pravidelné kurzy pro rodopisce a kronikáře. Tyto kurzy se zdokonalenou náplní probíhají dodnes.

V České genealogické a heraldické společnosti vykonával různé funkce a nakonec byl jmenován čestným předsedou.

Vedle toho se stále věnoval i rodným Černovicím, kde pravidelně trávil letní období. Sepsal pro ně dvacet šest knih hospodářských dějin, které nakonec věnoval svému městu k výročí založení. Za to byl jmenován čestným občanem Černovic.

Jako doklad zdravého optimismu a současně i zralé moudrosti připomeňme si jednu z jeho oblíbených životních zásad, že „Genealogie vede k dlouhověkosti“. I v tomto smyslu své životní zásady splnil.

Odchodem pana Rudolfa Melichara jeho dílo nezaniká. Správní výbor jej ubezpečuje, že Českou genealogickou a heraldickou společností povede v jeho šlépějích čestnosti, poctivosti, lidskosti a pracovitosti k dalšímu jejímu rozvoji.

Václav Hásek

*Kdo byl milován,
nebude nikdy zapomenut.*

*S bolestí v srdci oznamujeme Vám smutnou zprávu, že nás opustil
naš milovaný manžel, tatínek, dědeček a pradědeček,*

pan

Rudolf Melichar

Zesnul tiše v pondělí 3. července 2006
ve věku 99 let.

*Poslední rozloučení s naším drahým zesnulým bude ve čtvrtek 13. července 2006
ve 14.15 hodin v obřadní síni krematoria v Praze-Motole.*

169 00 Praha 6, Heleny Malířové 7/400

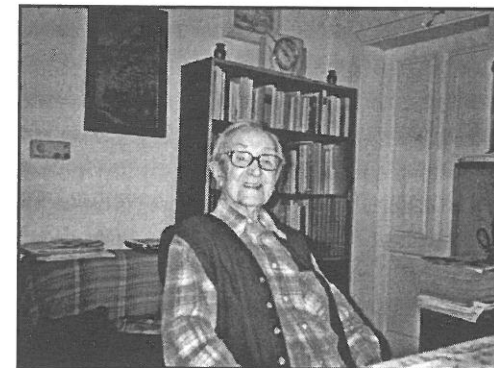
Jménem rodiny:
Rina Melicharová
manželka
Libuše
dcera
Veronika a Myriam
vnučky
Marco
pravnuček

Za projevenou soustrast upřímně děkujeme.

Pohřební ústav hl. m. Prahy, Praha 6, Národní obrany 39

Poslední fotografie pana Rudolfa Melichara

Na jaře letošního roku se dožil pan Rudolf Melichar 99 let. Dne 17. května 2006 jsem mu byla popřát já, paní Milada Čejpová a Jana Johanidesová. Pracovaly jsme ve výboru v době jeho předsedování. Když jsme začínaly s našimi rodokmeny, učil nás v genealogických kroužcích a máme na tuto dobu i na něho moc hezké vzpomínky. V jeho bytě nás přijala jeho dcera, která o něho pečovala, neboť paní Melicharová byla v nemocnici. Prožily jsme tam velice krásné odpoledne nad velkým obrazovým albem rodu Melicharů. Pan Melichar byl velice svěží, vypravoval své zážitky a nikoho z nás nenapadlo, že za necelé dva měsíce mu půjdeme na pohřeb.

*Poslední fotografie pana Rudolfa Melichara ze 17. května 2006
v jeho bytě v Praze - Břevnově.*

Měla jsem s sebou fotografický aparát, a tak jsem ho vyfotografovala. Je to jeho poslední fotografie.

Blanka Čádová

K jubileu pana Josefa Bady

Dvě osmičky na marcipánovém štítku narozeninového dortu lze bez obav zařadit mezi symboly pro kulaté výročí. V srpnu letošního roku je oslavil náš vzácný kolega Josef Bada, šířitel česko – slovenské spolupráce na rodopisném poli. Výsledky jeho více než šedesátileté píle dnes představují materiál na několik pěkných knížek.

Pátrání v historii vlastního rodu jej očarovalo už jako mladičkého úředníka pražské poštovní spořitelny, v době kolem vyplňování formulářů „Prohlášení o rodovém původu“ v letech 1939–1940, povinném pro pracovníky ve státní službě. V rodových listech prarodičů objevil mnoho zajímavých údajů. Překvapila jej i zpráva od tety, že se v rodině traduje, jak předkové rodu přišli z Uher! To byla jen další jiskra k rodopisnému ohníčku, který se po dalším pátrání panu Badovi pěkně rozhořel.

Krom toho už tehdy v pražském Svazu přátel rodopisu pomáhal všem zájemcům v získávání genealogicko-heraldické i regionální historicko-vlastivědné literatury. Své informace o knihách, vyskytujících se jak v nabídce nakladatelů, tak na četných knižních aukcích, pravidelně publikoval od roku 1946 v prestižním Vyšínově časopisu RODOKMEN.

Našel i kolébku svého rodu – slovenskou dědinku Bodovice. Její název zanikl teprve nedávno po sloučení se sousedními Blažovci. A tak Bodovice připomíná už jen malé železniční hradlo mezi zastávkami u Kláštoru pod Znievom. V Bodovicích rostly nejstarší kořeny zemanského rodu Badů z Bodovic, sahající do 13. století. Roku 1504 se rod rozdělil na dvě větve, badovskou a bodovskou. V těžkých časech tureckých nájezdů se jeden z Badů uchýlil do Čech, do obce Rostoklaty, ležící asi 20 km východně od Prahy. V tamním kostelíku sv. Martina je pěkná památka na jeho rod: kamenná deska se jménem Jana Bady a ostatních rostoklatských konšelů z roku 1610. Všichni nynější nositelé příjmení Bada v Čechách jsou potomky z Janova rozrodu.

Autor má přehledně vypracovány i genealogie slovenských Badovců. Ve známém slovenském odborném periodiku Genealogicko-heraldický hlas publikoval některé základní práce ze svého rodopisu, např. *Ako som objavoval svojich slovenských menovcov. Z turčianských Bodovic do sveta* (1991), nebo studii *Korespondence Charlesa G. de Baddy a hraběnky L. Polereczké* (In: Genealogicko-heraldický hlas, roč. 5, č. 2, Martin 1995). Další řadu přátel autor potěšil vydáním novoročního tisku s názvem *Trochu historie, trochu vzpomínání na předky i současníky rodu Bada z Bodovic, de Bodófalva* (Praha 1996) nebo svěžím badatelským ohlédnutím *Vzpomínky dříve narozeného českého genealoga na Slovensko* (Gh hlas 1–2, Martin 2002)

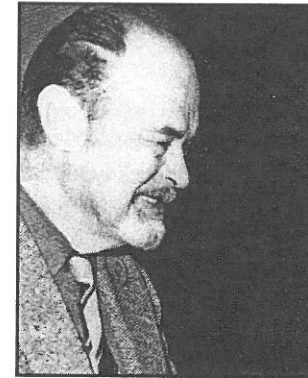
Ve svých zápiscích z cest líčí i pátrání po osudech českých Badů v Rakousku (Graz) a slovenských Badovců v Americe. Jiná větev Badů přesídlila za dramatických okolností počátkem 18. století z Banské Bystrice až do Alsaska. Rodopisná práce Josefa Bady je ve Francii velmi populární mezi všemi dnešními alsaskými potomky rodu. Několikeré milé návštěvy, vzájemná inspirace a obohacení rodové historie z pramenů francouzských vojenských archivů – vše je panu Badovi (*30. 8. 1918 Český Brod) stále tím nejmilejším potěšením.

Miloslav Trnka

Vzpomínka na PhDr. Miroslava Truce

V nedávné době jsme vzpomněli životního výročí PhDr. Jaroslava Honce. Při té příležitosti jsme si uvědomili, že by bylo vhodné seznámit členy s činností a životními osudy dalších historiků, kteří působili v Genealogické a heraldické společnosti a získali na její práci jisté zásluhy.

Mezi ně náleží též můj spolužák z Filozofické fakulty UK PhDr. Miroslav Truc (1929 – 1996).

PhDr. Miroslav Truc (7. června 1929 – 26. dubna 1996).

Valná hromada GHSP v roce 1979. Vpředu zleva Rudolf Melichar, Antonín Vraný, Jiří Madar, Jiří Jareš, František Šírl, Miroslav Truc a Karel Sklenář.

S Mirkem Trucem jsem se seznámila v roce 1949, kdy jsme oba studovali obor archivní studium a v semináři profesora Václava Vojtíška. Naše sociální situace byla podobná: oba jsme ztratili otce v roce 1945 a kromě stipendia jsme pracovali při studiu jako kopisté, já ve Státním archivu zemědělském, Mirek v Archivu Univerzity Karlovy. Právě toto období ovlivnilo naši další odbornou orientaci.

Ze studijní éry si vzpomínám s láskou na prázdninové archivní praxe v městských archivech, které organizoval pro studenty inspektor městských archivů PhDr. Miloslav Volf. Studenti pracovali samostatně ve dvojicích v neobsazených městských archivech menších měst a výsledkem jejich činnosti byl inventář archivu. V roce 1950 jsem působila v městském archivu v Blatné se Zdeňkou Křivátovou, později Davidkovou a Mirek s Václavem Lomičem v blízké Březnici a dosti úzce jsme spolupracovali.

Miloslav Truc ukončil filozofickou fakultu v roce 1953 diplomovou prací *Rukopis Marientský a kancelář rožmberská* (vyšla r. 1961) a závěrečnou státní zkouškou.

Poté působil jako asistent na Katedře pomocných věd historických a archivního studia. V roce 1958 nastoupil do nově založeného Ústavu pro dějiny Univerzity Karlovy, kde pracoval pod vedením profesora Františka Kavky. Většina jeho publikovaných prací byla zasvěcena dějinám univerzity Karlovy a rožmberské tematice. Tak se podílel na *Průvodci po fondech Archivu Univerzity Karlovy* (1961) a na *Stručných dějinách Univerzity Karlovy* (1964).

Pro svou angažovanost v roce 1968 byl Ústav pro dějiny Univerzity Karlovy v roce 1970 zrušen a také Truc se ocitl mezi vyloučenými a nezaměstnanými se zákazem publikovat. V lednu 1971 se mu podařilo získat místo v depozitáři Památníku národního písemnictví na Strahově.

Avšak teprve GHSP mu umožnila opět realizaci v oboru. V roce 1978 vytvořil scénář genealogicko-heraldické výstavy realizované v březnu 1979. Na Valné hromadě GHSP dne 17. března 1979, kde jsem byla zvolena do správního výboru, kde jsem se s ním po 25 letech znovu setkala a opět jsme úzce spolupracovali. Mirek Truc převzal po Jaroslavu Honcovi funkci předsedy redakční rady, já jsem se stala jejím členem. Později se k nám připojil heraldik Ing. Dr. Alois Příbyl.

Byly to pohnuté doby. Tehdy KSČ postupně likvidovala samostatné spolky a GHSP přišla, v důsledku denunciací dvou členů správního výboru, na řadu poměrně brzy. Je nespornou zásluhou obratného právníka a předsedy GHSP JUDr. Pavla Lišky, že udržel za této situace GHSP do konce roku 1980. Nicméně mu bylo již v roce 1980 nařízeno změnit název Genealogických a heraldických listů na *Zpravodaj GHSP*.

Od počátku roku 1981 byla GHSP začleněna do České heraldické a genealogické společnosti při Okresním muzeu Praha – západ v Jílovém. Časopis si podržel

název *Zpravodaj* a vyšel v tomto roce jako dvojčíslo. *Zpravodaj* řídila dosavadní redakční rada v čele s Dr. Miroslavem Trucem, i když je na něm podepsán tehdejší ředitel jílovského muzea Jiří Zemánek.

V roce 1982 nastala změna. Časopis byl přejmenován na *Heraldika a genealogie*. V čele redakční rady stanul Dr. František Skřivánek. Politicky genealogy zastřešil nový předseda doc. Dr. Josef Haubelt. Současně odešel od genealogů Dr. Miroslav Truc, neb jak pravil: „nedá se po druhé od Haubelta odněkud vyhodit“. Zásluha Dr. Truce spočívá v tom, že převzal po Dr. Honcovi redakci časopisu a kvalifikovaně ho řídil po tři roky.

Teprve po listopadu 1989 byl Dr. Truc rehabilitován. V únoru 1990 se vrátil do obnoveného Ústavu dějin Univerzity Karlovy, stal se jeho vedoucím a členem různých odborných komisí a redakčních rad. V devadesátých letech se věnoval přípravě jubilea 650. výročí založení univerzity Karlovy v roce 1998 a zodpovídal jako jeden z redaktorů za IV. Díl *Dějin Univerzity Karlovy*.

Dr. Miroslav Truc zemřel náhle dne 26. dubna 1996 na srdeční chorobu, kterou trpěl od mládí.

Jaroslava Honcová

Literatura:

Beránek Karel: Za Miroslavem Trucem. Archivní časopis, 46, 1996, č.3, s. 172–174.

Šmahel František: † PhDr. Miroslav Truc (7. června 1929 – 26. dubna 1996). Český časopis historický, 94, 1996, č. 4, s. 930–932 (s výběrovou bibliografií).

Starší publikace z naší knihovny

V knižním fondu spolkové bibliotéky, který dnes čítá něco přes 4200 svazků, je celá řada velmi zajímavých, ale čtenáři dosud poměrně opomíjených publikací. V poslední době u nich není zaznamenána téměř žádná výpůjčka, takže i po několika letech od jejich vydání si dnešní malé připomenutí určitě zaslouží:

Freedom in the wilderness (Svoboda v pustině)

Rodopisná práce manželů Kraisingerových z Halsteadu v americkém Kansasu. Před mnoha lety se rozhodli, že zmapují své předky a sestaví rodokmen. Dopátrali se až k 6. lednu 1845, kdy v Sebečicích u Zbirohu spatřil světlo světa jejich pra-

předek Albert Kraisinger. Ten odešel spolu s manželkou Barborou, rodem Oliveriusovou, do nové vlasti. Poznatky ze studia mnoha dokladů, literatury i z vyprávění starších příbuzných Kraisingerovi pečlivě sepsali pro knižní vydání. Jejich dílko (1986) není jen o Kraisingerech a Oliveriusech. Obsahuje i pojednání o příbuzných rodinách, které se usadily v Kansasu, v Barton a Rush, např. Chlumských, Stejskalů, Erbů, Kočich, Riedlů a Holopírků. Shromážděný rodopisný materiál zpřístupnil a doplnil Mgr. M. Oliverius pro členy rodu a případné další zájemce. (*Samizdat 4, vydal M. Oliverius pro nositele příjmení Oliverius. Malé Kyšice - Unhošť*).

Potomci archeologa Heinricha Schliemanna

Ty ze Schliemannova ruského manželství představuje genealogická tabele slovenské badatelky a jeho vlastní pravnučky RNDr. Andrusovové-Vlčekové, CSc., z Pezinoku. Archeologa světového věhlasu Heinricha Schliemanna (1822–1890), přivedl v roce 1846 do Ruska ryze obchodní zájem – dovoz indiga pro ruský textilní průmysl. V St. Peterburgu se pak oženil s Jekatěrinou Lyžinovou. Pocházela z rodu, jehož členové měli významné postavení na carském dvoře už za Petra Velikého. Po 17 letech však došlo k rozchodu a Schliemann se oženil podruhé. Jeho řeční potomci vymřeli, ale příslušníci ruské větve žijí ve Francii, České republice a na Slovensku. Vynikající rodopisná studie Dr. Andrusovové-Vlčekové s připomenou tabulí rozrodu čítá celkem 52 osoby v pěti generacích v letech 1855–1985. *Genealogicko-heraldický hlas, ročník III. Martin 1993.*

U kanónu stál...

O životě českých vojáků a důstojníků ve válkách 18.–19. století se stále mnoho neví. V širokém povědomí tvoří zamlženou řadu lidí „v cizích službách“, prožívajících z různých pohnutek svůj osud v císařském kabátě. Málokdy ale byly zájmy českých lidí tak totožné se zájmem celé monarchie, jako při vpádu pruských vojsk do Čech na počátku léta 1866. Tehdy čeští dělostřelci bránili opravdu svou zem. Vypráví o tom Dr. Josef Fučík, autor příspěvku o kanonýrském pluku č. 4, doplňovaném z Čáslavska a Mladoboleslavska. Studie je zaměřena na vznik pluku a činnost od jeho založení, na mobilizaci, začátek tažení a účast pluku v bitvě u Hradce Králové. Práce je doplněna jmenným seznamem důstojníků velitelství pluku, baterií a rot.

(*J. Fučík, Český dělostřelecký pluk č. 4 v prusko-rakouské válce r. 1866. Historie a vojenství, 3, Praha 1991*).

Cechovní památky

Muzeum hlavního města Prahy má cennou sbírku cechovních předmětů. Vznikla ve 30. letech zásluhou dr. Novotného, který trpělivě přesvědčoval představitele

řemeslnických společenstvech, aby uložili cechovní památky opatrované v jejich držení, do sbírek muzea. Katalog muzejní sbírky, který máme uložen v naší spolkové knihovně, obsahuje především přehlednou studii o vzniku a životě cechů. Vděčně vzpomeňme badatelství Zikmunda Wintera, bez jehož mravenčí píle by i tento katalog zastal ochuzen o mnoho údajů, protože mnoho dokladů o řemeslnících, které viděl, četl a zpřístupnil, shořelo ve Staroměstské radnici roku 1945. Díky katalogu si lze i řádně „promrskat“ asi 70 anglických, německých a hlavně latinských názvů řemesel: např. doliator, parimentor, acufex, lapicida, candelator, coriarius, pincerna. Že je to bednář, dlaždič, jehlař, kameník, svičkař, řemenář a výčepník? Kdo ví...

(*PhDr. Jan Diviš, CSc., Pražské cechy. Acta Musei Pragensis, Praha 1992*).

Miloslav Trnka

Čestní členové České genealogické a heraldické společnosti v Praze

Od obnovení činnosti ČGHSP v roce 1990 bylo valnými hromadami zvoleno 19 čestných členů, z nich 3 až po své smrti (in memoriam).

Valná hromada v roce 1993 zvolila pana Rudolfa Melichara čestným předsedou a pana Františka Šírla čestným jednatelem, tyto čestné funkce současné stanovy již neznají.

Platné stanovy České genealogické a heraldické společnosti v Praze uvádějí v § 3, odstavec 5:

„Čestnými členy mohou být valnou hromadou na návrh správního výboru nebo na návrh nejméně 10 členů zvoleny dvoutřetinovou většinou platných hlasů osoby, které prokázaly mimořádné zásluhy v oborech pomocných věd historických pěstovaných Společností nebo se významným způsobem podílely na činnosti a rozvoji Společnosti“.

Čestní členové ČGHSP:

- 23.3.1991 PhDr. Jaroslav Honc (†1.3.1999)
JUDr. Pavel Liška
- 22.2.1992 Václav Čermák
Rudolf Melichar (†3.7.2006)
Karel Sklenář (in memoriam)
František Šírl (†23.12.2000)
- 20.2.1993 Josef Bada
Ing. Václav Elznic (in memoriam)
Rudolf Melichar – čestný předseda (†3.7.2006)
František Šírl – čestný jednatel (†23.12.2000)
- 25.2.1995 MUDr. Jaroslav Černý CSc.
Ing. arch. Václav Kasalický (in memoriam)
MUDr. Boleslav Lutonský
- 26.2.2000 JUDr. Vladislav Brož (†19.12.2001)
PhDr. Ing. Jaroslava Honcová CSc.
Ladislav Procházka (†21.6.2003)
- 24.2.2001 Jan Mareš
- 23.3.2002 Milada Čejpová
- 5.3.2005 Blanka Čádová
Ing. Václav Hásek
PhDr. Jan Podhola

Zakládající členové České genealogické a heraldické společnosti v Praze

Valná hromada ČGHSP dne 12. dubna 1997 změnila stanovy a byla zakotvena forma „zakládajícího členství“. Ještě během této valné hromady se ve smyslu stanov stali paní MUDr. Zdeňka Kirschnerová, Ing. Jaroslav Vrba a Josef Vostřák zakládajícími členy společnosti.

Stanovy České genealogické a heraldické společnosti v Praze uvádějí v § 3, odstavec 4:

„Osoby, které se souhlasem výboru věnují Společnosti jednou provždy částku ve výši padesátinásobku ročního členského příspěvku, budou přijaty jako zakládající členové doživotně“.

Martin Slaboch

ANOTACE, RECENZE, ZAJÍMAVOSTI**Sborník prací Josefa Křivky**

Ve kvalitní grafické úpravě s patřičnou obálkou v zelené barvě vydal Spolek Zemědělského muzea ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem obsáhlý sborník prací významného zemědělsko-lesnického archiváře PhDr. Josefa Křivky, CSc. Grafickou úpravou i koncepcí navazuje kniha na předchozí obdobný sborník věnovaný dalšímu agrárnímu historikovi Josefu Tlapákoví.

Josef Křivka se narodil dne 25. prosince 1913 v obci Vidlatá Seč (okres Svitavy). Po maturitě na pražském gymnáziu vykonával krátce dělnická povolání, studium na vysoké škole bylo možné až po skončení druhé světové války a znovuotevření českých vysokých škol. Josef Křivka absolvoval v letech 1945–1948 studium historie a filozofie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Po krátké epizodě středoškolského učitele vstoupil v roce 1951 do archivnictví, které se mu stalo osudným na celý život. V letech 1951–1974 byl správcem rozsáhlého a významného komplexu lobkovického rodinného archivu a lobkovických velkostatků umístěného nejprve v Roudnici nad Labem, poté v Pátku nad Ohří a nakonec v Žitenicích. Rekonstrukce struktury archivu porušené násilným stěhováním z Roudnice do Pátku za-

hájila Křivkovo důkladné studium lobkovických fondů, jejichž důkladnou znalost využil nejen při vyhotovování archivních pomůcek, ale i při psaní pronikavých vědeckých studií s tematikou agrární historie 16.–19. století. Původní Křivkův zájem patřil předbělohorskému období lobkovických velkostatků, zejm. Litomyšle a Roudnice. Později se posunul nejen chronologicky do mladších dob, ale i do oblasti poddanských a rolnických hospodářství a speciálních druhů zemědělské výroby (zejm. ovocnictví a chmelařství).

Josef Křivka se postupně stal významnou autoritou na poli zemědělského archivnictví i agrární historie. Byl členem komise pro dějiny zemědělství při Zemědělském muzeu, Vědecké archivní rady a několika redakčních rad. V odborné práci pokračoval i po odchodu do důchodu v roce 1974, zejména při příležitostných brigádách ve Státním ústředním archivu v Praze a Ústředním archivu ČSAV. Josef Křivka zemřel v Praze dne 22. června 1990.

Sborník prací Josefa Křivky je rozdělen do dvou částí. První z nich nazvaná Josef Křivka – český archivář a historik přináší několik vzpomínkových textů přinášejících svědectví Křivkových kolegů a přátel na některé z období jeho života. První z textů z pera editorů sborníku Jany Pšeničkové a Jiřího Šouši obsahuje hutný biogram Josefa Křivky s naznačením základních kontur jeho historické prá-

ce, k textu je připojena rovněž edice vybraných dopisů J. Křivky a úplná bibliografie. Následují vzpomínky jeho dcer Olgy Roháčové a Jany Meyer. Na Josefa Křivku pak dále zavzpomínali významní archiváři Marie Vojtíšková, Karel Beránek, Karol Bílek, Jindřich Schwippel a Jiřina Juněcová.

Druhá část sborníku s názvem Studie a stati Josefa Křivky k dějinám českého zemědělství obsahuje celkem 24 studií vybraných z rozsáhlého díla Josefa Křivky. Editori zde měli obtížný úkol přinést reprezentativní a vyvážený průřez Křivkovým dílem. Výbor je zahájen výběrem z monografie Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů a studií o roudnickém velkostatku na sklonku 16. století. Následující série studií o drobných rolnických hospodářstvích z období 19. a počátku 20. století. Díky šťastnou náhodou zachovaným pramenům osobní povahy mohl Křivka věnovat svou pozornost i své sympatie Václavu Maškovi z Vodokrt, Janu Piherťovi z Domoušic, Václavu Ječnému z Rytířovy Lhoty, Janu Kožíškovi z Radonic nad Ohří nebo Janu Antonínu Prokůpkovi z Kutlír. Další část studií se pak zaměřuje na zemědělské dějiny dolního Polabí a Poohří v nejširším kontextu a časovém záběru s těžištěm v 18. a první polovině 19. století. Křivku stále více přitahovala zejména poddanská hospodářství, kterým věnoval většinu svých studií. V analytických sondách je možné se seznámit s jednotlivými oblastmi poddanského hospodaření (rostlinná výroba, chov dobytka, ovocnictví a zahradnictví, skladba osevu). Od rozboru hospoda-

ření byl pak krůček k další oblasti, kterou byly dějiny cen a mezd. Do tehdy moderní oblasti výzkumu se zapojil i Josef Křivka, který prozkoumal zejména ceny některých zemědělských komodit v oblasti severočeských měst v období 18. století. Pro severočeské zemědělství charakteristická oblast chmelařství získala zájem Josefa Křivky hned několikrát. Kromě obecněji zaměřených studií o územním rozšíření chmele a výrobních výsledcích českého chmelařství přináší sborník analytické studie o chmelařství v Úštěku a na polepských blatech. Závěrečné studie pak prozrazují Křivkův zájem o oblast sociálních dějin a historické demografie. První z nich interpretuje zprávu dvorské rady válečné z roku 1771 jako pramene k problematice dědického práva, další shrnuje populační vývoj mělnického panství v období po třicetileté válce.

Sborník prací Josefa Křivky je významným edičním počinem na poli agrární historie a zemědělského archivnictví. Při svých výzkumech po něm může sáhnout i genealog, který zde nalezne nejen řadu konkrétních informací, ale zejména jistý vzor pro zpracování pramenů k poznání venkovské společnosti v období raného novověku.

Jan Kahuda

(Posláním zemědělsko-lesnický archivář a agrární historik. In memoriam PhDr. Josefa Křivky, CSc., Spolek zemědělského muzea ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem, Praha 2006, 686 s.)

Nové rejstříky, tentokrát z Vimperska

Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích letos vydává již třetí drobnou publikaci prachatického genealoga MUDr. Jana Antonína Magera. Nese název *Rejstříky ke jmennému fondu v soupisech osadníků římsko-katolických farností Vimperska z 18. a 19. století*. Autor zde zaměřil svou pozornost na příjmení v šumavských lokalitách Vimperk a jeho předměstí, Vimperk – vsi zdejšího farního obvodu, dále pak Korkusova Huť, Šumavské Hoštice, Svatá Maří, Lštěň, Bohumilice, Vacov, Nicov, Stachy a Kvilda. Je zde zaznamenáno celkem 1662 příjmení. Vznikla tak další prvoplánová badatelská pomůcka pro základní orientaci v soupisech obyvatel, které uchovává SOKA Prachatice.

Lze ještě zmínit, že publikaci předcházelo také vydání dvou dílů Rejstříků z Prachaticka od téhož autora v edici *Pramének* 2003. První díl obsahoval 1589 českých i německých příjmení z prachatického vikariátu z let 1807–1874 (Prachatice, Vlachovo Březí, Lhenice, Vitějovice, Chroboly a Frantoly), druhý díl (*Pramének* 2005) pak přinesl seznamy 1884 příjmení obyvatel, vyskytujících se v originálech dochovaných soupisů pro šumavské farnosti Lažiště, Husinec, Dub, Němčice, Ktiš, Zbytiny, Křišťanov a Pěkná.

Nález hledaného příjmení v rejstřících pořizovaných Dr. Magerem může pro badatele znamenat i nový směr v dalším genealogickém pátrání i první podnět k návštěvě za bohatstvím pramenů, uložených v prachatickém Státním okresním archivu.

Miloslav Trnka

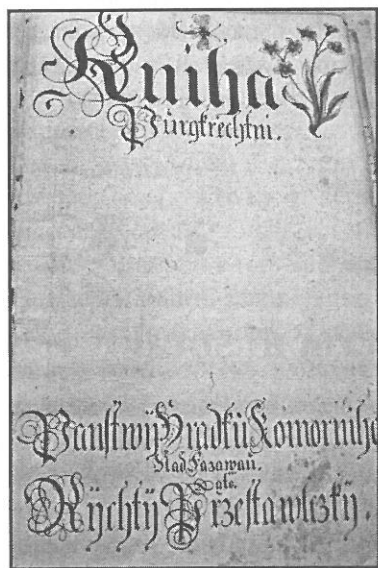

Výroční soud

Vejroční soud neboli výroční soud jak již sám název napovídá se konal jednou ročně a to převážně v zimních měsících. Termín konání je doložen v zápisech o platbách, zaznamenaných v gruntovních knihách. Jednalo se o úřední zasedání, které se konalo ve vrchnostenské kanceláři za přítomnosti ředitele panství, vrchnostenských úředníků, rychtářů a konšelů vsí. Ve většině případů vyřizoval požadavky poddaných rychtář a poddaný se zúčastnil jen, když to bylo nezbytně nutné. Zasedání bylo pořádáno k řešení různých sporů, vyřizování žádostí poddaných, k sepisování smluv jako např. nájemních, kupních, svatebních či poslední vůle. Před svědky zde lidé skládali různé platby jako půjčky, vrchnostenské úroky a daně, splátky, které byly zapisovány do gruntovních knih.

Před započítáním samotného výročního soudu přednesl úředník toto ustanovení doložené v písemných záznamech z Doksanského panství, jehož opis je

zachován v SOA Praha SOA Kladno fond Pozůstalost A. J. Plundra, sign. JAF 1205.

1. Mají na to dobrý pozor dáti ouředník a písařové, aby všechny knihy purkrechtní ty vsi aneboližto těch vesnic sebou vzali i s suplikacemi, listy od starého soudu až do nového se spravedlnosti lidský a jiné, též také papír, ingoust, křidu, groše a všelijaké písařské potřeby (an by jich tu potřeby býti mohlo), tak aby potom skrze ty žádného zmatku státi se nemohlo.
2. Jak se na místo, kde se soud takový držeti má přijede, tehdy ouředník knihy v nichž se rychtářové zapisní i starší, truhlici sirotčí jménem panským přinéstí dáti má.
3. Přípravíc knihy a je zotvírajíc, k zápisům všickni obyvatelé vsi (nebo těch vesnic) mají skrze rychtáře

býti povolání před Jeho Milostivého pána, od ouředníka má na místě Jeho Milostivého pána se otázka státi připomenutím cedule jemu odeslané ze strany soudu k rychtáři, také-li jest se tak poslušně zachoval a všem věděti dal a jsou-li všickni přítomni, čili nestalo-li jest se dobře? Pakli ne, proč a z jaké příčiny? Dobrá kapitola a na pepr pokuta podle vyměření regimentu.

4. Má se na něm (tj. rychtáři a strážích) dotaz učiniti, jestli artikule a regiment sobě od Jeho Milosti daný, každý 4 neděle čisti dal a nad ním ruku držel a zdali je kdo z sousedův co který artikul zlehčil a podle něho se nechoval. Našel-li by se kdo, ten podle vůle Jeho Milosti pána ztrestán bude.
5. Vykonajíc ty otázky, ouředník k Jeho Milostivému pánu přivolati má rychtáře a starší a jim podá každý ruku. Jeho Milostivému pánu, aby žily rychtářské skládali, od Jeho Milostivého pána propuštění býti z ouřadu mají. Potom hned všickni vystoupiti mají a neodcházeť, leč by z poručení Jeho Milostivého pána povolení měl.
6. Jeho Milostivý pán ráčí s dobrými i přisedícími lidmi všecek příčin a z obce osobu hodnou, usedlou, rozumnou, na potivosti dobře zachovalou za rychtáře a potom i jiné osoby kolikolivěk jich potřeby jest vybrati před sebe povolati a vprostřed postaviti poručiti ráčí. Potom se pak na nich všech sousedích dotázka učiní, vědi-li co zlého

do osob vybraných a vystavených a chovali-li jsou se dobře čili ne, aby oznámili, byli-li bez ouhony, na potivosti dobře zachovalí. Jest-li že by který tak nalezen byl ten složen a jiný hodný soused na jeho místě postaven býti má. Pakli ne, tehdy hned osoba za rychtáře volená předsoupiť má, a pod pokutou vyměřenou ničímž se nevymlouvajíc, přísahu učiniti a podáním ruky Jeho Milostivému pánu slíbiti mají. Po něm i všickni starší voleni tím způsobem. Vyдалa jim pak regiment, má se jim napomenutí státi, kterak se chovati mají. Potom opět otázka má učiněna býti na rychtáře zdali jsou ho všickni poslouchali, ním se spravovali, do hromady sami-li osobně (takž jak regiment vyměřuje) či děti nebo čeládku, aneb koho jiného vysílali. Item na vsi obci má se otázka státi poněvadž jsou sobě rovni, aby oznámili mají-li sobě co do rychtáře stěžovati nebo do starších, čili ne. Jestliže by se pak co takového škodného našlo, má strestán ku příkladu jiným býti.

7. Po vydání jim povinnosti mají se čisti artikulové aneb regiment panství toho sepsaní až do konce s závirkou dobrého a přívětivého napomenutí.
8. Po přečtení jim regimentu ouředník má poručiti truhlici sirotčí přednésti a rychtáři i starším za stůl se posaditi. A potom všickni, kteříkoliv při tom soudu o spravedlnosti své přednáseti chtějí, pořádně volání

býti mají, aby se rychtářem a staršími vyčetl. A kdo bráti má, ten má s uctivostí před Jeho Milostivého pána předstoupiti a za propuštění žádosti a zvláště cizopanský má připsání od vrchnosti své přinesouc tím způsobem žádati. Pakliže by kterému sirotku peníze náležely, ty do truhlice sirotčí obce té s cedulkou k nim přivázanou vložiti mají. Však žádnému žádným způsobem propuštěny býti nemají, leč by právem knihami purkrechtními kvitován byl, jakž za právo jest a to obyčej starý ukazuje...

„Z poručení a nařízení Jeho Milostivého pána já tento soud purkrechtní na přítomným právě hájím, předně boží pomoci, též Jeho Milostivého pána moci. Kdo by koliv před tímto soudem co měl, ten své spravedlnosti vyhledávej náležitě. Pak-li by se kdo jakého scestného nepřikladu před tímto soudem a právem dopustil, to bude sprave-

dlnosti jeho k ztrátě podle starobylosti předešlých soudův, zvyklosti a zasloužilosti k skutečné panské pokutě, s jistým při tom trestáním (o čemž jeden každý doslejhaje, bude se věděti čím spraviti a před tímto zahájeným soudem čeho uvarovati)“.

Zasedání také sloužilo k ustanovení nových rychtářů a konšelů, kteří zde skládali přísahu. Předčítaly se zde nové zákony a císařské vyhlášky, poddanské řády a další vrchnostenská nařízení.

Rychtáři a konšelé byly ustanoveni z řad starousedlých a vážených rodů. Úlohou rychtáře bylo řešení drobných sporů, dohled na dodržování povinností poddaných, péče o obecní hospodářství, výběr obecních daní a plateb vrchnosti, dozor při robotní povinnosti, střežení obecní truhly s písemnostmi. Při řešení drobných přestupků mohl vykonávat trest, ke kterému používal rychtářkou hůl či bejkovec. Jako vrchnostenský úředník zajišťoval sepsání svatebních i kupních smluv, poslední vůle nebo žádosti o sňatek či stěhování. Jeho další úlohou bylo také ohodnocení movitých a nemovitých věcí tzv. šacuňk. Odznakem úřadu byly pečet' a ferule, které se také říkalo žíla (žezlo, palcát, palice). Tato ferule sloužila také jako znamení k svolání mimořádnému zasedání rychtáře a konšelů, kteří si ji vzájemně předávali se vzkazem. Konšelé napomáhali rychtáři plnit povinnosti a dbát na zachování práva a spravedlnosti, spolurozhodovali o vedení vsi. Trvale bylo zrušeno rychtářství obecním zřízením ze dne 17. 3. 1849.

Ustanovený rychtář a konšel skládal rychtářkou přísahu právě na výročním soudu v tomto znění:

„Přisahám pánu Bohu všemohoucímu a od počátečního hříchu neposkrvrněné rodiče boží Panně Marii, všem božím svatým a Jeho Milosti vysoce důstojného a velebného pána, pana....., že tento ouřad rychtářský mně svěřený chci věrně právně stále vésti a v něm bohatým i chudým, domácím i přespolním, práva a spravedlnosti dopomáhati, povinnosti, roboty a platy milostivé vrchnosti náležející časně a pilně upomínati, sebe odnima pod ztracením povinnosti své nezakládati, nýbrž časně a zouplna do důchodu odváděti a toho jináče nečiniti pro přízeň ani nepřízeň, ani pro jaké dary i jiné vymyšlené věci. Tak mně dopomáhej Pán Bůh, Panna Maria i všichni svatí, amen.“

Helena Voldánová

Jarošové pocházející z Čech u Přerova mají svou první rodovou kroniku

Mnohé rodopisné práce uložené ve fondu spolkové knihovny ČGHS v Praze bývají přirovnávány ke kamenům, kladeným vedle sebe a ten,

kdo má chuť si z nich vystaví dům. Pěkně vybavený, čistý a obyvatelný. Pětapadesát stránek kroniky rodiny Jarošovy z Čech u Přerova však spíše připomíná čas závěrečné práce stavitelů houslí, kdy je potřeba rozdělit jednotlivé struny, napnout je na správnou délku a tím je naladit. Pak zbývá už jen přesné vedení smyčce, který nový nástroj rozezná. Krásný příměr, že? Je z díla jednoho českobudějovického duchovního.

Autor a editor díla pan Pavel Kraus z Prahy kroniku dokončil v prosinci 2004. Představuje v ní osudy členů rodiny Jarošů v několika kapitolách. Jde o rozrody potomků pěti dětí rolníka Františka Jaroše (1824–1917) a jeho manželky Rosalie roz. Chmelařové z usedlosti čp. 44 v osadě Čechy, obec Domaželice na Přerovsku. K rodině dnes patří celkem 96 osob žijících v ČR, Německu, Anglii a Kanadě.

Nejvíce pozornosti – 36 stránek práce – je věnováno životním příběhům dědiců Eduarda (1855–1921) a Aloisie Jarošových, držitelů někdejšího majrátního statku a zámečku ve Zvěstově u Votic. Pozoruhodný vlastenecký i ekonomický vzestup celé rodiny za první republiky potvrdil masarykovské heslo, že *dějiny státu tvoří zejména dějiny jeho rodin*. Citát se ale bohužel naplnil velmi tragicky. Celkem čtyři členové rodiny zaplatili životem kvůli vykonavatelů hnědé i rudé ideologie ve 40. a 50. letech 20. století a řada dalších osob přišla o zdraví jako vězni obou režimů.

Rodačkou ze Zvěstova je také Eduarda Jarošová *1931, provdaná za Františka Ottu (1923–1995) z rodu proslulého rakovnického podnikatele v průmyslu mýdla a sody Františka Otty (14.4.1848 Kostelec nad Labem – 25.5.1939 Rakovník). Těm nebyla nakloněna ani doba růžová po r. 1989 dopadem nesprávných privatizačních postupů. Nepřišli však o své místo v dějinách, a to díky Historické encyklopedii podnikatelů Čech, Moravy a Slezska, vydané Ostravskou univerzitou v roce 2003. V kronice lze nyní také nahlédnout do kanadské současnosti Ottova rodu.

Závěrem dejme ještě slovo samotnému autorovi kroniky: *„Téměř systematický útlak však rodinu nezničil a nezlomil. Zdá se mi, že ji naopak posílil. Spadl mi kámen ze srdce, že se mi podařilo svěřit papíru pracně nasbíraná poznání a svědectví o jedné moravské rodině, na jejímž rodném hnízdě je vytesán letopočet 1621. Budu moc rád, když tato práce pomůže členům bohaté rozvětvené rodiny najít další cestičky mezi sebou a někdo z mladších ještě zkoriguje co jsem opomněl nabo nezjistil a doplní to, co přinese a odnese čas.“*

Zdrojem informací pro kroniku mi bylo osobní vyprávění jednotlivců z rodiny a jejich domácí archivy. Hodně dokladů opatrovali a uchovali Eva Dašková z Prahy, lesní inženýr a malíř Jeník Jaroš z Hranic na Moravě, jeho pražská sestra Věra Bachánková a Mirek Janoušek. Dokonalou statistiku o svých nejbližších dala k dispozici

Zdeňka Marečková z Bolehovic. Podrobnosti o zvěstovské rodině zpracovala Sylvie Jarošová ve Frenštátu pod Radhoštěm.

Přispěl také badatel pan Diviš z Votic, který je ve stálém kontaktu s rodinou Edušky Ottové v Kanadě. V roce 2003 jsme s Evou Daškovou podnikli i poznávací cestu po stopách rodiny Chybovy do Nových Dvůrů u Kutné Hory, v Údolní ulici Praha 4 pak probíhala setkání se sourozenci Věrou a Janem Jarošovými. Věřin muž Dr. Antonín Bachánek byl příslušníkem čs. zahraničních jednotek nasazených do bojů při osvobození Francie.

Jiné doplňky do kroniky vzešly ze setkání s Pražanem Mirkem Janouškem a rodinou jeho neteře Jitky Bieberové, nebo z opavské schůzky Jeleny Laštovičkové s Květou Jarošovou. S vyprávěním se ozval i Stanislav Jaroš z Čech u Přerova, čímž byl po mnoha letech dokonce obnoven milý kontakt mezi rodinami potomků Eduarda Jaroše a jeho bratra Josefa, někdejšího nájemce dvora Dřevohostice.

Celou kapitolu o rodině Šebestově z Valašského Meziříčí sepsala v říjnu 2004 Jelena Laštovičková roz. Šebestová v Opavě, pasáž o rodině Janouškově vypracoval výše zmíněný Mirek Janoušek. Kronika je tedy kolektivním dílem autora a členů rodiny. Věřili do ní své vzpomínky a svá poznání. Cílem většiny vypravěčů zůstává, aby všechny příběhy posloužily následovníkům také jako motiv v jednání, posila a zdroj hravosti.“

Pavel Kraus, Rodina Jarošova z Čech u Přerova.

První vydání, Praha 2004. Brož. A4, 55 stran, 111 foto v textu, 9 repro dokladů z rodinného archivu, 2 tab. rozrodu – rodina Jarošova 1824–2004 a rodina Chybova, rodinný adresář.

Miloslav Trnka

Jihočeské Lhenicko ve Zlaté stezce

Nemám teď na mysli někdejší vlastivědný měsíčník, vydávaný učitelstvem Vodňanska a Prachaticka v letech 1927–1949, ale nový, stejnojmenný sborník Prachatického muzea. K radosti všech zájemců o minulost i současnost Šumavy a Předšumaví vychází už od roku 1994.

K historii Lhenicka se v 11. ročníku Zlaté stezky na stránkách 27–43 vztahuje velký článek o organizaci péče o chudé obyvatele lhenické farnosti na sklonku 18. století. Autorkou studie je prachatická rodačka Mgr. Jana Koutná, ředitelka Státního okresního archivu v Prachaticích, kde se zabývá vědeckou a výzkumnou prací zaměřenou na dějiny měst a městeček svého kraje v období 17. a 18. století.

Téma chudinské péče je v novější historické literatuře i v rodopisných pracích zatím poměrně opomíjeno.

Možná proto autorku zaujal mezi poklady prachatického archivu právě lhenický soubor listin z roku 1786 s názvem *Popsání vynacházejících se na té celé osadě opravdových chudých a jejich nouze!*

Kdo asi byli ti potřební chudí a jak je vnímalo v rámci celé obce jejich okolí? Jak a kdo jim přispíval a pomáhal k živobytí? Všechny otázky autorka zodpověděla v několika velmi zajímavých kapitolkách své práce. Jmenují se Organizace chudinské péče ve Lhenicích v 80. letech 18. století, Zpráva o bídě (soudpis chudých v okrsku farnosti Lhenice z roku 1786), Kdo byli lheničtí chudí, K rozdělování almuženských porcí ve Lhenicích v roce 1786.

Studii doprovází a uzavírá tabulka se jmenným soupisem a zjištěnými osobními údaji všech nemajetných v obvodu lhenické farnosti, který tehdy zahrnoval obce Lhenice, Újezdec (nyní Třešňový Újezdec), Vadkov, Vodice, Mičovice, Jáma, Lhotka (Lhota Ratiborova), Hoříkovice, Vrbice a Třebanice. Všichni rodopisní badatelé se zájmem o tento kraj jistě ocení takovou nevědění pozvánku od autorky k zastavení a ohlédnutí za minulostí Lhenicka nad stránkami ročenky Zlatá stezka, nebo raději rovnou k návštěvě prachatického archivu.

Pramen:

Jana Koutná, Organizace chudinské péče ve lhenické farnosti kolem roku 1786. In Zlatá stezka. Sborník Pra-

chatického muzea, roč.11, Prachatice 2004. 286 s., ilustrace v textu, v nákladu 300 ks vydalo Prachatické muzeum v listopadu 2005.

Miloslav Trnka

Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách

Dosud nejuplněnější abecední soupis osobností českého stavitelství obsahuje jména architektů, stavitelů, stavebních inženýrů, zedníků, kameníků, ale také zednických mistrů, polírů a tovaryšů. Autoři do svého díla zařadili osoby spjaté se stavebním řemeslem od nejstarších dochovaných písemných záznamů ze 14. století až po narozené do roku 1900. Do encyklopedie se dostaly nejen osoby v Čechách narozené, ale i ty, které na území Čech stavitelsky působily. I tak nás překvapí několik desítek italských kamenických, stavitelských, sochařských a architektonických rodin (Agostoni, Aichel, Allio, Alliprandi, Angeli, Aostalli, Auguston, Bariffi, Benedetto, Bernasconi, Bianco, Bossi, Brocco, Broggio, Bussi, Canevalle, Carlone, Facconi, Fontana, Galli atd.), které na našem území působily.

Knihy nehodnotí stavební dílo uvedených osob, přináší biografické údaje, studia, veřejnou činnost a chronologický soupis jejich realizovaných stavebních děl. Hesla jsou různě dlouhá, podle množství dohledaných údajů k dané osobě. Každé heslo uzavírají prameny a literatura, se šifrou autora hesla. Řada údajů je publikována poprvé, neboť byly zcela zpracovány nové prameny např. recepta arcibiskupské konsistoře v Praze, úplná excerpce českých časopisů týkajících se stavebnictví apod.

Zajímavostí obsáhlé encyklopedii jistě je, že mezi stovkami mužů je uvedena pouze jediná žena, Milada Petříková roz. Pavlíková (1895 Tábor – 1985 Praha). Stavitelství nebyvalo do 20. století ženskou prací. Milada Petříková byla v roce 1914 přijata jako soukromá hospitantka na České vysoké škole technické v Praze. V roce 1918 byla uznána řádnou posluchačkou a studia úspěšně dokončila II. státní zkouškou z oboru pozemního stavitelství r. 1921. Stala se tak první českou architektkou.

Na encyklopedii pracovalo mnoho interních i externích autorů, připravili dílo veliké, ač se samozřejmě nevyhnu-li faktografickým chybám, záměnám a nepřesnostem.

Pro rodopisce je potěšitelné, že hesla obsahují velmi často rodinné údaje, jména rodičů a potomků, data a místa křtů, sňatků, místa pohřbení (někdy dokonce i s číslem hrobu na hřbitově). Encyklopedie proto poslouží nejen historikům umění a památkářům, ale i ro-

dopisným badatelům, pokud ve svém rodu našli nějakého stavitele.

Pavel Vlček (ed.) a kolektiv, Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004. 761 stran. Academia. ISBN 80-200-0969-8

Martin Slaboch

Strasti badatele

Člověk postižený potřebou pátrat po stopách vlastní rodiny zvláště silně, je ochoten vrhnout se do terénu a cestovat vlakem i stovky kilometrů jenom proto, aby mohl na vlastní oči spatřit vzdálené příbuzné, které nikdy předtím neviděl. Jeho nezbytnou vlastností – vedle duchovního či lépe bláhového nadšení pro věc – musí být také hroší kůže. Někteří příbuzní totiž nejsou nijak nadšeni šťouráním se ve svém životě jakýmsi neznámým pánem, který náhle spadl z nebe a tvrdí o sobě, že je vnukem bratrance jejich dědečka či podobné nerosozumitelné bláboly. Takový zanícený badatel musí proto umět překonávat ostych nových příbuzných i v následujících situacích:

– Já hledám paní Moravcovou, ohlásí se badatel u dveří

– Tak to jste vy, já to tušila, že se tu objevíte když jste sem už třikrát psal... no to je hrozné, takhle bez ohlášení přepařovat lidi ... to snad není možný ...

– Přinesl jsem vám malou pozornost, odpoví badatel vytahující z tašky bonboniéru a kytičky. Nezdržím vás dlouho.

– No tak co se dá dělat, když už jste tady, tak teda pojďte dál... zve nová teta či sestřenice příchozího dál, bručíc si přitom pro sebe: – no to teda je.... no to je to jsou lidi...

Badatel šťastně vejde do domu, může se posadit a dokonce dostane hrníček černé kávy. Zároveň je mu sděleno, že příbuzná má čas jenom jednu hodinu. Velmi pracně ji teda perlustruje a poznamená si kýžená jména jejích sourozenců a dětí. – Mohla byste mi říct, kde vaše sestra bydlí? – Kdepak, to ne, ona by nestála o to, abyste tam za ní chodil.... Stejně tak se nepodaří zjistit adresy dětí. Hodina je hned pryč a to už hostitelka rezolutně vstává ze židle a dává jasně najevo, že návštěva už má také vstát a klidit se pryč. Na rodinné album fotografií a spoustu dalších otázek přitom vůbec nedošlo. Slušně vycpaný badatel teda tiše oduší: – Já už budu muset jít a mohl bych se u vás zase někdy zastavit? – No doufám, že to nebude dřív než za rok, ale předem se ohlaste, zní laskavá odpověď. Badatel na to vyklopýtá ven na vzduch bohatší o pár čtverečků do rodokmenu a bledý vzrušením z tak zarputilého odporu.

Hned druhý den, po mnohahodinové cestě zpět domů, už ale zase sprádá plány, jak by tu milou tetu, či snad sestřenici zase navštívil, ale čeká rok, to nedokáže, musí to určitě zkusit znova, snad už na podzim.... Ohlásit se pře-

dem, to by pak bylo zbytečné cestovat, protože milá příbuzná by tento den do zajista měla neodkladnou pochůzku do sousední vesnice. To už je lepší vyrazit neohlášen a při troše štěstí ji zastihnout doma a přitom nechat sklouznout po své hroší kůži řadu výtek a nářků, co že je to za lidi, kteří přepařávají jen tak bez ohlášení slušné našince... ze dvou zel je pro badatele a pro jeho touhu po poznání vlastní rodiny ta druhá varianta příznivější a přijatelnější. Při druhé návštěvě bude koupěna větší bonboniéra a ještě větší kytky a možná že pak dostane do hrníčku kávy trošku mléka nebo milá příbuzná milostivě svolí k tomu, aby se na památku mohl s ní vyfotografovat.

Odměnou badateli za jeho vynaložené bláhové úsilí, za ztracený čas a značné finanční náklady, které by normální lidé uměli využít mnohem účelněji a praktičtěji, je pouze duchovní uspokojení z poznání všech větví rodinného stromu a možná ještě obdiv a vděčnost jednoho jeho potomka, který se narodí za několik desítek let a bude se kochat jeho záznamy a stejně jako on, bude postižen tím neštěstím, že bůh mu nadělí podobný gen podivínské touhy pátrat po stopách své vlastní rodiny. Ovšem mnohem pravděpodobněji několik let po jeho smrti, až budou příbuzní vyklízet jeho pozůstalost najde se kufr se starými fotografiemi o nichž už nikdo nebude vědět co to je na nich za lidi a nějaké nesmyslné obrázky se čtverečky a jmény. Praktičtí příbuzní takovou špínou a cáry nehodlají zane-

Sternberg, Schwarzenberg, Belcredi, Bubna z Litic, Kottulinsky, Hrubý z Gelenj, Ledebur, Strachwitz, Paar, Aichelburg, Neipperg, Hildprandt, Troskov, Geymüller, Podstatzký-Lichtenstein, Wurmbrand-Stuppach, Hohenlohe-Waldenburg-Schillingfürst, Rohan, Bořek-Dohalský z Dohalic.

1. Jaromír baron Hrubý z Gelenj 2. Karla baronka Hrubá z Gelenj 3. Josef Hubert hrabě Neipperg 4. Karel kníže Schwarzenberg 5. Zdeněk hrabě Sternberg 6. Richard hrabě Belcredi 7. Bedřich princ Schwarzenberg 8. Otakar hrabě Bubna z Litic 9. Marguerite Johanna hraběnka Kottulinská, roz. princezna z Rohanu 10. společnice hraběnky Kottulinský 11. Aleš Březina junior, vnuk Vilolety hraběnky Bubna z Litic 12. Ronald Houterman, zeť hraběnky Violetty Bubna z Litic 13. Robert Coufal, vnuk Otakara hraběte Bubna z Litic 14. Markéta Sobolová, dcera hraběnky Eleonory hraběnky Bubna z Litic 15. Michaela Soňa Houterman, dcera hraběnky Violetty Bubny z Litic 16. Alexandra Březinová, dcera hraběnky Violetty Bubny z Litic 17. Ferdinand Karel princ Schwarzenberg 18. Wigbert hrabě Ledebur 19. Bedřich hrabě Strachwitz 20. Karel hrabě Paar 21. Theresa hraběnka Neipperg, roz. princezna Hohenlohe-Waldenburg-Schillingfürst 22. Jaroslav kníže Lobkowicz 23. Vladimír hrabě Aichelburg 24. Filip hrabě Sternberg 25. Jiří princ Lobkowicz 26. Děpold hrabě Czernin 27. Elisabeth hraběnka Strachwitz, roz hraběnka Coronini von Cronberg 28. Karel-Eugen hrabě Czernin 29. Spiridion Germentis 30. Johanna baronka Hildprandt z Ottenhausenu-Germentis 31. Arnošt Adolf hrabě Waldstein 32. Vladimír baron Troskov 33. Elisabeth baronka Geymüller roz. Thales 34. Rudolf baron Geymüller 35. Karel Albrecht Waldstein 36. Jan Nep. hrabě Podstatzký-Lichtenstein 37. Theobald hrabě Czernin 38. Vojtěch hrabě Czernin.

Program akce:

Čtvrtek 27.7.2006

Organizátor akce: **ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA**

Místo: **Kongresový sál České národní banky, Praha 1**

16:00 – 18:00 hod.

■ Slavnostní prezentace České národní banky, která se konala při příležitosti emisního dne pamětní stříbrné mince 700. výročí vymření Přemyslovců po meči Václavem III.

Organizátor akce: **NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV**

Místo: **Ledeburské zahrady, NPÚ, Praha 1**

18:30 hod.

■ Prezentace panovnických portrétů z hradů a zámků, připravená Národním památkovým ústavem k 700. výročí vymření Přemyslovců po meči. Úvodní slovo doc. PhDr. Marie Mžysková, CSc., 1. náměstek generálního ředitele NPÚ.

19:30 hod.

■ Koncert M. Nostitz Quarteta v Salla terreně Ledeburského paláce.

Pohoštění – Víno z mělnických lobkowiczských zámeckých sklepů, pivo z lobkowiczského Knížecího pivovaru z Vysokého Chlumce.

VALDŠTEJNSKÝ PALÁC

Organizátoři akce: **Jan Drocár, Pavel Loužecký**

10:00 – 11:00 hod. Prohlídka Valdštejnského paláce, sídla Senátu (pro zájemce z řad pozvaných potomků Přemyslovců)

Pátek 28.7.2006

ZÁMEK MĚLNÍK

Organizátor akce: **Bettina a Jiří Lobkowiczovi**

13:30 – 16:30 hod.

■ Uvítání paní Bettinou a panem Jiřím Lobkowiczovými na zámku v Mělníce

■ Slavnostní oběd

■ Prohlídka zámku a vinných sklepů

V rámci celé této akce byl prezentován velký rodokmen českých panovníků autorů Jana Drocára a Pavla Loužeckého s názvem „Genealogická tabule panovnického rodu Přemyslovců a jejich potomků na českém trůně. Sestaveno k 700. výročí úmrtí Václava III., posledního přemyslovského panovníka, krále českého, polského a uherského dne 4.8.1306.“

Jediný veřejně dostupný originál rodokmenu je vystaven ve foyeru Kongresového sálu České národní banky, Senovážné náměstí 30, Praha 1. Originální velikost rodokmenu je 210 x 85 cm.

Více informací, fotografií a rodokmenů najdete na www.pozitivni-noviny.cz.

Jan Drocár a Pavel Loužecký

INZERCE

Historická společnost VERITAS dává na vědomí

všem zájemcům, že na duben a květen 2006 připravila k distribuci první vydání

Edice tolerančních přihlášek z let 1781–1782. Jde o svazek:
země Čechy, kraj 4 Mladá Boleslav

Svazek je rozšiřován elektronicky – volně ke stažení na webové adrese <http://veritas.evangelnet.cz>. Elektronickou verzi zasíláme též na CD-ROM. Zájemci o tištěnou verzi si ji mohou pomoci jednoduchého formuláře rovněž objednat. Formulář je k dispozici na výše uvedené internetové adrese, nebo si o něj napište na tuto adresu: Miroslav Soukup (jednatel), Sídliště 1436/17, 289 22 Lysá nad Labem; případně email: veritas@evangelnet.cz.

Edice tolerančních přihlášek přináší systematicky utříděné prameny o průběhu prvního roku po vydání tolerančního patentu, včetně jmenných přihlášek k evangelické víře. Využijí ji například rodopisci nebo historikové zaměřující se na tuto nedílnou část dějin naší země. Neměla by chybět v žádné historicky zaměřené vědecké knihovně.

Výbor historické společnosti VERITAS

Klub přátel Pardubicka

Klášteří čp. 54
530 02 Pardubice

(kancelář otevřena út a čt 10–12 a 13–17 h.)

Srdečně zve na pravidelné schůzky genealogického kroužku

a to vždy poslední pondělí v měsíci od 17 hodin.

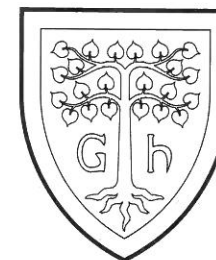
4466

Úřední hodiny v místnosti Společnosti:

každé pondělí od 15,00 do 17,00 hodin (kromě měsíců července a srpna).

Knihovna v místnosti Společnosti:

každé první úterý v měsíci od 17,15 do 19,00 hodin (kromě měsíců července a srpna).

Autoři tohoto čísla:

JUDr. Tomáš Tyl, Foltýnova 15, 635 00 Brno
Stanislav Kasík, U Hřiště 1995, 413 01 Roudnice nad Labem
Ing. František Smišek, Sezimova 9, 140 00 Praha 4
RNDr. Kristián Koubek DrSc., Ostrovní 8, 110 00 Praha 1
Ing. Václav Hásek, Čerchovská 6, 120 00 Praha 2

Genealogické a heraldické listy, ročník XXVI., číslo 3/2006

Pro své členy vydává

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Fantova 1784, Praha 5, 155 00, tel.: 251 613 490

<http://www.genealogie.cz>, e-mail: cghsp@email.cz

Bankovní spojení: 108696177/0300 (ČSOB), 122991359/0800 (ČS)

Odběr časopisu je vázán na zaplacení členského příspěvku.

Za původnost a obsah článků ručí autoři.

Připravuje redakční rada ve složení:

Vedoucí redaktor: Ing. Mgr. Martin Slaboch

PhDr. Jaroslava Honcová CSc., PhDr. Vladimíra Hradecká, Mgr. Jan Kahuda a Ing. Jan Oulík

Uzávěrka: srpen 2006 - dáno do tisku v září 2006. Počet výtisků: 900

ISSN 1212-9631

Grafická úprava a tisk: Tiskárna Gemmapress, spol. s r. o., Kubrova 27, 252 16 Nučice
Časopis je evidován u Ministerstva kultury České republiky pod číslem MK ČR E 15 903.